

HASUDER
Halk Sağlığı ve Sosyal Bilimler (HSSB) alışma Grubu

HASUDER SOSYAL BİLİMLER VE SAğLIK BÜLTENİ (SoSa)

2023 YAZ | 7. SAYI

İçindekiler

1 BU SAYIDA...

4 MÜMTAZ PEKER HOCAMIZI SEVGİ VE SAYGIYLA ANIYORUZ...

6 KAPIMIZDAKİ KRİZ: "SICAK HAVA DALGALARI"

16 AŞIRI SICAKLAR YANLIŞ POLİTİKALARIN SONUCUDUR...

22 AFET HEMŞİRELİĞİ

28 AFET BÖLGESİNDEN DENEYİMLER

33 DEPREM BÖLGESİNDE KADIN OLMAK; DEPREMİN KADIN YÜZÜ

43 BEDEN, GİYSİ, YAS: DEVLET ERKÂNI VE SİYASİ AKTÖRLER ÜZERİNDEN BİR OKUMA DENEMESİ

53 İĞNE İPLİKTE SAÇ KESME EYLEMİNE; NARPERİ'NİN BİLEZİĞİ

62 HEM KİTAP HEM FİLM: "UÇURTMA AVCISI"

68 PANDEMİ SÜRECİNDE TÜM KUŞAKLARIN HİKAYESİ YENİDEN YAZILDI

74 KÜRESEL ISINMA VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE İLGİLİ YAYINLANAN TEZLER

85 BU SAYIDA EMEĞİ GEÇENLER

HASUDER Sosyal Bilimler ve
Sağlık Bülteni (SoSa)
Sayı 7, Yaz 2023
ISSN: 2822-2490

HASUDER Adına Sahibi
Bülent Kılıç

Yazı İşleri Müdürü
Sarp Üner

Baş Editör
Ahmet Can Bilgin

Editörler
Elif Dönmez,
Nuray Özgülner,
Temmuz Gönc Şavran

Yayın Kurulu
Ahmet Can Bilgin,
Nuray Özgülner,
Sarp Üner,
Temmuz Gönc Şavran
Tuğrul Erbaydar

Danışma Kurulu
Akile Gürsoy,
Jade Cemre Erciyes,
M. Kirami Ölgün,
Kamuran Elbeyoğlu,
Osman Sirkeci,
Özlem Duva

Bülten Düzenleme Kurulu
Ahmet Furkan Süner,
Gülcan Demir,
Hacer Nalbant,
Nuray Özgülner,
Nureddin Özdener,
Onur Şimşek,
Salih Keskin,
Selma Karabey,
Yağmur Köksal Yasin

Tasarım ve Dijital Sanat
Salih Keskin

E-posta
sosabultenhasuder@gmail.com

Web adresi:
<https://hasuder.org/>

Sosyal Medya:

Bu sayıda...

Değerli okuyucularımız,
Öncelikle Danışma Kurulu üyemiz ve yazarımız Sevgili Hocamız Mümtaz Peker'i yitirdiğimizi sizinle paylaşmak istiyoruz.

Çok üzgünüz.

Mümtaz Hoca, dergimize başından beri coşkuyla destek verdi, katkılarını sundu.

Dergimizin 3. sayısında “Cumhuriyet Döneminde Bebek Ölüm Hızındaki Değişim”, 4. sayısında “Cumhuriyet Döneminde Toplam Doğurganlık Hızının (TDH) Değişimi ve Etkileri”, 5. sayısında “Süregelen Göçler, Yoksulluğumuzu Derinleştiriyor” adlı yazıları yayımlandı. Deprem Özel Sayısı çağrımıza ilk yanıt verendi. “Bir Yaşam Bir Anı” adlı yazısı ile doğa olaylarının yıkımını KADER AĞI değişkeniyle açıklayanlara karşı bizleri bir kez daha uyarıyordu. **MÜMTAZ PEKER HOCAMIZI SEVGİ VE SAYGIYLA ANIYORUZ.**

Bu sayımızda yaşadığımız bunaltıcı sıcaklara yer vermek istedik. **Temmuz Gönç Şavran, Kapımızdaki Kriz: “Sıcak Hava Dalgaları”** adlı makalesinde aşırı hava olaylarından sıcak hava dalgalarını ve bunların toplumsal etkilerini ele alıyor. Makale, **bizi** geçmişe doğru öğretici ve etkileyici bir yolculuğa çıkartıyor: **Doğu Asya – 2021, Rusya – 2010, Fransa – 2003, Chicago – 1995. Gönç Şavran**, konu ile ilgili daha çok araştırma yapılması ve bu araştırmaların toplumcu bir perspektifle yorumlanması gerekliliğini önümüze koyuyor.

Ahmet Soysal ise makalesinde aşırı sıcakların nedenleri üzerinde duruyor: **Aşırı Sıcaklar Yanlış Politikaların Sonucudur... Soysal**, oldukça canlı bir anlatımla durumu gözlerimizin önüne seriyor. Aşırı sıcakların ölümler, kuraklık, orman yangınları, tatlı su kıtlığı, tarım üretiminde düşme, gıda fiyatlarında artış, açlık gibi sonuçlarına değinen

yazar bunların önlenmesi için politik iradenin gerekliliğini vurguluyor.

Bu sayıda da depreme ilgili yazılarımızı sürdürüyoruz.

Elif Dönmez, Afet Hemşireliği adlı makalesinde sayısal olarak sağlık çalışanları arasında en büyük grup olan hemşirelerin afetlerdeki rolüne vurgu yapıyor. Florence Nightingale'den Uluslararası Hemşireler Konseyi ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2009 yılında yayınlanan "Afet Hemşireliği Yetkinlikleri Çerçevesi"ne konu ile ilgili gelişmeleri aktaran yazar ülkemizdeki durumu da özetliyor; yasal düzenlemelerin iyileştirilmesi ve uygun müfredat oluşturulması önerilerinde bulunuyor.

Bir Uzman Halk Sağlığı Hemşiresi olan **Özden Erdem**, afet hemşireliğinin önemini kendi deneyimleriyle bizlere aktarıyor: **Afet Bölgesinden Deneyimler**. "Umudu afetten büyük" bir ekibin parçası olarak depremin ilk günlerinde çadır kentte yapılan çalışmalarda yaşamın ne denli çeşitli ve öğretici olduğu bir kez daha ortaya çıkıyor.

Afetin cinsiyeti var mı? Bu sorunun yanıtı **Ayşegül Aydoğan Atakan**'ın **Deprem Bölgesinde Kadın Olmak; Depremi Kadın Yüzü** adlı yazısında. **Atakan**, Hatay'da Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER), Hatay Büyükşehir Belediyesi ve

IPPF (Uluslararası Planlı Aile Federasyonu) iş birliği ile üreme sağlığı hizmetleri konusunda başlatılan örnek bir projeye ışık tutuyor. Bir yandan halk sağlığı çalışanları ile diğer yandan üreme sağlığı birimine başvuran kadınlarla konuşuyor. **Aydoğan Atakan**, çarpıcı yaşam öykülerine tanıklık etmemizi sağlıyor.

Depremle ilgili diğer bir makale "Beden ve Yas", "Deprem ve Yas Tutan Bedenler" ve "Gösteri Toplumunda Yas" alt başlıklarından oluşuyor: **Beden, Giysi, Yas: Devlet Erkânı ve Siyasi Aktörler Üzerinden Bir Okuma Denemesi**. **Demir ve arkadaşları**, bu makalede depremde devlet erkânı ve siyasi aktörlerin "bedenlerini" kullanarak yas sürecini nasıl yaşadıklarını anlatıyorlar. Aynı "bedenlerin" seçim sürecindeki değişimi de oldukça çarpıcı.

Denizli'nin Bozkurt ilçesine bağlı Sazköy'de yaşayan yirmi kadın... Bir el sanatları atölyesi... Bir kadın kooperatifi... Bir masal... Bir belgesel... 59. Antalya Altın Portakal Film Festivali... Ve Mahsa Amani... İşte **İğne İplikten Saç Kesme Eylemine; Narperi'nin Bileziği**'nde **Esen Armağan Özakbaş** bu büyüleyici öyküyü anlatıyor. Coşkuyla okuyacağınıza inanıyoruz.

Bülent Kılıç, Hem Kitap Hem Film dizisinde bu kez yayımlandıktan sonra tüm dünyada en çok satan

kitaplar arasına giren “**Uçurtma Avcısı**”nı ele alıyor. Khaled Hosseini’nin yazdığı bu roman Afganistan’ın acılı tarihine bir dostluk öyküsü üzerinden ışık tutuyor. Marc Foster da bu romanı 2007’de beyaz perdeye aktarıyor.

Mikail Batu, **Pandemi Sürecinde Tüm Kuşakların Hikayesi Yeniden Yazıldı** adlı yazısında Bebek Patlaması, X, Y, Z Kuşaklarını, kuşaklararasılığı ele alıyor ve pandemi sürecinde farklı kuşakların nasıl etkilendiklerini ve birbirlerini nasıl etkilediklerini tartışıyor... Bunu yaparken “sosyal katılım yönünden toplumsal açıdan başarılı olan kuşak, “kuşak çatışmalarının en yoğun yaşandığı konular”, “aile içi iletişimde uzlaşma”, “pandeminin kuşaklara etkisi”, “sosyal uyum süreci” gibi sorulardan yola çıkıyor.

Süner ve Bilgin, bu sayıda Küresel Isınma-İklim Değişikliği konusundaki tezleri ele alıyorlar, bu tezlerden örnekler sunuyorlar. İlk tezin 1997 yılında tamamlandığı, son yıllarda tez sayısında artış olduğu, tıp grubunda az sayıda çalışma bulunduğu gibi sonuçlar da yorumlanmaya değer.

SoSa’nın çok renkli ve dinamik görsel içeriğini oluştururken DALL·E 2, Midjourney ve Stable Diffusion gibi görselleştirme araçları kullanılıyor. Bu sayıyı, ilkbaharda tomurcuklanıp yazın açan yaseminler süslüyor; umudu, güzelliği ve yaşadığımız büyük afetin ardından yeniden başlangıcı simgeliyor. Kayıplarımızı ve yaşadığımız aşırılıkları koyu tonlar ve Brice Marden’in sade çizgileri yansıtıyor. **Salih Keskin**, sayfa tasarımıyla ve oluşturduğu dijital görselleriyle bültenimizin okunurluğuna katkıda bulunuyor.

Oğuz Dicle, karikatürüyle sağlıkta dönüşüme eleştirilerini sürdürüyor.

Nuray Özgülner’ın fotoğrafları yine dergimizin başköşesinde.

Bu sayıya emek veren herkese katkıları için teşekkür ediyoruz.

Desteğinizle, katkılarınızla gelecek sayılarda buluşmak üzere.

Editörler

Mümtaz Peker Hocamızı Sevgi ve Saygıyla Anıyoruz...

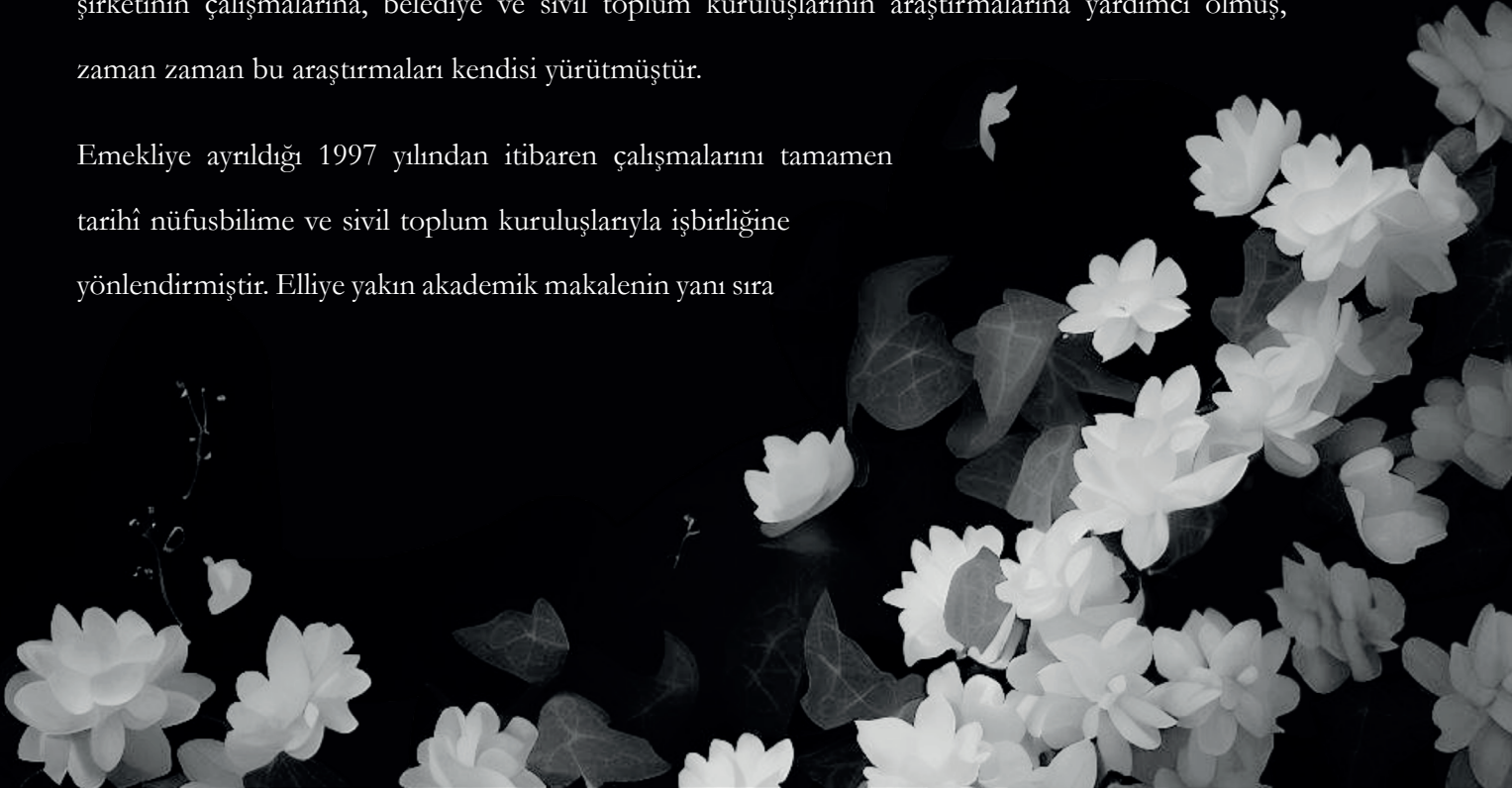

Dergimize başından beri değerli katkılarını sunan Mümtaz Peker Hocamızı sonsuzluğa uğurladık. Çok üzgünüz.

Mümtaz Peker 1946'da doğmuş, ilk öğrenimini Bekilli'de tamamlamış, liseyi Denizli'de bitirmiştir. 1965 yılında girdiği Hacettepe Üniversitesi'nde Sosyoloji alanında lisans, Nüfusbilim alanında yüksek lisans ve doktora derecelerini almıştır. 1971'de Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü'nde uzman olarak çalışmaya başlamıştır. Örneklem konusunda Cenevre'de Birleşmiş Milletlerin düzenlediği kursa katılmış ve bu kurstan edindiği bilgiler sonraki çalışmaları için büyük önem taşımıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı ve Devlet İstatistik Enstitüsü'nün çeşitli araştırmalarında görev alan Mümtaz Peker, Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümüne geçtiği 1985 yılına dek Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün eğitim ve araştırma faaliyetlerini sürdürmüştür. Bilimsel çalışmalarının yanı sıra İzmir'de farklı bölümlerde dersler vermiş, arkadaşları ile birlikte kurdukları ZET araştırma şirketinin çalışmalarına, belediye ve sivil toplum kuruluşlarının araştırmalarına yardımcı olmuş, zaman zaman bu araştırmaları kendisi yürütmüştür.

Emekliye ayrıldığı 1997 yılından itibaren çalışmalarını tamamen tarihî nüfusbilime ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğine yönlendirmiştir. Elliye yakın akademik makalenin yanı sıra

belediye için yaptığı üç ayrı çalışma da kitap olarak yayınlanmış, katıldığı çeşitli yarışmalardan dokuz ödül almıştır.

Çalışmalarından bazılarını hatırlayacak olursak, 2015 yılında yayınlanan “Sahil Kasabasından Büyükşehir Evrimleşme Sürecinde İzmir’e Göç” adlı kitapta İzmir kent mekânının zamanla değişimini, uyum, farklılık ve gerginliği göç bağlamında ele almıştır. Bu eserde insanın insanla ve doğayla kurduğu ilişkiyi, kültürde, ticaret ve siyasal ilişkilerde yaşanan değişimi, özellikle istihdam yapısının dönüşümünü göçle ilişkilendirerek tartışmıştır. 2021 yılında yayınlanan “Bekilli’deki Değişim: Refahın ve Zenginliğin Yeniden Üretilmemesi” adlı kitabında ise bir ilçede tarım ve sanayi sektörlerinde kısa sürede elde edilen başarının eğitimsizlik, örgütsüzlük, sermaye ve teknoloji yetersizliği gibi nedenlerle sürdürülememesi olgusu ve bu durumun yarattığı göç eğilimi üzerinde durmuştur. Bu kitap gibi yine İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı tarafından yayınlanan “İzmir Nüfus Tahmini Üzerine bir Deneme” adlı kitapta da İzmir’in 2003-2030 yılları arasındaki nüfus yapısına yönelik tahminlerde bulunmuş, yerel nüfus artışı, nüfus, ekonomi, kültür ve yerel yönetimler alanlarındaki sorunları ortaya koyarak olası çözümleri tartışmıştır.

Mümtaz Peker’i, hocası Nusret Fişek’i andığı bir yazısından bir alıntıyla hatırlayalım:

“(Nusret Fişek) Bütün bu süreçlerde farklı yaş kuşaklarında olan bizlere Cumhuriyet’in aydınlık yolunda yürümemiz için sürekli öncülük etmiştir. Bizlere düşen görev, bu temel ideoloji çerçevesinde günümüz sorunlarına çözüm bulmak ve bunları hayata geçirmektir. Ancak böylesi bir uğraşı sonucu Nazım Usta’nın söylediği:

“Beklenen günler, güzel günlerimiz ellerimizdedir.

Haklı günler, büyük günler

Gündüzlerinde sömürülmeyen, gecelerinde aç yatılmayan,

Ekmeğe, güle ve hürriyet günleri”ni çocuklarımıza verebilirsek kendimizi mutlu sayabiliriz¹.

Mümtaz Peker’i saygıyla ve sevgiyle anıyoruz.

¹) Nusret Fişek Hocamız ve Eğitilmiş Akıl, Mümtaz Peker, 1992
<https://nusret.fisek.org.tr/onun-icin-yazdilar/prof-dr-mumtaz-peker-kasim-1992/prof-dr-mumtaz-peker-2/>

Kapımızdaki Kriz: “Sıcak Hava Dalgaları”

Temmuz Gönç Şavran

İklım krizi ile birlikte her geçen yıl daha sıcak geçen yaz mevsimleri, her sene yeniden kırılan sıcaklık rekorları günlük yaşamın bir parçası oldu. Bu yılın temmuz ayında dünyada ortalama sıcaklık rekoru bir hafta içinde üç kere kırıldı ve küresel düzeyde ortalama sıcaklığın 17,23 derece olduğu 6 Temmuz 2023, tarihte kaydedilen en sıcak gün olarak kaydedildi (NTV, 2023). Seller, taşkınlar, fırtınalar, siklonlar gibi aşırı hava olaylarını inceleyen iklim bilimciler pek çok aşırı hava olayının küresel ısınmaya bağlı olduğunu düşünüyorlar (Herring vd., 2022). Bu aşırı hava olaylarından biri de özellikle savunmasız grupların ölüm ve hastalık riskini artıran, elektrik, su ve ulaşım sistemlerini etkileyerek alt yapıya zarar veren afetler olan sıcak hava dalgaları. Sıcak hava dalgaları gibi hava olaylarının meydana gelme

olasılığının, insan kaynaklı ısınma nedeniyle 4 ila 20 kat arttığı tahmin ediliyor (Xie, 2022). İnsan kaynaklı ısınma konusunda küresel ve ulusal düzeyde yeterli önlemler alınmadığı düşünülürse gelecekte bu hava olaylarını daha sık göreceğimizi tahmin etmek zor değil. Bu yazı, günümüzden geriye doğru giderek her on yıllık dönemde öne çıkan bazı örnekler üzerinden sıcak hava dalgalarının toplumsal etkilerini kısaca değerlendirmeyi amaçlıyor.

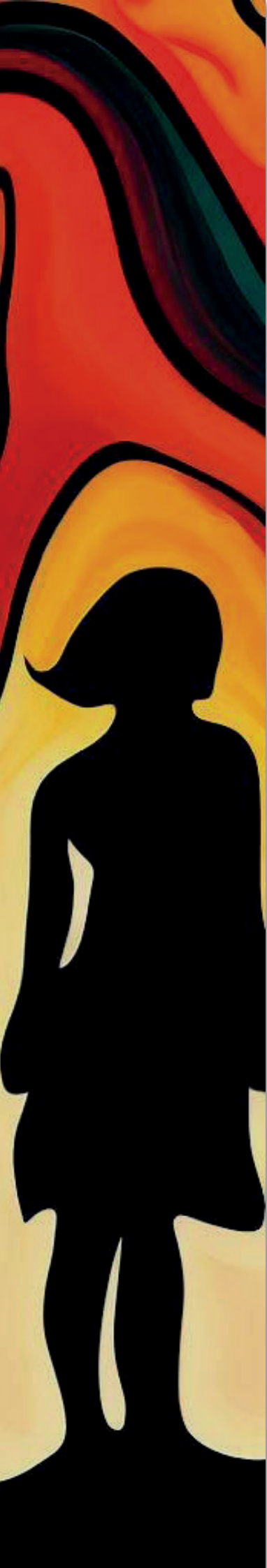
Doğu Asya - 2021

Doğu Asya’da iki yıl önce, 2021 yılının Nisan-Mayıs aylarında yaşanan sıcak hava dalgası, sıcağa bağlı nedenlerle 48 kişinin ölümüne ve 4000 kişinin hastalanmasına yol açtı (Kim vd., 2022). Bu sıcak hava dalgasından etkilenen ülkelerin başında

Vietnam, Kamboçya, Laos, Malezya, Myanmar, Bangladeş, Hindistan, Tayland ve Çin geliyordu. Bazı ülkelerde Nisan ayı sonlarında yetkililer insanları sıcaktan korunmak için evde kalmaları yönünde uyardı, ancak bu uyarıyı herkes dikkate alamadı, çünkü Doğu Asya'da istihdam edilen nüfusun yarısından fazlası enformel sektörde, çoğu kayıt dışı olarak çalışıyordu (ILO, 2018). Kayıt dışı çalışan işçiler için işe gitmemek sıcaktan korunma önlemlerinden biri değildi, nitekim işe gitmemek günlük kazancın elde edilememesi anlamına geliyordu. Bu nedenle sıcak hava dalgası enformel sektörde çalışanları daha derinden etkiliyordu. Kırk derecenin üzerindeki sıcaklıklarda çalışmak zorunda olan motosikletli kuryeler şapkalar ve ıslatılmış mendillerle kendilerini korumaya çalışsalar da CNN'in haberine göre (2023) bazıları sağlıkları için değil, sıcak hava dalgasından ötürü kalp krizi geçirirlerse motosiklet süremeyecekleri, dolayısıyla çalışamayacakları için endişeleniyordu. Bazıları da batarya çok ısınıp patlarsa yeni telefon alamayacakları için kendilerinden çok cep telefonlarını düşünüyor, minik şemsiyelerle siparişlerin geldiği, çalışmak için kullanmak zorunda oldukları telefonlarını korumaya çalışıyorlardı. Diğer taraftan temizlik işçileri sıcak yüzünden kokusu ağırlaşan ve sağlıklarını tehdit eden çöplerin

işlerini çok zorlaştırdığından yakınıyordu (CNN World, 2023).

Doğu Asya'daki sıcak hava dalgası Bangladeş'te yolların erimesine, Tayland'da oy kullanmak için dışarı çıkan seçmenlerin yollarda bayılmasına (The Washington Post, 2023) neden oldu. Yani sıcak hava dalgaları ilk sırada yer alan doğrudan ölüm ve hastalık oranı üzerindeki etkilerinin yanı sıra toplumdaki farklı sistemleri de etkiliyor. Sık ve uzun süreli elektrik kesintilerine, hava kirliliğini artıran tozlara, ozon seviyesindeki artışa neden olarak ekonomi, sağlık, çevre ve kentsel sürdürülebilirlik gibi birbirine bağlı sistemleri etkiliyor ve hem ekonomik açıdan hem de halk sağlığı açısından ağır bir yük oluşturuyor (Debnath vd., 2023). Hindistan'da iklim değişikliğinin insanlar üzerindeki etkisini ortaya koyacak bir sıcaklık endeksi geliştirmeye çalışan Debnath vd. (2023) nüfusun %90'dan fazlasının sıcak hava dalgaları karşısında geçim, beslenme ve hastalıklar açısından tehlikeli derecede savunmasız olduğunu ortaya koyuyor. Hindistan'da sıcak hava dalgaları nedeniyle 2050 yılına kadar sıcaklığın gölgede ve dinlenme halinde olan bir insanın bile hayatta kalamayacağı kadar yükselebileceğini gösteren çalışmalara göre, bu nedenle gündüz açık havada çalışma oranlarında %15 kadar bir azalma, genel olarak gayri safi yurt

İçerisindeki ve yaşam standartlarında da düşüş bekleniyor (Woetzel vd., 2020). Sıcak hava dalgaları Hindistan'da çalışma saatlerinin de işgücü verimliliğinin de azalmasına yol açıyor. Sıcak havaya bağlı işgücü kayıplarının %80'i tarım sektöründe gerçekleşiyor ve bu sektörde işgücü verimliliğinin %25 düzeyinde azalacağı tahmin ediliyor (ILO, 2019). Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO, 2021), sıcak hava dalgalarının Hindistan'ın sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasını çok zorlaştırdığını vurguluyor. Henüz kalkınma hedeflerine ulaşmamış bir ülke olduğu için bu durum Hindistan açısından çok kritik.

Rusya - 2010

Rusya'da 2010 yılında Temmuz ortalarından Ağustos başına dek yaşanan sıcak hava dalgasında ülkenin orta bölgesindeki tüm illerde sıcaklık ortalama değerin 10 derece üzerine çıktı, bu sürede elli beş binden fazla insan sıcağa bağlı nedenlerle hayatını kaybetti, tahıl üretimi zarar gördü ve ülkede 15 milyar dolardan fazla ekonomik kayıp yaşandı (CRED, 2011; The Guardian, 2017). Ölenlerin büyük kısmı 65 yaşın üzerindeki kişilerdi, ölümlerin önemli bir kısmı doğrudan sıcak hava dalgasına bağlıydı ama sıcağın yarattığı yüzlerce orman yangınları nedeniyle oluşan hava kirliliği de fazladan 2000 kadar kişinin ölümüne neden oldu (Shaposhnikov vd., 2014). Çoğu evin klimalı olmadığı Moskova'da halk sıcakla ve dumanla baş edebilmek için arabalar, alışveriş merkezi veya ofis gibi klimalı mekanlarda bulunmak veya evden çıkmayıp pencereleri battaniyeler veya ıslak havlularla örtmek gibi çözümler üretti (Feifer, 2011; BBC 2012). Hastanelerde klima olmaması ve fiziksel özelliklerin yetersiz olması nedeniyle tedavi görmekte olan çeşitli hastalarda da sıcak hava dalgası boyunca normalin üzerinde ölüm oranları gözlemlendi (Shaposhnikov vd., 2014). Hükümet ülkedeki 27 bölgede olağanüstü hâl ilan etti, sıcak hava dalgası nedeniyle başlayan orman yangınlarıyla mücadeleye

yönelik özel bir fon ayırdı ama geç tepki vermekle, bilgiyi sansürlemekle ve istatistikleri olduğundan düşük yansıtmakla eleştirildi (Feifer, 2011).

Fransa - 2003

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre (WHO 2023), 1998-2017 yılları arasında dünya genelinde 166.000'den fazla insan sıcak hava dalgaları nedeniyle öldü ve bu ölümlerin 70.000'i 2003 yılında Avrupa'da yaşanan sıcak hava dalgası nedeniyle gerçekleşti. Avrupa'da 2003 yılının Haziran-Ağustos ayları arasında ortalama sıcaklığın yaklaşık %20-30 üzerine çıkmasıyla yaşanan sıcak hava dalgası sadece Fransa'da 14,000'den fazla insanın ölümüne neden oldu (Campbell, 2019). Ölenlerin büyük kısmı yine 65 yaş ve üzerinde olanlardı ve kadınlarda ölüm oranı erkeklerden daha yüksekti (Robine vd., 2008). Yapılan çalışmalara göre ölümlere neden olan sıcak çarpması, dehidrasyon ve kardiyovasküler sorunlardı. Hareketsiz olanlar, önceden tıbbi sorunları olanlar, ısı yalıtımı olmayan evlerde ve çatının altındaki en üst katta yaşayanlar (asansörsüz eski binalarda en üst katlar daha ucuzdu), sıcak hava dalgası karşısında günlük rutinini nasıl değiştirmesi

gerektiğini bilmeyenler özellikle savunmasızdı (Vandertorren vd., 2006). Pek çok insanın tatilde olduğu Temmuz-Ağustos aylarına denk gelmesi sıcak hava dalgasının sonuçlarının daha şiddetli yaşanmasına neden oldu, hükümet yetkililerine ve hekimlere ulaşmada zorluklar yaşandı, akrabaları tatilde olduğu için pek çok ceset haftalarca teşhis edilemedi ve Paris dışında bir soğuk hava deposunda muhafaza edilen cesetlerden 57 tanesi Eylül ayı başında hâlâ teşhis edilmemiş olduğu için yakıldı (BBC, 2003).

Sıcak hava dalgasına bağlı ölümlerden en çok toplumun “en zayıf halkalarının” etkilendiğini belirten hükümet yetkilileri, izne ayrılmış olan aile hekimlerini ve yaşlıları evde tek başına bırakan aileleri suçladı (The Guardian, 2003a, 2003b). Aileleri suçlayan sadece hükümet değildi, Fransız Kızılhaç görevlilerinden biri de basına yaptığı açıklamada Fransız aile yapısının çok dağınık olduğunu, ailelerin yaşlıları evlerinde tek başına veya huzurevlerine bırakıp artık “başkasının sorunu” olduğunu düşündüklerini, yaşlıların sıcak hava dalgası nedeniyle değil, izolasyon ve yetersiz destek nedeniyle öldüklerini söyledi (Crumley, 2003).

Diğer taraftan Fransa'da dönemin Acil Hekimler Birliği başkanı, sağlıkla ilgili hükümet yetkililerini yaşlılar için bir katliama dönüşen bu duruma yeterince tepki göstermedikleri için suçladı ve meclis soruşturması çağrısında bulundu (Dorozynski, 2003). Olaydan iki yıl sonra Risk Analizi dergisinde yayınlanan bir makalede ise sıcak hava dalgalarının sanayi sonrası toplumlar için ölüm riski oluşturan doğa olayları arasında ilk sırada olduğu vurgulandı ve Fransa'da ölüm sayısının bu derece yüksek olmasının en önemli ve önlenbilir nedeni olarak söz konusu dönemde Fransa'nın bu konuyla ilgili bir politikasının olmaması gösterildi (Poumadère vd. 2005). Bu deneyimden öğrenilen önemli derslerden biri, kent planlamasının ve bina yalıtımlarının gelecekte meydana gelmesi olası sıcak hava dalgalarını dikkate alarak yapmak gerektiği (Vandertorren vd., 2006).

Chicago - 1995

Chicago'da 1995 yılında yaşanan sıcak hava dalgası literatürde öne çıkan örneklerden biri. Aslında ABD'nin ortabatu bölgesinde yaşanan, St. Louis ve Milwaukee kentlerini de kapsayan bir dalgaydı ama en çok ölüm Chicago'da yaşandığı için Chicago sıcak hava dalgası olarak anıldı. Bu sıcak hava dalgası beş günlük kısa bir sürede 739 kişinin ölümüne neden oldu.

Eric Klinenberg, "Sıcak Hava Dalgası: Chicago'daki Afetin Sosyal Otopsisini" (2002a) adlı kitabında Chicago'da yoksulluk haritasıyla sıcak hava dalgasına bağlı ölümlerin yer aldığı haritanın örtüştüğünü ortaya koydu. Klinenberg (2002a) sıcak hava dalgasının etkilerinin yıkıcı olmasının nedenleri olarak yaşlıların tecrit edilmesini, yoksul mahallelerin terk edilmesini ve kamu kurumlarındaki

küçülmeyi gösterdi. Ölenlerin büyük kısmı kliması olmayan ya da ekonomik nedenlerle klimasını çalıştıramayan ve suç korkusu nedeniyle pencereler açık uyuyamayan yaşlı ve yoksul nüfustu. Yaşlılar içinde erkekler kadınlara oranla daha fazla ölmüştü, bunun kadınların daha az izole olmasından, sosyal bağlarının daha kuvvetli olmasından, bu nedenle yardım isteme ve yardım alma konusunda daha avantajlı olmalarından kaynaklandığı düşünüldü.

Sıcak hava dalgası sürecinde elli bine yakın hanenin aynı anda elektriksiz kaldığı Chicago'da pek çok insan plajlara gitti, gidemeyenler mahallelerdeki yangın musluklarıyla serinlemeye çalıştı. Halkın serinleyebilmesi için kentte üç binden fazla yangın musluğu kullanıma açıldı, ancak bu da bazı hanelerde elektrik kesintisine ek olarak su kesintisinin yaşanmasına neden oldu (Klinenberg, 2002b). Tren rayları sıcaktan büküldüğü için ulaşım ve ticaret aksadı, köprülerin genleşme nedeniyle kilitlenmesi riski ortaya çıktı. İlk iki günün sonunda sıcak hava dalgasına bağlı şikayetlerle hastanelere başvuru o kadar arttı ki sağlık çalışanları acil durum çağrılarına yetişemez hale geldi, hastanelerde yer kalmadı ve 23 hastane acil servisi kapılarını yeni hastalara kapattı, bu nedenle yüzlerce insan herhangi bir sağlık merkezine hiç ulaşamadı (Klinenberg, 2002b). Kentteki morg üçüncü günün sonunda kapasitesini aştığı için cesetleri depolamak

için frigofrik kamyonlardan oluşan bir filo kiralandı.

Chicago sıcak hava dalgasında tam olarak kaç kişinin sıcağa bağlı nedenlerle öldüğü kesin değil, çünkü 1995 yılında henüz sıcağa bağlı ölümü saptamak için geliştirilmiş bir standart yoktu. Dönemin sağlık yetkilileri beş günlük sıcak hava dalgası boyunca 465, Temmuz ayı geneli için 521 sıcağa bağlı ölüm rapor etti ama belediye başkanı bu rakama itiraz etti, ölenlerin tümünün sıcaktan ölmediğini, içlerinde doğal ölümlerin de olduğunu ileri sürdü ve bu da verilerin gerçekliği konusunda bir tartışmaya yol açtı (Klinenberg, 2002b). Resmi rakam olarak belirlenen 739 rakamına, söz konusu dönemde yaşanan ölümler içinde ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi'nin belirlediği bireysel risk faktörü kriterlerine uyanların saptanmasıyla ulaşıldı. Bu kriterler şunlardı: yalnız yaşamak, her gün evden çıkmamak, ulaşım erişimin olmaması, hasta ya da yatağa bağlı olmak, yakınlarında sosyal temas kuracak kimsesi olmamak ve klimaya sahip olmamak.

Klinenberg (2002a) Chicago sıcak hava dalgasının yol açtığı ölümlerde doğanın güçleri önemli bir rol oynasa da bunun aslında sosyal bir afet olduğunu savundu. İklim bilimcilerin en karmaşık iklim modelleriyle bile hava durumuyla ölüm oranı arasındaki ilişkiyi tespit edemediğini hatırlatan

Klinenberg'e göre bunun nedeni ölenlerin ve hayatta kalanların kimler olduğuyla ilgiliydi. Örneğin beyaz ve siyah nüfusun aynı ölüm oranına sahip olduğu söylendi, ama aslında yaşlanabilen nüfus daha çok beyazlardan oluştuğu için oran aynı değildi. Kentin en yoksullarını kapsadığı halde Latin nüfusta ölüm oranı düşüktü, çünkü Latinler kamusal yaşamın canlı ve sokak yoğunluğunun yüksek olduğu bölgelerde yaşıyorlardı, ölenlerin çoğu ise kısmen terkedilmiş veya ticari kuruluşlar tarafından satın alınmış olan mahallelerde yaşıyordu. Klinenberg'e göre ölümlerin asıl nedeni komşularla ilişki kurulmayan izole yaşamlar, komşularına güven duyamama, suç korkusu nedeniyle evini terk edememe, mahallede toplulukların en savunmasız olanları terk ederek kendilerini kurtarmaları, düşük gelirli bireylere yönelik konutlardaki izolasyon eksikliği idi, ama bunlar otopsielerde veya resmi raporlarda ölüm nedeni olarak görülüyorlardı. Sıcak hava dalgası, zaten var olan ama gündelik yaşamda pek fark edilmeyen sosyal koşulları görünür hale getirdi. Klinenberg'in (2002b) kendi sözleriyle "Yüzlerce Chicago sakini, kilitli kapılar ve mühürlü pencerelerin arkasında, arkadaşları, aileleri ve komşularıyla iletişim kurmadan, kamu kuruluşlarının veya topluluk gruplarının yardımı olmadan tek başına öldü. Bunun doğayla bir alakası yok".

Chicago'daki sıcak hava dalgasında kent yönetimi

acil durum ilan etmekte geç kaldığı, sağlık profesyonellerinin taleplerini reddederek acil müdahaleleri geciktirdiği ve ölüm nedeni konusunda halktan bilgi saklandığı için eleştirildiyse de bu afetten ders çıkardı. 1999 yılında yeniden bir sıcak hava dalgası yaşayan kentte medya ve basın etkili şekilde kullanıldı, ücretsiz ulaşım sağlanan soğutma merkezleri açıldı, polis memurları evleri tek tek dolaşarak tek başına yaşayan yaşlıları kontrol etti ve bu sayede ölenlerin sayısı 110'da kaldı (Cusick, 2020). Sonraki iki sıcak hava dalgası (2012 ve 2018'de) yaşanmadan önce, 2008 yılında Chicago İklim Eylem Planı kabul edildi, planda çeşitli önlemlerin yanı sıra altı yeni soğutma merkezinin açılması, 50 soğutma otobüsünün alınması, evsizler, yaşlılar ve engelliler için rutin sağlık kontrolleri yapılması da vardı (Cusick, 2020). Chicago gibi, yaşanan felaketlerden ders alan başka kentler de oldu. Fransa örneğini tartıştığımız 2003 sıcak hava dalgası İspanya'yı da etkilemişti ve yaklaşık 8000 kişinin ölümüne neden olan sıcak hava dalgasının ardından İspanya'da hem yerel hem de ulusal düzeyde aşırı sıcak havayla ilgili acil durum planı geliştirildi (Klinenberg ve Araos, 2022).

Chicago'da sıcak hava dalgalarıyla ilgili ilginç bir nokta da bu dönemlerde artan suç oranıydı. Örneğin 2012 yılında yaşanan sıcak hava dalgasında sığağa bağlı nedenlerle ölenler sayıca azalmış olsa da 20'den

fazla silahlı saldırı yaşandı, 2018'de yaşanan sıcak hava dalgasında da silahlı saldırılar nedeniyle 11 kişi öldü ve 60'tan fazla kişi yaralandı. 2001-2014 yılları arasında Chicago kentinde yaşanan altı milyona yakın suçu inceleyen bir çalışma (Towers vd., 2018), aşırı sıcak günlerde saldırganlık suçlarının arttığı ve aşırı soğuk günlerde de azaldığı sonucuna ulaştı. Bir açıdan bu durum, sıcak hava dalgasının birincil etkileri azaltıldığında ikincil etkileriyle ilgilenmenin mümkün olduğunu da gösteriyor.

Sonuç

Sıcak hava dalgalarının mortalite ve morbidite üzerindeki etkisi hakkında 2012-2022 arasında yayınlanmış 32 makaleyi inceleyen bir literatür taramasının (Arsad vd., 2022) bulgularına göre yaşlılar, çocuklar, sosyo ekonomik statüsü ve eğitim düzeyi düşük olanlar, kırsal alanlarda yaşayanlar ve engelliler sıcak hava dalgalarının sağlık üzerindeki olumsuz etkilerine karşı özellikle savunmasız olan gruplar. Sosyologlar, sıcak havaya bağlı ölümlerin düşük gelirli mahallelerde çok daha yoğun olduğunu uzun zamandır biliyorlar; yoksullar genellikle yeşillikten yoksun olan, sera etkisiyle olduğundan da sıcak hissedilen mahallelerde yaşarlar ve ironik olarak evlerini soğutmak için zenginlerden daha fazla enerji harcamaları gerekir. Sosyal olarak

izole yaşayanlar, komşularıyla bağ kuramayanlar ve kamusal alanda sınırlı etkileşime sahip olanlar da sıcak hava dalgaları sürecinde yardım alma veya isteme ihtimali düşük olan gruplar olduğu için savunmasız gruplar arasında. Dolayısıyla sadece ölüm istatistiklerini okumak bu konuda daha hassas olan grupların içinde bulunduğu zorluğun görmezden gelinmesine neden olur. Sıcak hava dalgalarının nüfus üzerindeki olumsuz etkilerini azaltacak planlar yapılabilmesi için hem bu konuda daha fazla araştırma yapmak hem de bu araştırmaları toplumcu bir perspektifle yorumlamak gerekir.

Türkiye'de sıcak hava dalgalarıyla ilgili çok sınırlı çalışma yapılmış, ama ölüm oranlarını artırdığı biliniyor. Can vd. (2019) 2015, 2016 ve 2017 yıllarının yaz aylarında yaşanan üç sıcak hava dalgasının yaklaşık 419 ölüme neden olduğunu belirtiyor. Oray vd. (2018) İzmir'de sıcak hava dalgalarının acil servislerdeki ölüm oranlarını artırdığı ortaya koyuyor. İklim simülasyonları, Türkiye'nin sıcak hava dalgalarına karşı en savunmasız ülkeler arasında olduğunu gösterdiği (Amengual vd., 2014) ve çeşitli ülkelerin örnekleri hakkında geniş bir literatür mevcut olduğu halde Türkiye'de bu konuda çok sınırlı çalışma olması ciddi bir eksiklik olarak görülmeli. Ders çıkarmak ve önlem almak için afetin bizim başımıza gelmesini beklemek gerekmez. Bu

konuda yapılacak çalışmalar sıcak hava dalgası uyarı sistemlerinin geliştirilmesine, kamu farkındalığı kampanyalarının düzenlenmesine, soğutma merkezlerinin kurulmasına, savunmasız grupların desteklenmesine, kent planlamasında yeşil alanların artırılmasına, iş güvenliği ile ilgili önlemlerin alınmasına yardımcı olabilir.

Kaynaklar

- Amengual, Arnau; Homar, Victor; Romero, Romualdo; Brooks, Harold E.; Ramis, Climent; Gordaliza Marina & Alonso, Sergio. (2014). Projections of heat waves with high impact on human health in Europe. *Global and Planetary Change*. 119:71–84. doi: 10.1016/j.gloplacha.2014.05.006.
- Arsad, Fadly Syah; Hod Rozita; Ahmad, Norfazilah; İsmail, Rohaida; Mohamed, Norlen; Baharom, Mazni; Osman, Yelmizaitun; Radi Mohd Firdaus Mohd & Tangang, Fredolin. (2022). The Impact of Heatwaves on Mortality and Morbidity and the Associated Vulnerability Factors: A Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 19(23):16356. doi: 10.3390/ijerph192316356.
- BBC (2003). France buries its unclaimed dead. BBC News. 3 Eylül 2003. Erişim: 12 Temmuz 2023.
- BBC (2012). Death rate doubles in Moscow as heatwave continues. 6 Mart 2012. <https://www.bbc.com/news/world-europe-10912658>. Erişim: 12 Temmuz 2023.
- Campbell, Heather (2019). European heat wave of 2003. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/event/European-heat-wave-of-2003>. Erişim: 12 Temmuz 2023.
- Can, Günay; Şahin Ümit; Sayılı, Uğurcan; Dubé, Marjolaine; Kara, Beril; Acar, Hazal Cansu; İnan, Barış; Aksu Sayman, Özden; Lebel, Germain; Bustinza, Ray; Küçükali, Hüseyin; Güven, Umur & Gosselin, Pierre. (2019). Excess Mortality in Istanbul during Extreme Heat Waves between 2013 and 2017. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 7;16(22):4348. doi: 10.3390/ijerph16224348.
- CNN World (2023). A ‘once-in-200 years’ heat wave caught Southeast Asia off guard: Climate change will make them more common. <https://edition.cnn.com/2023/06/06/asia/southeast-asia-heat-wave-humidity-climate-intl-hnk-dst-scndg/index.html> Erişim: 13 Temmuz 2023.
- CRED (Centre for Research on the Epidemiology of Disasters) (2010). Disasters in Numbers. <https://cred.be/sites/default/files/PressConference2010.pdf> Erişim: 12 Temmuz 2023.
- Crumley, Bruce (2003). Elder Careless. *Time Magazine*. 24 August 2003. <https://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,477899,00.html> Erişim: 11 Temmuz 2023.
- Debnath, Ramit; Bardhan, Ronita & Bell, Michelle L. (2023). Lethal heatwaves are challenging India’s sustainable development. *PLOS Clim* 2(4): e0000156. <https://doi.org/10.1371/journal.pclm.0000156>
- Dorozynski, Alexander (2003). Heat wave triggers political conflict as French death rates rise. *British Medical Journal*. 327: 411.
- Feifer, Gregory. (2011). Heat and Fire Return to Russia as Questions Linger Over Deaths in 2010. https://www.rferl.org/a/heat_and_fire_return_to_russia_as_questions_linger_over_deaths_in_2010/24278188.html Erişim: 11 Temmuz 2023.
- Herring, Stephanie C.; Christidis, Nikolaos; Hoell, Andrew & Stott, Peter A. (2022). Explaining Extreme Events of 2020 from a Climate Perspective. *Bulletin of the American Meteorological Society*. <https://doi.org/10.1175/BAMS-ExplainingExtremeEvents2020.1>
- ILO (International Labour Organization) (2018). More

- than 68 per cent of the employed population in Asia-Pacific are in the informal economy. https://www.ilo.org/asia/media-centre/news/WCMS_627585/lang--en/index.htm Erişim: 13 Temmuz 2023.
- ILO (International Labour Organization) (2019). Working on a warmer planet: The impact of heat stress on labour productivity and decent work. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-/dgreports/-/dcomm/-/publ/documents/publication/wcms_711919.pdf Erişim: 11 Temmuz 2023.
- Kim, Jeong-Hun, Kim, Seong-Joong, Kim, Joo-Hong, Mayashi, Michiya & Kim, Maeng-Ki. (2022). East Asian heatwaves driven by Arctic-Siberian warming. *Scientific Reports*. 12:18025. <https://doi.org/10.1038/s41598-022-22628-9>
- Klinenberg, Eric (2002a). *Heat Wave: A Social Autopsy of Disaster in Chicago*. Chicago, IL: Chicago University Press.
- Klinenberg, Eric (2002b). An interview with Eric Klinenberg, author of *Heat Wave: A Social Autopsy of Disaster in Chicago*. <https://press.uchicago.edu/Misc/Chicago/443213in.html> Erişim: 12 Temmuz 2023.
- Klinenberg, Eric ve Araos, Malcolm. (2022). The Sociology of Heat. *El Pais*. <https://english.elpais.com/opinion/2022-10-14/the-sociology-of-heat.html> Erişim: 11 Temmuz 2023.
- NTV (2023). Dünyada en sıcak gün rekoru kırıldı: “6 Temmuz” tarihe geçti. 07.07.2023. <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/dunyada-en-sicak-gun-rekoru-kirildi-6-temmuz-tarihe-gecti,HyHJawiohkiqYmeVFom1uA/Enn1tjfAk0iucFgkzJWWVg> Erişim: 12 Temmuz 2023.
- Oray, Neşe Çolak; Oray, Deniz; Aksay, Ersin; Atila, Rıdvan & Bayram, Başak. (2018). The impact of a heat wave on mortality in the emergency department. *Medicine (Baltimore)*. 97(52): e13815. <https://doi.org/10.1097%2FMD.00000000000013815>
- Poumadère, Marc; Mays, Claire; Le Mer, Sophie & Blong, Russel. (2005). The 2003 Heat Wave in France: Dangerous Climate Change Here and Now. *Risk Analysis*. 25: 1483–1494. doi:10.1111/j.1539-6924.2005.00694.x Erişim: 10 Temmuz 2023.
- Robine, Jean-Marie; Cheung, Siu Lan K.; Le Roy, Sophie; Van Oyen, Herman; Griffiths, Clare; Michel, Jean-Pierre & Herrmann, François Richard (2008). Death toll exceeded 70,000 in Europe during the summer of 2003. *Comptes Rendus Biologies*. 331(2):171-178. <https://doi.org/10.1016/j.crvi.2007.12.001>. Erişim: 10 Temmuz 2023.
- Shaposhnikov, Dmitry; Revich, Boris; Bellander, Tom; Bedada, Getahun Bero; Bottai, Matteo; Kharkova, Tatyana; Kvasha, Ekaterina; Lezina, Elena; Lind, Tomas; Semutnikova, Eugenia & Pershagen, Göran. (2014). Mortality related to air pollution with the moscow heat wave and wildfire of 2010. *Epidemiology*. 25(3):359-64.
- The Guardian, 2003a. Heatwave has killed 3,000 people, France admits. 15 Ağustos 2003. <https://www.theguardian.com/world/2003/aug/15/france.ameliagentleman> Erişim: 11 Temmuz 2023.
- The Guardian, 2003b. Heat wave killed 11,000 in France. 29 Ağustos 2003. <https://www.theguardian.com/world/2003/aug/29/france> Erişim: 11 Temmuz 2023.
- The Guardian, 2017. Climate change increased likelihood of Russian 2010 heatwave – study. <https://www.theguardian.com/environment/2012/feb/21/climate-change-russian-heatwave> Erişim: 11 Temmuz 2023.
- The Washington Post (2023). Asia’s heat waves are a grim sign of the times. <https://www.washingtonpost.com/world/2023/05/09/heat-wave-asia-cambodia-laos-india/> Erişim: 11 Temmuz 2023.
- Towers, Sherry; Chen, Siqiao; Malik, Abish & Ebert, David. (2018). Factors influencing temporal patterns in crime in a large American city: A predictive analytics perspective. *Plos One*. 13(10): e0205151. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0205151>
- Vandertorren, S.; Bretin, P.; Zeghnoun, A.; Mandereau-Bruno, L.; Croisier, A.; Cochet, C.; Ribéron, J.; Siberan, I.; Declercq, B. & Ledrans, M. (2006). August 2003 Heat Wave in France: Risk Factors for Death of Elderly People Living at Home. *European Journal of Public Health*. 16(6): 583–591, <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckl063>
- WHO (2023). Heatwaves. https://www.who.int/health-topics/heatwaves#tab=tab_1 Erişim: 11 Temmuz 2023.
- WMO (The World Meteorological Organization) (2021). Climate change threatens sustainable development. <https://public.wmo.int/en/media/press-release/wmo-climate-change-threatens-sustainable-development>. Erişim: 11 Temmuz 2023.
- Woetzel, Jonathan; Pinner, Dickon; Samandari, Hamid; Gupta, Rajat; Engel, Hauke; Krishnan, Mekela & Carter, Powis. (2020). Will India get too hot to work? <https://www.mckinsey.com/business-functions/sustainability/our-insights/will-india-get-too-hot-to-work>. Erişim: 11 Temmuz 2023.
- Xie, Jinbo (2022). Record High Warm 2021 February Temperature over East Asia. *American Meteorological Society*. E2917–E2922. <https://doi.org/10.1175/BAMS-D-22-0139.1> Erişim: 13 Temmuz 2023.

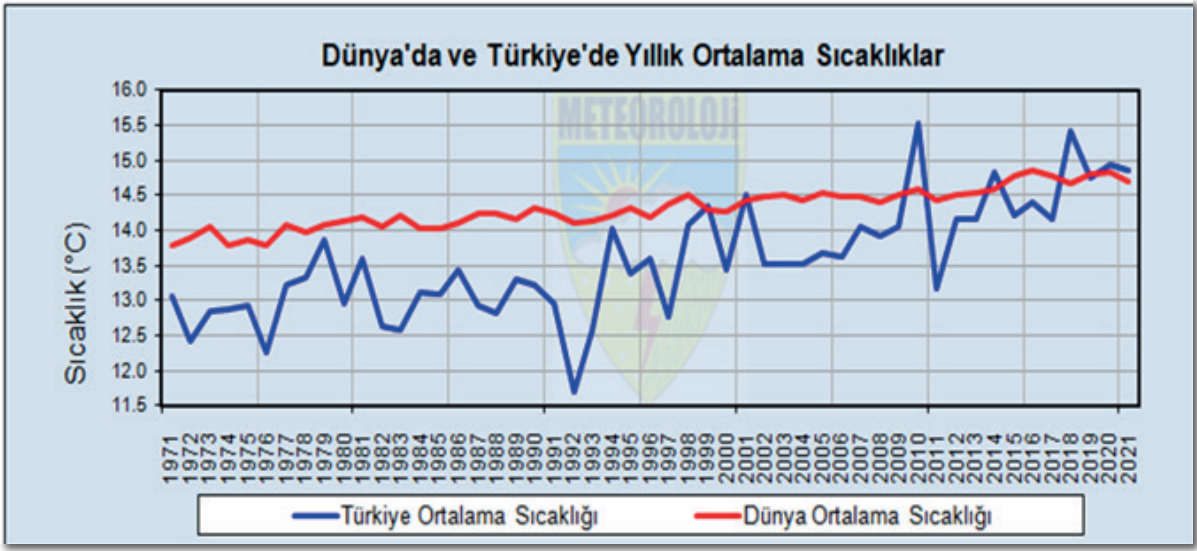
Aşırı Sıcaklar Yanlış Politikaların Sonucudur...

Ahmet Soysal

2023 yılı yaz mevsimi Kuzey Yarım Küre ülkelerinde çok sıcak geçiyor. Sıcaklar Akdeniz çanağındaki ülkelerde gündüz; saat 11.00-16.00 arasında gölgede 50°C'ye dayanırken, yaz mevsiminde Güney Avrupa ülkelerine oranla nispeten serin havaları ile tanınan Kuzey Avrupa ülkelerinde de 2023 yaz mevsimini sıcak ve kurak geçiriyor. Güney yarımküre kış mevsimini yaşarken orada da beklenmedik ölçüde sıcak ve kurak dönemler yaşanıyor.

2000'li yılların başından itibaren her geçen yıl, bir önceki yılın sıcaklık rekorlarını kırdı. Dünya Meteoroloji Örgütü'ne göre sıcaklık ölçümlerinin başladığı yıllardan bu zamana, gezegenin en sıcak yılları son 22 yılda yaşanmış; sıcaklık rekorları

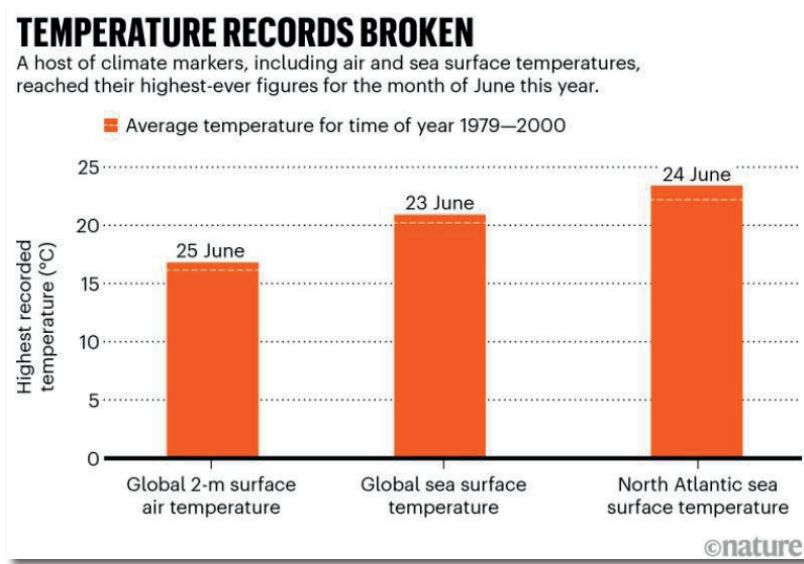
listesinin ilk dört sırasında ise 2015, 2016, 2017 ve 2018 yılları var. Bu artış eğilimi aynı şekilde devam edecek olursa 2100 yılına gelindiğinde dünyada ortalama yıllık sıcaklık artışı 3° ila 5° C ulaşabilir. Bir derece kulağa çok büyük bir sıcaklık artışı değilmiş gibi gelebilir ama BM Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) göre ülkeler bir an önce ciddi olarak eyleme geçmezse yıllık ortalama sıcaklık artışı 2°C ulaşacak ve kısa süre içinde yıkıcı değişikliklerle yüz yüze gelinecek. Bu değişikliklerden bazıları, buzulların erimesi, deniz seviyelerinin yükselmesi, okyanus sularının ısısının artması, okyanus akıntılarının yönünün ve büyüklüğünün değişmesi, kuraklık, gıda üretiminin düşmesi, orman yangınlarının artması olarak özetleniyor (1,2).

Grafik 1. Dünyada ve Türkiye’de yıllık ortalama sıcaklık artışları (Kaynak: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı; [https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/sicaklik-i-85727#:~:text=2021 yılı okyanus ve karaların,34.5 °C ile Ocak](https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/sicaklik-i-85727#:~:text=2021%20yılı%20okyanus%20ve%20karalarin,34.5%20C%20ile%20Ocak))

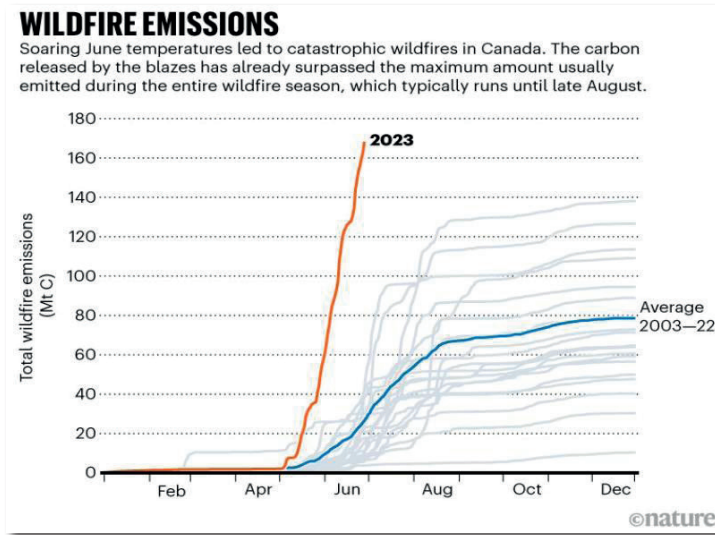
1807 yılından bu yana dünyadaki hava ve deniz olaylarını araştırarak, kayıt altına alan ABD’deki Ulusal Okyanus ve Atmosfer Dairesi’ne (NOAA-National Oceanic and Atmospheric Administration) göre ise atmosferik CO₂ konsantrasyonu Mayıs 2022’de ilk kez 421 ppm’e ulaştı. CO₂ konsantrasyonunun 450 ppm’i geçmesi sanayi devrimi öncesine göre yıllık ortalama 2°C artış olması anlamına geliyor. Aynı kuruluş El Nino etkisi ile 2023 ve 2024 yıllarının çok sıcak geçeceğini ve tüm sıcaklık rekorlarını alt üst edeceğini ileri sürdü. Şu ana kadar yaşananlar örgütün bu tahminini doğruluyor. 6 Temmuz, dünya genelinde artık ‘**en sıcak gün**’ olarak kayıtlarda yer alıyor. Dünya genelinde yıllık sıcaklık ortalaması ise 2016’dan bu yana ilk kez 3 Temmuz’da 17,01°C üzerine çıktı ve devam eden günlerde de rekor kırılmaya devam etti. Sıcaklık ortalaması 4 Temmuz Salı ve 5 Temmuz Çarşamba günü 17,18°C ulaştı ve 6 Temmuz’da 17.23°C aşarak art arda 4. gün rekor kırılmaya devam etti (3,4,5).

Aslında NOAA’nın 2023 ve 2024 tahminlerinin tutacağı Haziran ayında ortaya çıktı. Haziran ayında küresel hava ve deniz yüzeyi sıcaklıkları da dahil olmak üzere önemli iklim belirteçleri, önceki Haziran aylarının ortalamasının üzerinde ölçüldü. Küresel deniz buzları Haziran ayı için tüm zamanların en düşük seviyesine indi ve **Güney Avrupa** ve **Güneydoğu Asya, Çin** ve **Japonya** gibi bölge ve ülkelerde Haziran boyunca rekor sıcaklıklara ulaşıldı. **Kanada** gibi bazı ülkelerde ise sıcaklığın aşırı artması benzeri görülmemiş orman yangınlarına ve bundan kaynaklanan yıkım ve kirliliğe neden oldu. **Meksika**’da ise uzun bir sıcak hava dalgasından kaynaklanan ölüm sayılarının artmasını da içeren feci sonuçları oldu (3,4).

Grafik 2. Haziran ortalama sıcaklıkları geçmiş Haziran aylarının üzerindeydi. (Kaynak: June's record-smashing temperatures — in data (nature.com) erişim tarihi:08.07.2023)

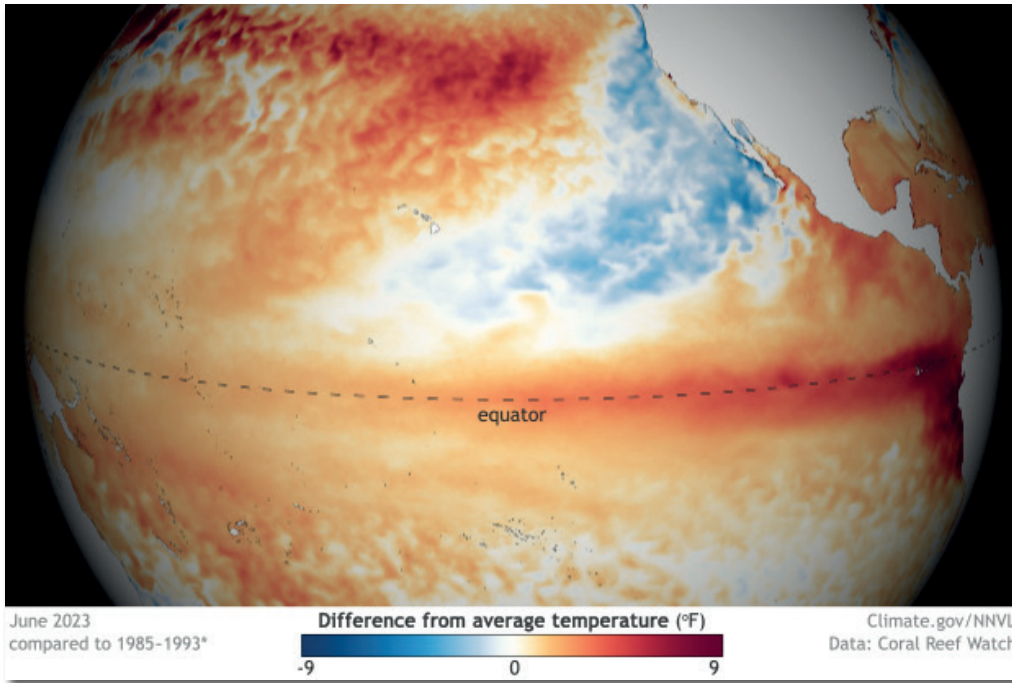
Diğer yandan Haziran ayından itibaren artan sıcak dalgaları ile birlikte Kuzey Yarım Kürede orman yangınları da görülmemiş boyutta arttı. **Kanada**'da, Haziran ayı ortalamasının 14 ° C'nin da üzerinde sıcaklıklar görüldü ve ülkenin bazı bölgelerinde, büyük orman yangınları yaşandı. **Avrupa Birliği**'nin **Kopernik** (EU Copernicus) atmosferik izleme sisteminden elde edilen veriler, kümülatif olarak, Haziran ayında atmosfere salınan karbon miktarının, Ağustos ayının sonlarına kadar süren tüm **orman yangını mevsimi** boyunca genellikle salınan maksimum miktarı şimdiden aştığını gösteriyor

Grafik 3. Mayıs ve Haziran ayı sıcaklıkları Kanada'da büyük orman yangınlarına yol açtı. Yanan ormanlardan salınan karbon, önceki yıllarda Kanada'da tipik olarak Ağustos ayının sonlarına kadar olan tüm orman yangını mevsimi boyunca genellikle yayılan yıllık maksimum miktarı çoktan aştı. (Kaynak: June's record-smashing temperatures — in data (nature.com) erişim tarihi: 08.07.2023)

(5).

Bu yıl içinde yaşadığımız ve NOAA tahminlerine göre 2024 yılında da yaşamaya devam edeceğimiz dünyayı etkisi altına alan aşırı sıcaklar meteoroloji uzmanları tarafından 'El Nino' etkisine bağlanıyor. El Nino (ENSO) İspanyolca 'küçük oğlan' anlamına geliyor ve küresel bir okyanus-atmosfer olayını tanımlamak için kullanılıyor. Basitleştirilerek kısaca anlatmak gerekirse, Pasifik ve Doğu Büyük Okyanustan çıkan sıcak su akıntılarının Kuzey Yarım Küreyi etkilemesi ile bu bölge ısınıyor, yaz mevsimi koşullarını yaşıyor. Yüzyıllardır bu şekilde çalışan sistem; son yıllarda okyanusların küresel iklim krizi nedeniyle aşırı ısınması nedeniyle sıcak su akıntısının yön ve güç değiştirmesi sonucu Kuzey Yarım Kürede aşırı sıcak ve kurak dönemlerin ortaya çıkmasına neden oluyor. Tersisi ise El Nina olarak biliniyor ve soğuk deniz akıntılarının etkisi ile ortaya çıkan soğuk dönemi temsil ediyor.

Şekil 1. Dünya denizlerinde aylık deniz suyu sıcaklığının uzun dönemli ortalamadan farkı (kaynak: SST - ENSO Bölgesi, Ortalamadan Aylık Farkı | NOAA Climate.gov)

İklim olaylarını temelden etkileyen bu akıntının küresel iklim krizinin etkisi ile yön ve güç değiştirmesi nedeniyle 2024 yılının da, tıpkı 2023 gibi çok sıcak geçeceği tahmin ediliyor (6).

Yukarıdaki haritadaki renkler, aylık deniz yüzeyi sıcaklığının uzun vadeli ortalamadan nerede ve ne kadar farklı olduğunu gösteriyor. Kırmızı alanlar ortalamadan daha sıcak, mavi alanlar ise ortalamadan daha soğuk olarak tespit edilmiştir. Renk ne kadar koyu olursa, uzun vadeli ortalamadan fark o kadar büyük olmaktadır. Beyaz

alanlar ise ortalamaya yakındır. Görüldüğü gibi Orta ve doğu tropikal Pasifik'teki ortalamadan daha sıcak deniz yüzeyi sıcaklığı, El Nino koşullarının ağırlaştığının göstergelerinden biridir (6). Küresel iklim krizinin etkisi ile ısınan okyanuslarda daha sıcak El Nino akıntıları oluşmakta ve bu durum çeşitli iklim sapkınlıklarına neden olmaktadır. Yani bugünlerde yaşadığımız; 2024 yılında da yaşamaya devam edeceğimiz aşırı sıcaklar, kuraklık, orman yangınları, tatlı su kıtlığı gibi olayları basit olarak El Nino etkisi olarak açıklamak yeterli değildir. Küresel iklim krizini önlenemezse veya en azından kontrol altına alınamazsa 2024 yılının sonrasında da daha şiddetli iklim sapkınlıkları büyük olasılıkla yaşanmaya devam edecektir. Bu durumun ilk yıkıcı sonuçlarını da yaşamaya başladık. Yaşanan kuraklıklar tüm dünyada tarımsal üretimi büyük ölçüde düşürdü. Gıda fiyatları bu nedenle son yıllarda ilk defa yükselişe geçti. Bunun sonucunda açlık ile karşı karşıya kalan insan sayısı kısa sürede 1 milyara yaklaşacak. Bu iki yıllık sıcak dalgasının küresel ekonomiye önümüzdeki beş yıl içinde üç trilyon ABD doları zarar vereceği hesaplanıyor.

Kaynaklar

1. State of Global Climate 2022, World Meteorological Organization. WMO, 1316. 2023.
2. Çevresel Göstergeler, Sıcaklık. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/sicaklik-i-85727#:~:text=2021 yılı okyanus ve karaların,34.5 °C ile Ocak Erişim tarihi:28.07.2023>
3. Nature, June's record-smashing temperatures — in data; 05.07.2023. June's record-smashing temperatures — in data (nature.com) Erişim tarihi:08.07.2023)
4. Soysal A. 2023 Sıcaklık Rekorlarını Kırıyor. Yeşil Gazete, 10.07.2023. 2023 sıcaklık rekorlarını kırıyor... - Yeşil Gazete (yesilgazete.org) Erişim tarihi:11.07.2023.
5. Copernicus; European eyes on the Earth. İklim Bülteni. İklim Bültenleri | Copernicus erişim tarihi: 26.07.2023.

Gittikçe artan şiddetteki El Nino ve El Nina etkilerinden kurtulabilmenin tek yolu ise küresel iklim değişikliğinin önlenmesinden geçiyor. Bunun için ise hızla sera gazları emisyonu açısından 'net sıfır' hale gelmemiz gerekiyor. Net sıfır hale gelmemiz için atmamız gereken en önemli adım ise başta kömür olmak üzere tüm fosil yakıtların kullanımını en kısa sürede yasaklamasından geçiyor. Oysa şu ana kadar yapılan 27 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Taraflar Konferansında (COP) da bu karar alınamadı. Dünyayı yöneten liderler şu ana kadar dünyanın geleceğini kurtarabilmek adına bu kararı alamadılar. Çünkü fosil yakıt üreticisi ülkelerin ve lobilerinin engellemelerini aşamadılar. Üstelik 28. COP toplantısı 30 Kasım-12 Aralık 2023 tarihlerinde önemli bir fosil yakıt üreticisi olan Birleşik Arap Emirlikleri'nde düzenlenecek.

Sonuç olarak yaşadığımız öldürücü sıcakların nedeni sadece El Nino değil; onun etkisini artıran küresel iklim krizi; bu noktaya gelmesinin tek nedeni ise küresel iklim krizinin önlenmesi için gerekli politik iradenin bugüne kadar gösterilememiş olmasıdır.

Nuray Özgülnar

Afet Hemşireliği

Elif Dönmez

Dünya Afet Raporu 2022 yılında COVID-19 salgınının dünya üzerindeki etkilerine ve bu salgına ilişkin ülkelerin nasıl bir strateji izlediklerine odaklanmaktadır. Bu raporda COVID-19 salgınında afetlere karşı ülkelerin hazırlıklarının yetersiz olduğu ve daha sonra ortaya çıkabilecek acil halk sağlığı durumlarında afetin önlenmesi, yanıt verilmesi ve iyileştirilmesi aşamalarında daha başarılı olabilmek için etkili stratejileri geliştirmenin önemine vurgu yapılmaktadır (Dünya Afet Raporu, 2022). Afetler, günümüzde giderek sıklığı artan özellikle toplumun savunma mekanizmalarının başarısız kaldığı durumlardır (Usta, 2023). Özellikle de küresel iklim değişiklikleri ile afetlerin sayısının arttığı ve bu afetlere bağlı pek çok insanın hayatını kaybettiği bilinmektedir (Usta, 2023). Usta ve ark. 2023 yılında 1900-2022 yılları arasında dünyada gerçekleşen afetlerin istatistiklerini

inceledikleri çalışmada, dünya genelinde en fazla doğal afetlerin yaşandığı, ikinci sırada ise teknolojik afetlerin geldiği bildirilmiştir. Aynı çalışmada Türkiye'nin de afetlerin sık yaşandığı ülkeler içinde yer aldığı görülmektedir. Afetlerden kaçınmak olanaksızdır ancak afete bağlı gelişen zararları en aza indirmek mümkündür. Afetlerin insan sağlığı üzerindeki etkilerinin azaltılması ve afete doğru zamanda müdahale edilebilmesi için afet yönetim sürecinin her aşamasında sağlık çalışanlarına ihtiyaç vardır (Şimşek & Gündüz, 2021). Afetin yönetilmesinde tüm aşamalarda özellikle afete hazırlık ve müdahalede etkin rol oynayan sağlık profesyonellerinden birisi de hemşirelerdir (Dincer & Inangil, 2021). Dünyada afetlerin sayıca artması ve etkisinin büyümesi ile hemşirelerin afetlerin yönetilmesindeki görev, rol ve sorumluluklarının önemi, günümüzde daha iyi anlaşılmakta ve daha

fazla dikkat çekmektedir (Şimşek & Gündüz, 2021). Özellikle ülkemizde yakın zamanda yaşanan 6 Şubat depremlerinde hemşirelerin afet yönetiminde rollerinin ne kadar önemli olduğu bir kez daha anlaşılmıştır.

Hemşirelerin sağlık profesyonelleri içinde sayısal olarak büyük bir grubu oluşturması afet yönetimindeki rollerini daha önemli kılmaktadır. Bu nedenle afetlere hızlı müdahale ve afetin etkin yönetimini sağlayabilmek için hemşirelerin afetlere hazır oluşları oldukça önemlidir (Şimşek & Gündüz, 2021; Taşkiran & Baykal, 2017). Hemşirelerin epidemiyoloji, farmakoloji, sosyoloji, psikoloji, iletişim, iş birliği ve problem çözme süreci (veri toplama, sağlık değerlendirmesi, öncelikleri belirleme, stratejileri/ girişimleri planlama ve uygulama) konusunda yeterli bilgi ve becerilere sahip olmaları; bu konudaki etkinliklerini arttırmaktadır. Afet geliştiğinde ortaya çıkabilecek sağlık ile ilgili riskleri ve yaşamı tehdit edebilecek durumları azaltmak için, hemşireler afetin yönetimi ve bakım vermede görev alırlar (Demirbaş et al., 2013).

Modern hemşirelik dünyada yaşanan afetler sonucu ortaya çıkan sağlık bakım ihtiyacının giderilmesinde kullanılan hemşirelik rolleri ile ortaya çıkmıştır (Şimşek & Gündüz, 2021). Afetlerde müdahale ile ilgili ilk bilimsel çalışmalardan birisi Florence Nightingale (1858, Modern Hemşireliğin Kurucusu) tarafından yapılmıştır. Nightingale, Kırım Savaşı sırasında yaralanan askerler ile savaş dışında yaralanan askerleri karşılaştırarak elde ettiği verilerle afet sonrası sağlık hizmetlerinin gelişmesine katkı sağlamıştır (Kanbara, Miyagawa ve Miyazaki, 2022). Birinci Dünya Savaşı, Vietnam ve Kore savaşlarında da afet hemşireliğinin gelişimi önem kazanmıştır. 11 Eylül 2001 saldırısı ve Katrina Kasırgasından (2005) sonra devam eden terör saldırıları nedeniyle bu tür olaylara hazır olma ve eğitim konusunda hemşirelerin bilinçleri artmıştır (Atasoy ve Özpulat, 2023).

Afet hemşireliği, afet yönetiminin her aşamasında aktif rol alarak, afetten etkilenen bireylerin belirlenmesi ve mümkün olan en yüksek kalitede bakım hizmetlerinin sunulmasını amaçlar. Bu ihtiyacı karşılamak için Uluslararası Hemşireler Konseyi ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2009 yılında “Afet Hemşireliği Yetkinlikleri Çerçevesi” yayınlanmıştır. Afet hemşireliğinin gelişiminde bu karar önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır (Şimşek & Gündüz, 2021). Afet hemşireliğinde yer alan bu yeterlilikler, afetlerde hemşirelerin rolünün açıklığa kavuşturulmasının yanı sıra afet eğitimi ve öğretiminin geliştirilmesine de rehberlik etmektedir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden (SKH) üçüncüsü olan ‘Sağlık ve Kaliteli Yaşam’ hedeflerine ulaşmada hemşirelerin afet konusundaki başarılı çalışmalarının önemli olacağı bilinmektedir. İnsanlar afet deneyimledikleri zaman hayatlarını yeniden inşa edecekleri aşamada yüksek düzeyde stres yaşarlar. Bir afet meydana geldiğinde, ilk odak noktası acilen hayat kurtarmaktır. Orta ve uzun vadede sağlığın teşviki ve sürdürülmesi için afet sonrası dönem de önemlidir. Hemşirelik, sağlık hizmetlerine geniş bir yaklaşımı benimser, bu aşamaların tümünde yer alır ve SKH’nin üçüncüsünde yer alan “Kapasitenin güçlendirilmesi veya ulusal ve küresel sağlık risklerinin erken uyarı, risk azaltma ve yönetimi” göstergelerinin iyileştirilmesinde yer

alır. Hemşireler rolleri gereği toplumun sağlık risklerini azaltarak sağlık düzeyinin iyileştirilmesine yönelik çalışmalarda bulunur. Hemşirelik, insanları ve sağlık sistemlerini birbirine bağlayarak sağlıklı topluluklar oluşturmak için dönüştürücü bir yaklaşım benimseyebilen bir meslektir. Halk sağlığı hemşireliği, ebelik ve hemşirelik gibi meslekler genellikle bu alanlarda sağlık müdahalelerine doğrudan dahil olurlar (Kanbara, Miyagawa ve Miyazaki, 2022). 2015 yılının haziran ayında Uluslararası Hemşireler Konseyi (ICN) uluslararası bir konferans düzenlemiş ve Dünya Sağlık Örgütü Genel Direktörü Margaret Chan tarafından yapılan açılış konuşmasında, dünyanın dört bir yanındaki hemşire gruplarını “sessiz dev”e benzetmiştir. Chan, Binyıl Kalkınma Hedefleri sonrası başarının ve gelecekteki küresel gündemin başarısının, hemşirelik profesyonellerinin küresel ve yerel topluluklarda ne kadar aktif olduğundan etkileneceğini konuşmasında dile getirmiş ve gelecekteki sağlık krizlerini yönetmede hemşirelik mesleğinin önemini vurgulamıştır (Kanbara, Miyagawa ve Miyazaki, 2022).

Afet hemşireliğinin sadece afet sırasında ve sonrasında acil bakım ve ilkyardım hizmeti vermekle sınırlı olmadığı ve afet yönetiminin her aşamasında hemşirelerin yer alması gerekliliği

afet hemşireliği uzmanlık alanını ortaya çıkarmıştır (Kalanlar ve Kubilay, 2015). Afet yönetiminin tüm aşamalarında (acil durum/afet hazırlığı, zarar azaltma, müdahale ve iyileşme) hemşirelerin görevleri ve sorumlulukları bulunmaktadır. Hemşirelere öğrencilik döneminden başlayarak afet hemşireliği ve yönetimi konularında eğitimler vermek, afet döneminde ölüm oranlarının azalması, sağlık hizmet sunumunun kalitesinin artması ve afete bağlı ortaya çıkacak maliyeti azaltmak için etkili olduğuna vurgu yapılmaktadır (Kalanlar ve Kubilay, 2015). Ancak günümüzde yapılan çalışmalar ve afet sonrası ortaya çıkan sonuçlar göstermektedir ki hemşirelerin afet yönetimi ile ilgili daha fazla bilgiye ihtiyaçları vardır. Japonya, afet hemşireliğinin gelişimi konusunda öncü olabilecek ülkelerdendir. Ülkede afet hemşireliği bir uzmanlık alanıdır ve Japonya Afet Hemşireliği Birliği bu alanda çalışmalar yürütmektedir (Kanbara, Miyagawa ve Miyazaki, 2022). Japonya Afet Hemşireliği Birliği afet hemşireliğini “afetle ilgili hemşireliğe özgü bilgi ve becerilerin sistematik ve esnek bir şekilde kullanılması ve diğer uzmanlaşmış hemşirelik alanları ile iş birliği içinde afetlerin neden olduğu sağlık tehlikelerini ve yaşamı tehdit eden zararları en aza indirmek için çok çeşitli faaliyetlerin teşvik edilmesi” olarak tanımlamıştır (Kanbara, Miyagawa ve Miyazaki, 2022).

Ülkemizde ise hemşirelerin afet döneminde üstlenecekleri rollere ilişkin net yasal düzenlemeler bulunmamaktadır. 2010 yılında çıkan Hemşirelik Uygulama Yönetmeliğinde “Hemşireler olağanüstü durumlarda afet planı doğrultusunda ilgili birimlerle iş birliği içinde acil planlamaları yapar, protokol geliştirir ve gerekli durumlarda uygulamaya koymak için ekip hazırlar” şeklinde hemşireler için sınırlı bir görev tanımlanmıştır (Hemşirelik Yönetmeliği, 2010). Diğer bir yönetmelik olan Aile Hekimliği Uygulama Yönetmeliğinde “Aile Sağlığı Elemanları olağanüstü durumlarda

afet planları doğrultusunda ilgili birimlerle iş birliği içinde acil planlamaları yapar, protokol geliştirir ve gerekli durumlarda uygulamaya koymak için ekip hazırlar” ifadesiyle Aile Sağlığı Elemanlarına oldukça sınırlı sorumluluk verilmiştir. Hemşireler, toplumun afetler ile başa çıkmasında en yaşamsal insan kaynaklarından birini oluşturmakta olup, afetlere hazırlıklı olma, derhal müdahale açısından afet yönetimine katılma, etkili yönetim, müdahalede bulunma, afet sonrası bakım işlevlerini yerine getirme, toplumun sağlığı ve refahı için çaba gösterme gibi roller üstlenmektedir (Taşkiran ve Baykal, 2017). Hemşirelerin rolleri yalnızca bir afetin acil evresinde hayat kurtarma ve afetzedelerin sağlığının korunması değil, afetlere hazırlıklı olma ve afet sonrası uzun vadeli dönemde iyileşme çalışmaları gibi özel konuları da içermektedir (Taşkiran ve Baykal, 2017). Ancak hemşirelerin büyük bir çoğunluğunun tek rollerinin afetlere müdahale etme olduğunu düşündükleri belirtilmektedir (Taşkiran ve Baykal, 2017).

Ülkemizde afet hemşireliği dersinin hemşirelik lisans eğitiminde halk sağlığı hemşireliği dersinin içinde konu olarak geçtiği veya seçmeli ders olarak yer aldığı görülmektedir. Hemşirelik literatürü incelendiğinde ise afet hemşireliği modeli olarak ‘Jenning’in Afet Hemşireliği Yönetim Model’inin eğitimlerde sıklıkla kullanıldığını görmekteyiz (Jennings-Sanders, 2004). Kalanlar ve Kubilay’ın (2015) çalışmasında hemşirelik öğrencilerine bu model temelli eğitim verildiğinde, hemşirelerin afet öncesinde, sırasında, sonrasında ve iyileşme dönemindeki görevlerinin, öğrenciler tarafından anlaşılmasının daha kolay olduğu bulunmuştur (Kalanlar ve Kubilay, 2015). Afet hemşireliğinde eğitim ve öğretimin temel amacı, hemşireleri afetlere müdahalede fiziksel ve psikolojik olarak hazırlamaktır. Afet hemşireliği eğitiminde, afet tanımı, afet yönetimi, afet hemşireliği felsefesi, afet hemşiresinin rol ve sorumlulukları, toplu yaralı bakımı, iletişim ve koordinasyon, triyaj, ruhsal sorunlar, sağlık ihtiyaçlarının değerlendirilmesi, personel ve kaynakların kullanımı, hemşirelik bakım ve hizmetleri gibi konuları içermelidir. Dünyada en kalabalık meslek gruplarından biri olan hemşireler çok fazla sayıda öğrenciye de sahiptir. Afet hemşireliği ve yönetimi konularında iyileşme sağlanabilmesi için hemşirelik öğrencileri için afetlere hazırlık konusunda bir dersin zorunlu olması gerekmektedir. Yapılan bir sistematik derlemede de hemşirelerin afet konusunda bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi gerektiğine ve bu konuda eğitim eksikliklerinin giderilmesine vurgu yapılmaktadır (Said ve Chiang, 2020). Türkiye’de de benzer şekilde, hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin afet yönetimi ile ilgili eğitim ihtiyaçlarının olduğu ve kendilerini afete hazırlık konularında yeterli hissetmedikleri bulunmuştur (Şimşek ve Gündüz, 2021).

Sonuç

İklim gibi çevresel ve sosyal bağlamlar nedeniyle, doğal ve insani afetlerin hayal edilemeyecek kadar artması beklenmektedir ve bu sorunların çözümü için yerel ve sürekli olan küresel bir bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır. İnsan kaynaklı afetleri azaltmak için, bilimsel ve teknolojik alanlarla disiplinler arası iş birliği esastır. Ulusal düzeyde yerel yönetimlerde ve özel sektörde afete hazırlık bilincini artırmak için endüstri-akademi-devlet ortaklığı gereklidir (Kanbara, Miyagawa ve Miyazaki, 2022).

Afetlere hazırlık konusunda sağlık hizmeti sunan kurumların ve sağlık profesyonellerinin önemli rolleri olmakla birlikte, yeterince hazır olmadıkları bilinmektedir (Demirbaş et al., 2013). Hemşireler sayısal olarak sağlık profesyonellerinin içinde en büyük grup olarak bilinmektedir. Bu nedenle afet yönetiminin her aşamasında yer almaları,

rollerini farkında olarak yerine getirmeleri büyük önem taşımaktadır. Afet hemşireliği risk azaltma, hastalık önleme, politika geliştirme ve planlama, eğitim ve hazırlık ve savunmasız nüfuslara yönelik bakımı içerir. Afetlerin görülme sıklığının fazla olduğu Türkiye’de, afet hemşireliğinin gelişim gösterebilmesi için özellikle afetlerdeki görevlerine ilişkin yasal düzenlemelerin iyileştirilmesi ve lisans düzeyinde standart bir eğitim müfredatının oluşturulması önem taşımaktadır. Son on yılda afet hemşireliği üzerine yapılan araştırmaların, afet farkındalığının arttırılmasına, vaka incelemelerine ve afet hemşireliği eğitiminin gelişimine odaklandığı görülmektedir. Hemşirelik alanında afet risk göstergelerine veya sonuç göstergelerine odaklanan çalışmalar sınırlıdır ve bu alandaki çalışmaların sayısının da arttırılması gereklidir (Kanbara, Miyagawa ve Miyazaki, 2022).

Kaynaklar

- Atasoy ve Özpulat (Edt.) 2022, Afet Hemşireliği, Bölüm: Dünya’da ve Türkiye’de Afet Hemşireliğinin Rol ve Sorumlulukları, Özpulat, F. Atlas Akademik Basım Yayın, Ankara
- Demirbaş, H., Sezer, A., & Ergun, A. (2013). Afet yönetiminde halk sağlığı hemşiresinin rol ve sorumlulukları. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 21(2), 122-128
- Dünya Afet Raporu, 2022, Erişim Linki: https://www.ifrc.org/sites/default/files/2023-03/2022_IFRC-WDR_EN.0.pdf.pdf, Erişim Tarihi: 10.07.2023
- Hemşirelik Kanunu, 2010, Erişim Linki: <https://www.hemed.org.tr/yasa-ve-yonetmelikler/hemsirelik-yonetmeliği/> Erişim Tarihi: 20.07.2023
- Kanbara, S., Miyagawa, S., & Miyazaki, H. (Eds.). (2022). *Disaster Nursing, Primary Health Care and Communication in Uncertainty*. Springer. Erişim Linki: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-030-98297-3.pdf>
- Kalanlar, B., & Kubilay, G. (2015). Afet hemşireliği eğitimi ve afet öncesinde afet hemşiresinin görevleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(2), 77-85.
- Jennings-Sanders, A. (2004). Teaching disaster nursing by utilizing the Jennings Disaster Nursing Management Model. *Nurse Education in Practice*, 4(1), 69–76. [https://doi.org/10.1016/S1471-5953\(03\)00007-6](https://doi.org/10.1016/S1471-5953(03)00007-6)
- Said, N. B., & Chiang, V. C. L. (2020). The knowledge, skill competencies, and psychological preparedness of nurses for disasters: A systematic review. *International Emergency Nursing*, 48(September 2019), 100806. <https://doi.org/10.1016/j.ienj.2019.100806>
- Şimşek, P., & Gündüz, A. (2021). Türkiye ’ de Afet Hemşireliği. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 47(3), 469–476.
- Taşkıran, G., ve Baykal, Ü. (2017). Disasters and Nurses’ Preparedness for Disasters in Turkey: Literature Review. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 79–88. <https://doi.org/10.5222/shyd.2017.079>
- Usta, G. (2023). Dünya ’ da Meydana Gelen Afetlerin İstatistiksel Olarak Analizi *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 172-186.

Afet bölgesinden Deneyimler

Özden Erdem

2023 Kahramanmaraş depremi sonrasında birinci basamak sağlık hizmetleri sunumu için Uzman Halk Sağlığı hemşiresine ihtiyaç olduğumu duyduğum anda yolculuk hazırlıklarım başladı. Deprem onuncu gününde Aile Sağlığı Merkezi'nin kurulmasına destek vermek üzere İskenderun'daki çadır kente gittim (Fotoğraf 1). Bölgede 20 güne kadar afetzedeler ile kaldım. 20 Şubat 2023 Pazartesi günü Hatay'daki 6,4. büyüklüğündeki

depremdede afetzedeler ile birlikteydim. Bir halk sağlığı hemşiresi olarak afet öncesi, afet anı ve sonrasında toplumun yaşadığı alanda olmanın ne kadar kıymetli ve gerekli olduğunu, güvenlik önlemleri alınmasının sonrasında olabilecek felaketleri nasıl önlediğini bizzat yaşayarak gözlemledim.

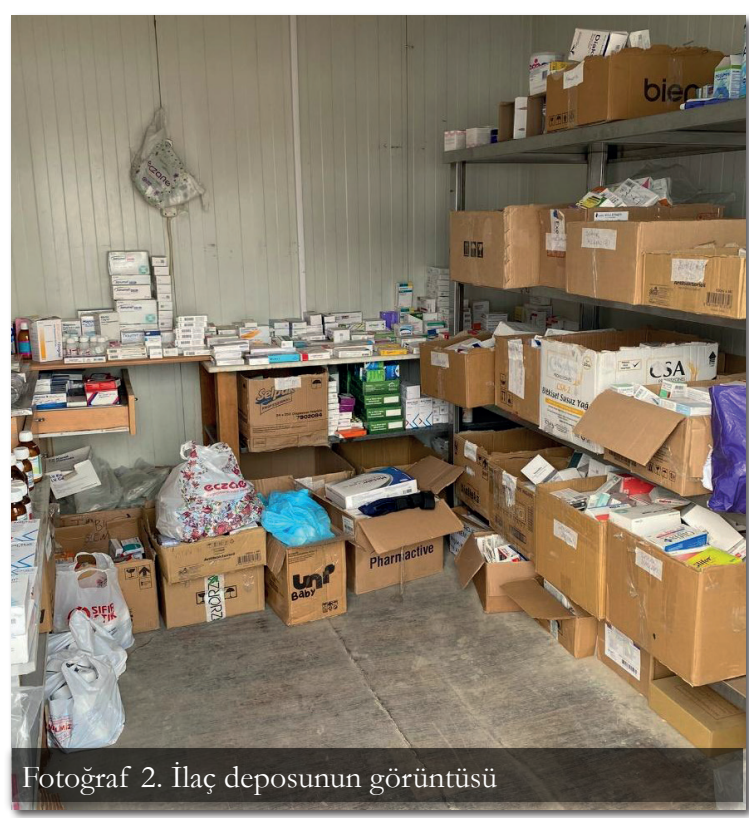
Bölgede afetzedelerde en çok karşılaştığımız sorunlar; bağışıklık sisteminin düşmesi sonucu viral ve gribal enfeksiyonların artmasıydı. Birçok

Fotoğraf 1. İskenderun çadır kent bölgesi (Fotoğraf: İstanbul Büyükşehir Belediyesi)

kişinin ağzında ve dudak çevresinde uçuklar ve yaralar bulunuyordu. Soğuk algınlığı şikayetleri yoğundu. Uyuz ve bit vakaları vardı. Kronik hastalıkları olanların semptomları alevlenmişti. Fıtığı olanların ağrıları artmış, hareket etmede ve yürümede zorluklar yaşıyorlardı. Birçoğunun cildi kuru ve çatlaktı. Bu nedenle acıları çok fazlaydı. Onlara çinko oksit içerikli kremler uyguluyorduk. Ayrıca yanımda götürdüğüm bir paket kulak çöpü ile birçok girişimde bulunabiliyor, örneğin kulak ağrısı şikâyeti ile gelenlere kulak damlası olmadığı için kulak içine batikonu kulak çöpü ile sürerek geceleri rahat uyumalarını sağlıyorduk.

Herkesin birbirine yardım ettiği ve afetzedelerin destek için elinden geleni yaptığı bir ortamdı. Muayene ve girişimleri bir konteynerde yapıyor ve konteynerin önünde başvuranları kaydediyorduk. Konteynerin yanında küçük bir

Fotoğraf 2. İlaç deposunun görüntüsü

depo alanı oluşturmuştuk. Oraya bağışlardan gelen ilaç ve malzemeleri dolduruyorduk. Bir yandan ilaçları; antibiyotikler, analjezikler gibi kategorize ediyor, diğer yandan ise; sağlık sorunları olanlara yeni yazılan ve kullandıkları ilaçları, ihtiyaç duydukları medikal malzemeleri ve tıbbi cihazları ulaştırıyorduk (Fotoğraf 2). Aynı ilaçları üst üste koyarak kısa sürede depoyu bir eczane görünümüne kavuşturmuştuk. Acil girişim gerektiren ilaçları ise muayene alanına yerleştirip, her gün bir adım daha Aile sağlığı merkezimizi iyileştiriyorduk (Fotoğraf 3).

Deponun yanında kaldığımız ve dinlendiğimiz bir alan bulunmaktaydı. Buraya saat 17.00'den sonra geçiyor, yine

Fotoğraf 3. Sağlık hizmetlerinin sunulduğu konteyner içinden bir görüntü

kaldığımız yerden hemşirelik hizmetlerine devam ediyorduk. Halk sağlığı uygulamalarında kullanılan OMAHA problem sınıflandırma listesine göre afetzedelerin sağlık problemlerini tanılamaya ve hemşirelik girişimlerini belirlemeye çalışıyorduk. Aileler ile psikolojik destek için görüşmeler yapıyor, stresle baş etmede destek oluyor ve gerektiğinde bazı aileler ile akşamları bir - iki saatlik görüşmeler yapıyorduk.

Bölgedeki üçüncü günümde Kore'den gelen sağlık ekibinin muayene ve girişimleri sürdürmesi ile üç kişi çadır kentte durum tespit çalışmaları yaptık. Belediyenin çadırlara verdiği numaralar doğrultusunda çadırları sıra ile tek tek gezdik. Aileden herhangi birinde kaşıntı, kronik hastalık ya da başka bir sağlık sorunu olup olmadığını değerlendirdik. Bir çadırda kaç aile yaşadığını; bebek, gebe, engelli, kadın, yaşlı gibi dezavantajlı kişilerin olup olmadığını sorguladık. Bağışıklama hizmetleri için bebeklerin kaç aylık olduğunu öğrendik. Sağlık birimine gelemeyecek olanların çadır numaralarını belirleyerek onları takip listesine aldık. Bu kişilerin bakım ve tedavilerini çadırlarda sürdürmeye başladık.

Malnütrisyonu olanlara oral enteral ürünleri dağıttık. Altı ay üzeri olan bebeklere ek gıdalar verdik. İlk altı ay içinde olanlara anne sütü almaları

konusunda destekledik. Yemekhanede çalışanlar ile görüşerek hijyen konusunda bilgilendirmeler yaptık ve beslenme planlamaları için diyetisyen arkadaşımız ile görüştük.

Çadır kentin kurulumunda farklı bir ilden yardıma gelen belediye başkanı ve başkan yardımcıları ile kısa toplantılar yaparak, belediye ekibinin halk sağlığı çalışmalarında bilimsel verilere uygun yol almalarını sağladık. Onlar da bizim yaptığımız halk sağlığı girişimlerini destekleyerek birlikte hızlıca yol aldık. Hijyen malzemeleri eksik olan aileleri bildiriyor, özbakımla ilgili ihtiyaçları (tırnak makası, diş fırçası, diş macunu...) tamamlıyorduk. Bitten korunmak için parka ve muayeneye gelenlere bit şampuanları ve koruyucu spreylere dağıtıyor, geri dönüşüm konteynerlerinin getirilmesi, kaza ve yaralanmalara neden olabilecek durumların değerlendirilmesi, güvenliğin sağlanması, tehlikeli alanlara işaretlerin konulması, yeterli aydınlatmanın sağlanması, çadırlar arasındaki çukur ve hendeklerin kapatılması, konteynerlerin uygun alanlara yerleştirilmesi, tuvalet ve el yıkama lavabolarının arttırılması, sobalarda plastik maddelerin yakılmaması için yerine koyma çalışmalarının yapılması, kondom malzemelerin temini, sanitasyon, ilaçlama gibi birçok konuda çalışmalar yapıyor, belediyeden, bağışçılardan ve çalıştığım üniversitenin sosyal sorumluluk biriminden destekler alıyorduk.

Fotoğraf 4. Eğitimlerden bir görüntü

Dezavantajlı gruplar için eğitim ve danışmanlık çalışmaları yapıyor, belediyenin çocuklar için kurmuş olduğu sinema salonunda çocuklara, gebelere, 0-2 yaş bebeği olan annelere ve yaşlılara eğitim veriyorduk (Fotoğraf 4-5).

İlkokul, ortaokul ve lise öğrencilerini gruplandırarak, okul çağı çocuklarına kişisel hijyen, el yıkama, vücut temizliği, saç temizliği, tuvalet hijyeni, çevre sağlığı ve değerler konularında eğitimler veriyorduk. Kütüphaneyi kullanmaları ve kitap okumaları için çocukları motive ediyor, el yıkama etkinliği gibi farklı etkinlikler ile eğlenerek öğrenmelerine destek oluyorduk (Fotoğraf 6).

Gebelere beslenme, egzersiz, sağlıklı yaşam biçimi davranışları, zararlı alışkanlıklardan korunma, kaza ve yaralanmalar, doğum, anne sütü, emzirme ve

kullanabilecekleri Sağlık Bakanlığı web sayfaları ile ilgili bilgilendirmeler yapıyorduk. Gebeleri birbirleri ile tanıştırmak için birbirlerinden bilgi almalarını ve bir iletişim grubu ile temasta kalmalarını sağlıyorduk. Kadınlara istenmeyen gebelikleri önlemek için aile planlaması yöntemlerini anlatıyorduk.

Fotoğraf 5. Çadırların arasında megafon ile gezerek eğitimleri duyururken bir görüntü

Çadır kent halkına çevre sağlığı açısından pet ŐiŐelerinin sobalarda yakılmaması ve çadırların önünde kemirgenler açısından yiyecek bırakılmaması konusunda eğitimler veriyorduk. Çocukların desteğini alarak evre sağlığı ile ilgili bilgileri çadırları tek tek gezerek ailelere yayıyorduk. Halk sağlığı öğretilerini halkımız ile paylaŐarak hemşirelik hizmetlerini sunuyorduk...

Bu anlamlı, huzur veren ve doyum aldığımız kutsal gevde hayatımızın çok özel günlerini yaŐadık. Tüm zorluklara rağmen ekip olduğumuz ve birlikte çalıŐtığımız için her Şey kolaylıkla ilerledi. Umudumuz afetten büyüktü. Bu hizmetlerin sunumunda destek olan ve birlikte çalıştığım tüm güzel gönüllü arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum.

Fotoğraf 6. Eğitimlerde destek olan güzel gönüllü insanlardan bir görüntü

Deprem bölgesinde kadın olmak; Depremi kadın yüzü

Ayşegül Aydoğan Atakan

Çadırkentte özellikle küçük yaşta ki çocuklarıyla yaşamak zorunda kalan kadınlar için yıkıcı depremin ardından hayata tutunmak daha da zor.

11 ili sarsan deprem felaketinden sonra, çoğu çadırkentlerde yaşamaya çalışan depremzedeler arasında şartlar en çok kadınları ve çocukları zorluyor.

Tuvalet, banyo gibi temel ihtiyaçlarda hala ciddi bir hijyen sorunu yaşanıyor. Ortak kullanılan sınırlı sayıdaki tuvalet ve duşların yeterli sıklıkta temizlenmediğinden yakınan depremzedeler, zaman zaman duş almak için girilmesi yasak olan hasarlı evlerine gitmek zorunda kaldıklarını hatta sık tuvalete gitmemek için az su ve sıvı tükettiklerini

ifade ediyorlar. İdrar yolları enfeksiyonlarından korunmaları için kendilerine önerilen “Bol su tüketin” uyarısına, “Çok tuvalete gitmek zorunda kalmamak için özellikle fazla tüketmiyoruz” diye karşılık veriyorlar.

İç çamaşırı, hijyenik ped, doğum kontrol hapsi, ertesi gün hapsi ve kondom hala kadınların en çok ihtiyaç duyduğu malzemelerin başında geliyor.

Mevcut fiziksel zorlukları aşmaya çalışan kadınların sorunlarına her geçen gün yenisi ekleniyor. Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan

kadına şiddet, deprem bölgesinde görüştüğümüz pek çok kadının da ortak sorunu. Kimi eşinin işsizliği nedeniyle ailevi sorunlar yaşadığını dile getirirken, kimi de ev içi şiddetin çadırda da devam ettiğinden yakınıyor.

Okulların kapalı olması nedeniyle tüm gün çadırkentte bulunan çocuklar, annelerin yükünü artıran bir başka önemli etken. Çadırlarda birden fazla aileyle ya da akrabalarıyla kalmak zorunda kalan kadınlar için de mahremiyetin ortadan kalkması, dile getirilen önemli başlıklardan...Öyle ki bazı kadınlar, “En çok neyi özlüyorsunuz?” sorusuna, “Evimde tek başıma oturmayı” yanıtını veriyor.

Kadın ve Üreme Sağlığı Birimi’nden kadınlara düzenli hizmet

Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER), Hatay Büyükşehir Belediyesi ve IPPF (Uluslararası Planlı Aile Federasyonu) iş birliği ile üreme sağlığı hizmetleri konusunda örnek bir proje başlatıldı.

HASUDER) ve Hatay Büyükşehir Belediyesi iş birliği IPPF desteğiyle ile Hatay’da Mersin Belediyesi Çadırkentinde hayata geçirilen “Kadın ve Üreme Sağlığı Hizmet Birimi” kesintiye uğrayan

hizmetlerin tekrar başlatılmasını sağladı. Bilindiği üzere depremden en çok etkilenen il olan Hatay’da gerek hastaneler gerekse aile sağlığı merkezleri ya yıkıldı ya da ağır hasar gördü. Sağlık hizmetlerini durma noktasına getiren bu tabloya karşı, ilk haftalardan itibaren kurulan sahra hastaneleri ve konteynerlerde oluşturulan birimlerle depremzedelere çeşitli sağlık hizmeti sunuluyor. Kadın ve Üreme Sağlığı Hizmet Birimi’nde de kadınlara üreme sağlığı ve cinsel sağlık konularındaki hizmetler iki aydır düzenli olarak veriliyor. Bugüne dek onlarca kadına hijyen, genital temizlik, doğum kontrol yöntemleri ve cinsel sağlık hakkında bilgilendirmenin yapıldığı birime başvuran kadınlar, rahim içi araçtan, oral kontraseptiflere ve kondoma kadar birçok yöntemden yararlandı.

Birinci basamak sağlık hizmetinin ortadan kalkması ve çok küçük oranda yeni yeni başlaması nedeniyle gebelik takibi Hatay’da çok büyük sorun. Keza doğum yapılabilecek hastane neredeyse yok.

Mersin Çadırkenti Kadın ve Üreme Sağlığı hizmet birimindeki hemşirelere yöneltilen sorulardan biri de “Nerede kürtaj yaptırabilirim?” sorusu. Kimi gebeler ise hamilelik takibinde yaptırması gereken testleri nerede yaptıracağını soruyor, araştırıyor.

“Afetin bir cinsiyeti var”

HASUDER Başkanı **Prof. Dr. Bülent Kılıç**, aile planlaması hizmetlerinin ve cinsel sağlık hizmetlerinin öncelikli hizmetler olduğuna dikkat çekiyor. IPPF'nin afet durumlarında acil üreme sağlığı hizmetlerinden yararlandıklarını belirten Prof. Dr. Bülent Kılıç, kadın sağlığının bakanlık tarafından genellikle gebelik ve doğum hizmetleriyle sınırlandırıldığını belirtti. Kadın ve üreme sağlığının genital hijyen, aile planlaması, taciz, güvenlik, ruh sağlığı gibi konuları da kapsadığını anlatan Prof. Dr. Kılıç, bir süredir aile planlaması kurslarının düzenlenmediğine işaret ediyor. Aile hekimlerinin ve hemşirelerin sertifika eğitimi almaları halinde rahim içi araç takabildiklerini belirten Prof. Dr. Kılıç, şunları söylüyor:

“Sağlık Bakanlığı bu kursları son yıllarda düzenlemiyor. Hemşireler ve ebeler de sertifika alırsa rahim içi araç uygulaması yapabilirler. Son zamanlarda teşvik edilmediğinden sertifikalı hemşire ve hekim sayısı giderek azaldı. Depremden sonra zaten tüm sağlık hizmetleri aksadığından bu hizmetler iki kere aksadı. Aile hekimleri arasında rahim içi araç ya da diğer yöntemleri uygulayan hekim, ya tek tüp ya da hiç yok. Asıl önemli olan, bu hizmet açığı konusunda farkındalık da yok. Kadınlar bunu mahrem buldukları için hizmet olarak talep etmiyor. Bu nedenle bu hizmet açığının görünürlüğünü sağlamak istiyoruz.

Üreme sağlığı birimini çok eksik olan bir hizmeti sunmak üzere kurdük. Amacımız, projenin süresinin uzatılması. Hatta kurumların bu hizmeti örnekleyerek çoğaltmasını istiyoruz. Dernek olarak illerde üreme ve cinsel sağlık hizmetlerinin ne durumda olduğu konusuna odaklandık. Sadece hastanelerde kadın doğum kliniklerinde bu hizmetin verildiğini gördük. Çok az ve ancak talep edildiği takdirde sunulduğunu ve genele yayılmadığını, yöntem çeşitliliği olmadığını tespit ettik. Bu hizmetler tamamen hekimlerin gönüllü çabasına terkedilmiş durumda. Çok mahrem bir alan olduğu için de talep de çok kolay dile gelmiyor. Bu konu hükümetin kadına ve kadın haklarına bakış açısıyla bağlantılı. Üreme sağlığı konusunu biz üreme bakları çerçevesinde alıyoruz. Üreme bakları deyince; kadınların zorla evlendirilmemesi, kadınların kendi tercih ettikleri eşi ve cinsel yaşamı seçebilmeleri, evliliğe zorlanmamaları, kendi istekleri çerçevesinde çocuk sahibi olmaları, istedikleri sayıda ve zamanlamayla çocuk sahibi olabilmeleri gibi konuları içeriyor. Aile planlamasının bizim için anlamı bu. Halk sağlığı açısından üreme bakları kapsamında bakıyoruz. Bu da kadınların kendi üreme süreçleri hakkında kararları bilgiye dayalı şekilde verebilmeleridir.

Çok büyük bir deprem yaşandı. Ama afetin bir cinsiyeti var. Çünkü kadın ve erkek aynı şekilde etkilenmiyor. Kadınlar zaten dezavantajlı oldukları için deprem sırasında o dezavantajlar ikiye katlanıyor. Üreme sağlığı, taciz, istismar, zorla evlendirilme gibi çeşitli durumlar söz konusu olduğunda kadının hiç sesi çıkmayabiliyor, hakkını savunamıyor. En basit yardım hizmetlerine dahi ulaşamıyor.

Tüm deprem bölgesinde aylık 20 bin doğum beklentisi var. Doğum hizmet kapasitesine bakıyorsunuz, bunun çok altında kalıyor. Sunulan hizmete bakıldığında aradaki açık kendi kendine veya yardımla doğum anlamına geliyor. Bunlar sıfıra çok yaklaşmışken depremle birlikte yine arttı. Yine doğum yapmak ve diğer sağlık hizmetlerine erişimde ulaşım araçlarının olmaması önemli bir sorun.

Şu an en sık rastladığımız sorun vajinal akıntılar. Hastaların büyük çoğunluğu bu şikayetle başvuruyor. Bunun da temelinde iki sorun var. Kadınlar temizliği vajinal duş olarak algılıyorlar. Vajinal duşla birlikte vajinanın içindeki pH yani asit dengesini bozdukları için orada uygun olmayan mantar türü bakterilerin çoğalmasına yol açıyorlar. Birinci neden, sahip oldukları yanlış bilgiler. İkinci neden de güvenli bir cinsel ilişkiden mahrum olmaları, bulaşıcı hastalıklardan korunmakla ilgili eksiklikler. Bu iki neden vajinal akıntılarının çok sık görülmesine yol açıyor. İşin iyi tarafı tedavileri kolay. Bazı kadınlar sorun utanıp gizliyor ya da kanıksıyor. Ama açıkça ifade edip başvururlarsa tedavi oluyorlar. Ayrıca ek önlemlerle korunma konusunda da kondom kullanımı başta olmak üzere sorun çözülmüş oluyor. Kadınları bilgilendirmek ve cesaretlendirmek ve bu konuda hizmet sunmak. Burada erkeklerin de eğitilmesi gerekiyor. Biz sadece kadınlara yönelik hizmet veriyoruz ama erkekler daha bilgisiz ve duyarsız. Erkeklerde daha az bulgu verdiği için hasta gibi olmuyorlar. Ama cinsel yolla bulaşan hastalıklarda bulgu varsa doktora ulaşıyorlar. Esas bulgu olmadığı zaman doktora başvurulması gerekiyor. Bunu sağlamak gerekiyor.

Biz bu hizmetleri gönüllü kuruluş olarak yapıyoruz ama asıl devlet tarafından yaygın, ücretsiz, herkese ulaştırılacak şekilde yapılması önemli. Yine sürdürülebilir hale getirilmesi gerekir. Bu konuda Sağlık Bakanlığı'na görev düşüyor. ASM'ler, kadın ergen ve üreme sağlığı merkezleri faal hale getirilmeli, personel ve malzeme desteği sağlanmalıdır.

Erken doğum yapılması ve düşük ağırlıklı bebeklerin doğumu, deprem sonrasında görülen sorunlardan biri. Bu da doğal olarak bebek ve anne ölüm oranlarını artırıyor.”

HASUDER Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Tuğrul Erbaydar, meslek örgütü olarak bu hizmetlerin görünürlüğünü sağlamak istediklerini belirtiyor. Depremi kadın yüzünün öne çıkmasının neden önemli olduğunu Prof. Dr. Erbaydar, şöyle açıklıyor:

“Bölgede poliklinik hizmetlerini sağlamak, temiz su sağlamak, çevre temizliği vb bunların hepsi önemli. Hepsi toplumun bütününe ilgilendiriyor. Bunun dışında toplumun dezavantajlı gruplarından olan kadınlar açısından yaşananlar var. Depremi kadınlardaki etkilerinin görünürlüğünü sağlamak bu nedenle önemli.

Eskiden ana çocuk sağlığı denirdi şimdi kadın sağlığını öne çıkarıyoruz. “Kadının görevi ana olmak” algısı var. Esasen kadın sağlıklı olmazsa çocuk da sağlıklı olmuyor. Ama biz üreme sağlığı açısından baktığımızda öncelikle kadının kendi sağlığını önemsiyoruz. Elbette kadının sağlıklı olmadığı bir toplum sağlıklı olmaz. Kadın sağlığının önemli olmasının nedeni, onun diğer görevleri değil, kadının kendisinin sağlıklı olma hakkıdır. Kadınlar dezavantajlı grup olduğundan onların sağlığını öncelikli olarak gözetmek zorundayız.”

“Her ay düzenli gelen kadınlar var”

Halk Sağlığı Uzmanı **Dr. Ahmet Uzuntaş** da birime başvuranlar arasında cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların daha çok görüldüğünü, idrar yolu enfeksiyonlarının da başvuru nedeni olduğunu ifade ediyor.

Birime aile planlamasına yönelik hizmet almak üzere başvurulduğunu belirten Dr. Uzuntaş,

“Gelenlerin genellikle aile planlaması hakkında bilgileri var. Bu anlamda birimizde aile planlaması hizmetinin devamlılığı sağlanıyor diyebiliriz. Ancak hiç doğum kontrolü hakkında bilgi sahibi olmayıp burada ilk kez tanışanlar da var. 5 kadına spiral takıldı. Genellikle doğum kontrol hapları tercih ediliyor. Artık bizi burada biliyorlar ve aile planlaması hizmetlerine yönelik her ay düzenli gelen kadınlar var”

diyor.

Deprem bölgesindeki tüm çadırkentlere böyle bir birimin gerekli olduğunu vurgulayan Uzuntaş, sözlerini şöyle sürdürüyor:

“Buradaki birimin hizmetleri, kısa süre içinde tamamlanacak ya da bitecek hizmetler değil. Tedaviyi verdiniz bitti şeklinde değerlendirilemez. Sürekli ve devamlı olması lazım. Enfeksiyonlar da aile planlaması da tekrarlayıcı olduğundan hizmetlerin devamlılığı önemli. Ayrıca mobil ekiplere de ihtiyaç var. Böylece hem çadırkentte hem de sahada mobil hizmet verilebilir.

Burada temel hizmetleri verebiliyoruz ama örneğin gebelik takibi için daha ileri şartlara ve bir kadın doğum uzmanına ihtiyaç var. Burada gebelik takibi, riskli gebelik vb takipleri yapıyoruz. Ama aksi bir durumda, komplikasyon vs oluştuğunda kadın doğum uzmanına danışmak gerekiyor.

Halk sağlığı açısından su güvenliğinin sağlanması için düzenli kontroller yapılması gerekiyor. Sıcaklıkların artması ve buna bağlı salgın ihtimali nedeniyle de bulaşıcı hastalıklara yönelik önlemler alınmalı. Uyuşuk bit vakalarının artma riski var. Bunun için en önemlisi, hijyen koşulları optimum seviyede tutulmalı. Ortak kullanılan duşlar ve tuvaletler risk oluşturuyor.”

Kadınlara kişisel hijyen ve “önden arkaya silme” metodu öğretiliyor

Birimde çalışan hemşirelerden **Hasret Liman**, kadınların en önemli şikâyetinin, hijyen konusundaki yetersizlikler olduğunu belirtiyor.

“Kadınlarda enfeksiyon ve kaşıntı ön plandaki şikâyetler. Tuvaletlerin temiz kullanılmaması nedeniyle enfeksiyon riski artıyor. Çadır kenttekilerin ortak şikâyeti tuvaletlerin çok kirlî bırakılması. Haftada bir iki sadece tazyikli suyla temizlenmesi hijyen sorununu ortadan kaldırmıyor. Sıvı sabunlar sık sık doldurulmalı, çöpler sık alınmalı. Yakın zamana kadar tuvaletlerde çöp kovası dahi yoktu”

diye konuşan **Hasret Liman**, verdikleri hizmet hakkında da şu bilgileri aktarıyor:

“Verdiğimiz eğitimlerde tuvalet sonrası genital temizliği, doğum kontrol yöntemlerini anlatıyoruz. Çoğu kadın genital bölgenin önden arkaya doğru silinmesi gerektiğini bilmiyor. Özellikle arkadan öne silinmemesi gerektiğini gelen her hastaya belirtiyoruz. Ayrıca genital bölgeyi sıkmayan, terletmeyen çamaşırlar ve kıyafetler giymelerini, sık sık su içmelerini öneriyoruz. Genital bölgede ıslak mendil kullanılmaması gerektiğini hatırlatıyoruz. Deprem sonrası doğal olarak ıslak mendiller çok yaygın kullanıldı. Islak mendiller vajinal bölgenin pH dengesini bozuyor. Çadırkentteki şartlardan dolayı sık sık çamaşır değiştirme alışkanlığı yoktu. Birimde iç çamaşırı vermeye başladıktan sonra pek çok kişinin şikâyetleri azalmaya başladı. Eğer bir enfeksiyon durumu varsa eşlerinin durumunu da sorguluyor gerektiğinde ikili tedavi veriyoruz. Muayene edilmesi gereken hastalarımızı uzmanımıza yönlendiriyoruz. Burada muayene olabiliyorlar. Bazı kadınlara emzirme danışmanlığı yapıyoruz. Doğru emzirme metotlarını gösteriyoruz.”

Üreme Sağlığı birimine başvuran kadınlar anlatıyor...

İki çocuk annesi **GK (24)** yumurtalıklarındaki kistlerden dolayı sürekli akıntı şikâyeti yaşıyor. Ocak ayından beri devam eden soruna aynı zamanda mide bulantısı da eşlik etti. Hem idrar yaparken hem de cinsel ilişki sırasında sürekli ağrı ve yanma şikâyetleri nedeniyle birime başvurdu. İlaç yazdırmak için birim hemşirelerinden yardım istedi.

“Cinsel ilişki sırasında yanma nedeniyle çok ağrım oldu. Bu nedenle buraya başvururdum. Ağrı nedeniyle eşimle arama mesafe koydum. Zaten kayınvalidem ve kayınpederimle aynı çadırda olduğumuz için eşimle genellikle bir yakınlaşma olmuyor artık”

diyor. Birimin hemşirelerinden **Dila Kavukçu**, bu ve benzeri şikayetlerle sıklıkla karşılaştıklarını belirterek,

“Bu süreçte zarfında ilişkiye girenlerin kondom kullanması gerekiyor. Daha önce kullanmamış olanları bilgilendiriyoruz. Çünkü karşı tarafı da tetikleyebiliyor. Eğer sıkıntı eşinde de varsa çiftli tedavi uygulanıyor. Antibiyotik veriliyor”

bilgisini paylaşıyor. GK, “En önemli sorunumuz hijyen” diyerek sözlerini şöyle sürdürüyor:

“Hijyen paketi istiyorum, çünkü 2 yaşında bir çocuğum var. Tuvalet eğitimine başlayacağım ama ıslak mendil yok. Çadırkentte temin etmeye çalışıyorum ama sürekli vermiyorlar. Her zaman çocuk bezi de bulamıyorum. En önemli ihtiyaçlar, sıvı sabun, ıslak mendil ve tüm hijyen malzemeleri...Temizlik buradaki tuvaletlerde ve dışlarda önemli sorun. Ben artık burada banyo yapmayı kestim. Kayınvalidemin evine gidiyorum orta basarlı ama mecburen banyomu orada yapıyorum.”

Eşi çalışmadığı için ailevi sorunlar yaşadıklarını anlatan GK,

“Bu nedenle başka çocuk istemiyorum. Eşim çalışmıyor, paramız yok, geleceğimiz yok...Eşim sinirli ve dediğim dedik biri. Daha önce bir AVM’de lokantada çalışıyordu. Kasımdan beri çalışmıyor. Ablamın ve eniştemin maddi durumu iyi. Ben onların yanında ev işlerinde çalışıyordum. Eşim çalışsa da kazandığı parayı bize değil, kendisine harcıyordu. Bana ve çocuklarıma hiçbir şey almazdı. İhtiyaçlarımızı kayınbabam karşılıyor”

diye özetliyor.

LT (19) 3 yıllık evli, 2 yaşında bir oğlu var. Gebelik düşünmüyor, çocuğunun biraz daha büyümesini istiyor. Ancak bir korunma yöntemi kullanmıyor. Deprem öncesinde bir düşüğü olduğunu belirtiyor.

Çadırkente geldikten sonra hamilelik riski nedeniyle kadın ve üreme sağlığı birimine başvuran LT, birimi en sık ziyaret edenlerden.

“Hemşire hanımlar bana doğru yolu gösterdiği için gebelik oluşmadı. Ertesi gün hapı kullandım. Daha sonra doğum kontrol hapı ve kondom önerdiler. Bu konuda bilgilendirme yaptılar. Bundan sonra doğum kontrol hapı kullanacağım. Daha önceden haplar hakkında bilgim yoktu. Burada nasıl kullanacağımı öğrendim. Eşim kondom kullanıyordu ama ben ilk kez buradan aldım. Eşim doğum kontrolüne karşı çıkmıyor ama hap kullanmamı istemiyor. Çünkü önyargıları var. Ben burada öğrendiklerimi ona da anlattım, daha sağlıklı olduğunu söyledim”

diye anlatıyor aldığı hizmeti. Çadırkentteki pek çok kadın gibi idrar yolu enfeksiyonu şikayetiyle birime ikinci ziyaretini yapan LT de belli başlı sorunları hakkında şunları söylüyor:

“Hijyen sorunları nedeniyle idrar yaparken yanma şikâyetim vardı. Bu nedenle de birime tekrar başvururdum. İlaç tedavisi uygulandı. Ayrıca iç çamaşır, hijyenik ped gibi malzemeleri de verdiler. Önümüzdeki günlerde kontrol amaçlı hastanede muayene olacağım.

Burada çamaşır yıkama sorunu olduğundan ve su sıkıntısı hala devam ettiğinden iç çamaşırını yetiştiremiyoruz. Günde 3 kez çamaşırımı değiştirmeye çalışıyorum, gerekirse çamaşırımı elimde yıkıyorum. Eski gibi duş alamıyoruz. Sular ip gibi akıyor. Çocuğuma burada duş aldıramıyorum. Çadır'ın içinde bir leğen var su kaynatıp oğlumu bu şekilde yıkıyorum. 8 kadın tuvaleti var ama 4'ü kullanılmıyor. En az 400 kadın olduğunu düşünürsek bir tuvaleti her gün 100 kadın ve çocuklar kullanıyor. Tuvalet çöpleri çok nadir toplanıyor. Kirli pedler rastgele yerlere atılıyor. Mabremiyet büyük sorun. Çadırlar birbirine çok yakın olduğundan rabat konuşamıyoruz, birliktelik yaşamak vb sorun oluyor.”

AH (24) ev hanımı. Suriyeli. Eşi Hataylı. Resmi nikahlı değil. 17 yaşında anne olmuş. 7, 4, 1 yaşlarında 3 çocuğun annesi. Vajinal akıntı şikâyeti nedeniyle başvurduğu birimde aldığı hizmet hakkında şunları söylüyor:

“Akıntım vardı, burada bana vajinal fitil verildi. Doğum kontrol yöntemlerini burada öğrendim. Zaten bir yıl önce tüplerimi bağlatmışım. Tuvalet sonrası kişisel temizliği yanlış biliyormuşum. Önden arkaya doğru silmek gerektiğini yeni öğrendim. Burada bana iç çamaşırı da verildi. Çadırkentte tuvaletlerin kirliliğinden çok rahatsızım. Her şeyi yere atıyorlar. Duşlarda su yeterli olmuyor her zaman. Sıra gelmiyor, o da sıkıntı oluyor. 4 adet duş kabini yetmiyor.

Bir kez de meme çevremde kuruluk ve ağrı vardı, onun için buraya başvurdum. Uygun krem verildi. Tek meme emzirdiğim için oluyormuş. Hemşire hanımlar iki memeyi de emzirmem gerektiğini söyledi.”

Ev içi şiddet çadırda da devam ediyor

Şiddet gören genç kadın anlatıyor... (K)

“Eşim çok baskıcı biri, köle gibi olmamı istiyor. Şunu yapma, şuraya gitme, niye parfüm sıktın, niye yüzüne bir şey sürdün? diye. Sadece kendisi değil, ailesi ve akrabaları da çok karışıyor. Müsaade ediyor buna. Benden 15 yaş büyük. ‘Çadırda kime süsleniyorsun?’ diyor bana. Şiddet uyguluyor, dövüyor. Tokat atıyor, saçımı çekiyor, yumruk atıyor. Mor çatıyı önerdiler burada bana. Düzelir diye ilişkiyi bozmak istemedim. Psikoloğa gidip dertleşiyorum. 2 - 3 seans gittim. O da kadın sığınma evine gidebileceğimi söyledi.

Depremden önce de şiddet uyguluyordu. Oğlum epilepsi hastası, nöbetler geçiriyor. Bir gün yine nöbeti tuttu, eşim arkadaşlarıyla içki içmeye gitmiş. Onu aradım oğlum nöbet geçirdi diye çok yorulduğumu söyledim. Niye aradım diye kızdı. Eve dönünce de çocuğu oynatır mısın dedim diye önce “işin ne bak” dedi. Sonra tartıştık. Ona saygısızlık etmişim diye beni öldüresiye dövdü.

Ailem de destek olmuyor, kabul etseler gideceğim ama onlar da psikolojik şiddet uyguluyor. Ben istediğim için bu evliliği onlara karşı çıkararak evlendiğim için. Şiddet gördüğüm gün abimi aradım, gelip beni alması için ama beni almadığı gibi eniştesini savundu. O da zaten o nedenle “ailen bile savunmuyor” diye yüz buluyor.

İşe gitmeden önce uyandırıyorum diye el kaldırıyor, hakaret ediyor.

Maddi imkânım, hiçbir birikim yok gitsem nerede nasıl kalacağım, başka bir şehire gitsem hiç bilmediğim bir yerde nasıl yaşayacağım? Bilmiyorum.”

Beden, Giysi, Yas: Devlet Erkânı ve Siyasi Aktörler Üzerinden Bir Okuma Denemesi

Mevsim Demir, Yılmaz Selim Erdal, İzzet Duyar

Beden ve Yas

Marcel Mauss (2003), fiziksel bedenin toplum ve kültür tarafından biçimlendiğini ve her toplumun kendine has alışkanlıkları, bedensel teknikleri olduğunu belirtir. Ona göre insan bedeni, onun ilk ve en doğal aletidir. Yine Mauss'un deyişiyle, insan bedeni toplumsal ve kültürel süreçler tarafından biçimlenmektedir. Antropolojide de en başından beri savunulduğu gibi beden kültürün kendi izlerini üzerine tarihsel olarak kaydettiği bir alan, toplumun etkin ve doğal bir sembolüdür (Aksoy, 2010). Birçok kültürde bedeni kapsayan ve içeren tören ve ritüeller vardır ve bunların birçoğu da yine beden üzerinden gerçekleştirilir. Beden aracılığıyla ve beden için gerçekleştirilen törenler ve uygulamalar

çeşitli sembolik anlamlar taşır ki bu da kişinin toplum içindeki konumunu ortaya koyar. Bu konuda son derece zengin sembolik içeriklere sahip alanlar olan giyim ve süslenmeyi örnek verebiliriz. Nitekim giyim ve süslenme tarzının, sosyal farklılaşma ve tabakalaşma ile sıkı bağlantıları olduğu pek çok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir (Bkz. Çeltikçi ve Duyar, 2023). Özellikle doğum, evlenme ve ölüm gibi geçiş ritüellerinde dinsel, büyüsel, cinsel ve toplumsal amaçlara yönelik olarak süs eşyası takmak, koku sürünmek ve giyinmek esasında bir süslenme biçimidir (akt. Er, 2021). Benzer şekilde saç kesme, saç şekillendirme veya boyama da birçok kültürde bulunur, ancak her yerde farklı anlamlar taşıyabilir.

Benzer uygulamalar yas tutma ritüellerinde de karşımıza çıkar. Yas, en genel tanımıyla, sevdiği bir kişiyi kaybeden insanın acısını, içinde yaşadığı topluluğa karşı davranışlarıyla, giydikleriyle belli etmesidir (Karakaş, 2005, s.73). Hepimiz sevdiğimiz, değer verdiğimiz, bilip tanıdığımız birini kaybettiğimizde üzüntü, keder, umutsuzluk, kaygı, korku, çaresizlik, öfke, özlem gibi derin duygular hisseder ve yas sürecine gireriz. Yaşanması gereken “doğal” bir süreç olan yas tutma sürecinde yaşanan psikolojik çöküntü ile birlikte kişilerin günlük rutin hayatları değişip, kesintiye uğrayabilir. Örneğin yaşanan duygusal acının ve üzüntünün belirtisi olarak kişi genellikle açık renkli kıyafetler yerine özellikle koyu renkli kıyafetleri tercih eder, saç sakal tıraşı olmaz, banyo yapmaz, kişisel temizliğini ve bakımını aksatabilir veya bırakabilir. Bunun yanı sıra yemek yemekten kaçınma ve sosyal ilişkileri azaltma gibi davranışlar da buna eşlik edebilir.

Yas tutma önemli ve bir o kadar da netameli bir süreçtir. Bu süreci atlama ve sağlıklı bir şekilde hayata devam edebilmek için yas sürecinin “yaşanıp” tamamlanması gerekir. Yas sürecinde kişi desteğe ve dayanışmaya ihtiyaç duymakla birlikte kültürel olarak da yas tepkileri ortaya koyar. Bu noktada, içinde bulunulan kültürel atmosfer ve o kültürdeki uygulamalar devreye girer. Yazarlardan M.D. kısa süre önce babasını kaybettiği için yaşadıklarının bir bölümünü şu şekilde aktarmaktadır:

Babamı kaybettiğimde özellikle annemin kendisini daha iyi hissetmesi için kültürümüzdeki yas ritüellerini yerine getirmeye çalışmıştık. Kendi yas sürecimde bu yas ritüellerinin anlamını ve toplumsal işlevini bir süre sorguladığımı hatırlıyorum. Bu sorgulama neticesinde yas ritüellerini antropolojinin önemli kuramsal yaklaşımlarından olan işlevselcilik ve yapısal-işlevselcilik kuramları ile anlamlandırmaya çalışmıştım. Özellikle işlevselcilik kuramı yas ritüellerinin anlamını ve işlevini anlamımı kolaylaştırmıştı. İşlevselcilik, kültürel öğelerin kültür bütünü içinde nasıl işlev gördüğünü ve bu bütüne nasıl uyum sağladığını antropolojik araştırmanın temel meselesi sayar (Aydın ve Erdal, 2007, s.52). Bu bağlamda fark ettiğim şey şuydu, yas ritüelleri toplumsal açıdan dayanışmayı, birlikteliği ve sosyal bütünleşmeyi sağlamanın yanı sıra acımızı “çığneyerek yutmamızı, sindirmemizi” sağlıyor ve yasin nihayete ermesini mümkün kılıyor. Bu noktada aslında bir baş etme stratejisi olarak görev görüyor. Yas sürecinin tamamlanmasıyla beraber kederiyle pişen biri olarak hayatımıza devam edebiliyoruz.

Peki, yas sürecinde yas tutan kişilerin kültürel olarak yasa verdikleri tepkiler neler ve bunlar nasıl gerçekleşiyorlar? Yas sürecinde duygu ve düşüncelerin nasıl ortaya konulacağına dair, bireye yön gösteren kültürel ve dini ritüeller bağlamındaki yol haritası ‘matem’ olarak tanımlanır (Genlik, 2012). Matem, yani yas tutma sürecinde yapılan uygulamalar ve yas ritüelleri kültürden kültüre değişiklik gösterebilmektedir. Genellikle beden aracılığıyla gerçekleştirilen ve kültürlere göre çeşitlilik gösteren bu uygulamalara baktığımızda, örneğin Eski Mısır’da önemli bir kimse öldüğünde yas sırasında ölü evinin kadınlarının başlarına ve yüzlerine çamur sürdükleri, elbiselerini vücutlarına ipe sardıktan sonra çıplak göğüslerini döverek dolaştıkları, genellikle saç ve sakalların da uzatıldığı ve buna benzeyen ritüellerin Asurlularda, Perslerde, Greklerde ve Romalılarda da olduğu bilinir (Hacıgökmen, 2013). Bazı Afrika toplumlarında özellikle savaş, yas ve bayramlarda büyüsel ve dinsel özellikler taşıyan beden boyama ritüelleri vardır. Söz gelimi Abaluyia inancına göre cenazenin defnedileceği gün ölen kişinin ailesi ve yakınları nehre gider ve nehre giderken ölen kişi için ağlayarak dans edip şarkılar söyler, yas sembolü olarak da yüzlerini ve vücutlarını kil ile boyarlar (Yokoo, 1967). Afrika’da beden boyama ritüelinde kırmızı renk yaşamla ilişkilendirilirken beyaz renk ölümü sembolize eder (Örnek, 1971, s.43).

Ülkemizde ölünün defni ve defin sonrası yas ritüelleri İslami geleneklere göre gerçekleştirilmekle birlikte eski inanç ve uygulamaların da devam ettirildiğini söyleyebiliriz (Ersoy, 2002). Şamanist Türklerin ve diğer Orta Asya toplumlarının defin törenleri hakkında en eski bilgilere Çin kaynaklarında rastlanıldığını belirten İnan (1986, s.177-178), Gök Türklerin defin töreni hakkında şunları söyler:

Ölüyü çadıra korlar. Oğulları, torunları, erkek-kadın başka akrabası atlar ve koyunlar keserler ve çadırın önüne sererler, ölü bulunan çadırın etrafında at üzerinde yedi defa dolaşırlar. Kapının önünde bıçakla yüzlerini kesip ağlarlar. Yüzlerinden kan ve yaş karışık olarak akar. Bu töreni yedi defa tekrar ederler. Sonra muayyen bir günde ölünün bindiği atı, kullandığı bütün eşyayı ölü ile beraber ateşe yakarlar; kılını, yılın muayyen bir gününde, mezara gömerler. İlkbaharda ölenleri sonbaharda, otların ve yaprakların sarardığı zaman gömerler. Kışın veya güzün ölenleri çiçekler açıldığı zaman (ilkbaharda) gömerler. Defin gününde ölünün akrabası, tıpkı öldüğü günde yaptıkları gibi, at üzerinde gezer ve yüzlerini keser, ağlarlar.

Ölüm sonrası hayatın dünyada yaşanan hayattan ters olacağına inanılan Şamanizm'in etkisiyle Türk ve Türkmenler karalar giyip, saçlarını keser ve hatta atlara da karalar giydirilip, kuyrukları kesilip eyerleri ters çevrilirdi. Günümüzde Anadolu'nun çeşitli yörelerinde bu geleneklere hâlâ rastlandığını belirten Hacıgökmen'in (2013) aktardığına göre, Kars yöresinde ölüye ağlayan kadınların dövünmeleri, saçlarını kesmeleri ve elbiselerini ters giymeleri, halen yaşayan bir gelenektir. İlahi itaatın bir göstergesi olarak baş açmak başka bir yas sembolü olarak karşımıza çıkar. Ağlamak, baş açmak, elbiseyi ters giymek, kara ve gök elbise giyilmesi vs. gibi yas ritüelleri islamiyette pek uygun görülmesi de Şamanizmin etkisinde devam edegelmiştir (Hacıgökmen, 2013).

Hız. Hüseyin'in Kербela'da şehit edilmesinin yasını tutan Alevilerde muharrem ayının başlamasıyla birlikte 12 gün boyunca matem tutulur. Bu süre boyunca aynaya bakılmaz, eğlence yapılmaz, su içilmez, tatlı yiyecekler tüketilmez, beden temizliği ve bakım yapılmaz, saç sakal kesilmez, tıraş olunmaz, süslenilmez. Bununla birlikte örneğin yakınlarının ölümü sebebiyle Arap Alevisi kadınlar ölümün yedinci gününe kadar ağtlar ve şarkılar eşliğinde ölülerinin başında saçlarını yolarlar ve kıyafetlerini parçalarlar (Ertit, 2022).

Yas sürecinde yapılan bütün bu uygulamalara baktığımızda, insan bedeninin yas ritüellerinde ne denli önemli olduğu ve bir araç olarak nasıl kullanıldığı dikkati çekmektedir. Yas tutma süreci âdeta beden üzerinden ve onun aracılığıyla performe edilmektedir. Yas ritüellerinde beden aracılığıyla gerçekleştirilen âdet ve uygulamalarda bedenin nasıl bir aracı olduğunun yanı sıra nasıl sembolik bir işleve sahip olduğu da açığa çıkmaktadır. 6 Şubat 2023 tarihinde saat 04:17'de Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde

meydana gelen 7,7 ve ardından 7,6 şiddetindeki deprem felaketinde ekranlara çıkıp açıklama yapan siyasi aktörler de beden algısı üzerinden yas icrasını gerçekleştirmiş ve yası bedenleri aracılığıyla performe etmişlerdir.

Deprem ve Yas Tutan Bedenler

Ne yazık ki 50.000'i aşkın insanın yaşamını yitirdiği depremde insanlar hayatını kaybeden yakınlarının yanı sıra yıkılıp giden yaşamlarının ve yıkıntılar altında kalan memleketlerinin de yasını tutuyorlar. Deprem felaketinin ilk gününden itibaren gönüllü insanlar gerek bireysel gerek gruplar halinde deprem bölgelerine giderek kendi çaba ve imkanları dâhilinde arama kurtarma çalışması yapmaya ve depremden etkilenen insanlara yardım etmeye çalıştılar. Bu süreçte muazzam

bir toplumsal dayanışmanın ortaya çıktığına şahit olundu. Bununla beraber şahit olunan bir başka şey de devlet aygıtının ve imkânlarının böyle bir afette ne kadar yetersiz kaldığıydı. Depremde ilk saatler, hayatların kurtarılması açısından çok elzem olmasına rağmen yıkıcı etkisi oldukça büyük olan Kahramanmaraş merkezli depremin ilk günlerinde deprem bölgelerine ne devlet yetkililerinden ne de devletin afet konusunda yetkili olduğu kurumlardan hiçbirinin ulaş(a)madığı en çok dillendirilen şikâyetlerden biri oldu. Bununla beraber afetin durumuyla ve yaşananlarla ilgili olarak ekranlarda kamuoyuna olması gerekenden çok daha az açıklama ve bilgilendirme yapıldı. Depremzedeler bölgeye gelen yetkililerin ise sadece duruma bakmakla yetindiklerini, kendilerini gösterip gittiklerini belirttiler.

Devletin afet konusunda yetkili olan kurum ve kuruluşlarında çalışan görevlilerinin deprem bölgelerine geç gitmelerine yönelik eleştirilerin yanı sıra bölgede çalışma yaptıkları esnada her seferinde kameralara kendilerini göstermeleri ve adeta bunu bir “gösteri”ye dönüştürmek istemeleri de eleştirilerin bir başka boyutunu oluşturuyor. Bir başka eleştiri de insanların enkazın altından çıkarıldıkları esnada kameraların toplanıp “Ya Allah Bismillah Alla hu Ekber” sesleri arasında kurtarma çalışmalarını bir çeşit gösteriye dönüştürmeleriydi. Arama kurtarma çalışmalarına katılan gönüllülerin enkazdan çıkartılan kişilerin bu sesleri duydukları anda şoka girme ihtimalleri ve korkudan kalp krizi geçirme riskleri olması nedeniyle bu şekilde bağırılmasının yanlış olduğunu belirtmeleri¹ de çok fazla etkili olmadı.

Depremin gerçekleştiği ilk günler pek ortada görünmeyen devlet erkânı, yetkililer ve siyasi aktörler birkaç gün sonra gerek sosyal medyadan gerekse deprem bölgelerine giderek son durumla ilgili açıklamalar yapmaya başladılar. Depremin yaşandığı ilk gün sosyal medya üzerinden paylaşılan mesajla yedi gün boyunca milli yas ilan edildiği ve 12 Şubat günü güneşin batışına kadar bayrağın da yarıya çekileceği duyurulmuştu. 8 Şubat 2023 Çarşamba

1 <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/deprem-bolgesinde-bulunan-gonullu-isyan-etti-tekbir-getirmeyin-alkis-tutmayin-2051155>

günü doksan gün süreyle 11 ili kapsayan deprem bölgesinde olağanüstü hâl ilan edildiğini duyuran Cumhurbaşkanı, bakımlı, saç ve sakal tıraşlı, renkli olarak tercih ettiği resmi takım elbisesiyle ekrana çıktı ve yalan haber ve çarpıtmaları kastederek, günü geldiğinde tuttıkları defteri açacaklarını söyledi. Sonrasında, bazen tek başına bazen birkaç bakan topluca ekrana çıkıp renkli resmi takım elbiseleri, tıraşlı ve bakımlı halleriyle yaşanan depreme ilişkin açıklamalarda bulundular. Bununla birlikte yalnızca İçişleri Bakanı diğerlerinin aksine, giydiği simsiyah kıyafetiyle ve sakalları biraz uzamış bir şekilde görünerek hükümetin yasta olduğu imajını verdi.

Depremin üçüncü gününde muhalefet partilerin liderleri, bazı belediye başkanları ve siyasi aktörler ise bakımlı, saç ve sakalları tıraşlı bir halde ama yasin bir sembolü olarak giydikleri koyu renkli kıyafetleri ile deprem bölgesine gittiler. Cumhurbaşkanı dâhil birçok siyasi aktör koyu renkli kıyafetleri ve bakımlı, saç ve sakal tıraşlı halleriyle deprem bölgelerini ziyaret ederek taziyede bulundular. Bununla birlikte ekranda açıklamalarda bulunan Cumhurbaşkanı Yardımcısı ile bazı bakanların bedenlerinde ve giysilerinde henüz matemi yansıtan herhangi bir emare yoktu.

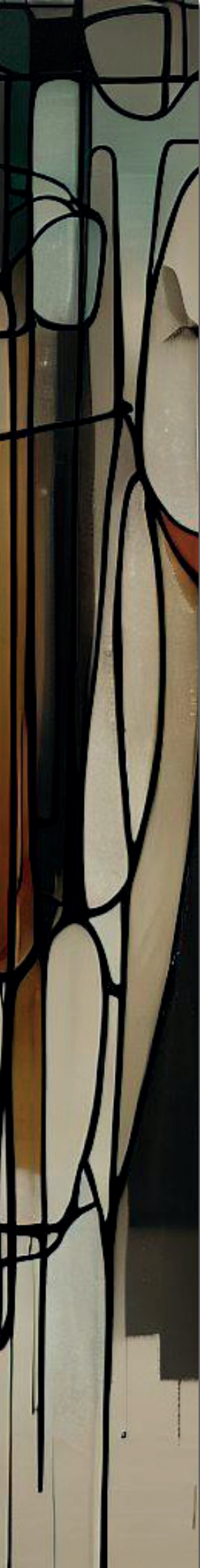
Bilindiği gibi, yas ritüelleri açısından ölümü takip eden yedi gün çok önemlidir. Örneğin depremden en çok etkilenen illerden biri olan Hatay’da yedi gün

boyunca yas tutulur, bu süreçte evde yemek pişmez, üçüncü gün mevlit okunur, gelen misafirlere helva dağıtılır, yedinci gün cenaze sahipleri kurban kesip yemek yaparlar ve yedinci güne kadar erkekler banyo yapmaz, sakal kesmezler.² Depremden etkilenen bir diğer il olan Gaziantep'te de Anadolu'nun geneline benzer şekilde ilk yedi gün kişisel temizlik ve ev temizliği yapılmaz, yas süresince ölen kişinin akrabaları tarafından kırk gün boyunca düğün ve kutlama benzeri eğlence yapılmaz, üçüncü, yedinci, kırkıncı, elli ikinci ve sene-i devriye günleri uygulamaları yerine getirilir ve ölünün ruhunu rahatlatmak amacıyla ölünün arkasından yemek verilir (Korkmaz, 2012). Bütün bu uygulamaların genel olarak depremin etkilediği illeri kapsayan Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin yas ritüellerinde mevcut olduğunu söylemek mümkündür. Depremden etkilenen illerdeki yas ritüellerinin nasıl olduğunu bilmemiz, siyasi aktörlerin bu süreçte bedenlerini perforce etme biçimlerini anlamamız açısından önemlidir. Bu bağlamda depremin dördüncü gününde muhalefet parti lideri olan kadın siyasi aktörün makyajsız, bakımsız ve simsiyah kıyafetlerle deprem bölgesine giderek oradaki kadınlara sarılması, baş sağlığı dileyip insanların acısını, yaşadıklarını dinlemesi dikkat çekiciydi. Benzer

2 <https://hatay.ktb.gov.tr/TR-201509/gelenek-ve-goreneklerimiz.html>

şekilde depremin beşinci gününde açıklama yapan bazı bakanların yas ritüeline uygun bir halde saç ve sakal tıraşı olmadan ve yasin sembolü olan siyah renginde takım elbiseleriyle ekranlara çıkmaları yas icrası açısından önemliydi. Depremin altıncı gününde ise ana muhalefet partisinin lideri ve başka bir partinin kadın milletvekili siyah kıyafet giymeyi tercih ederek birlikte basın açıklamasında bulundular.

Depremin on yedinci gününde Cumhurbaşkanı, koalisyon ortağı olan parti lideri ve depremden etkilenen illerden birinin kadın belediye başkanı ile birlikte ekrana çıktılar ve siyah kıyafetleri ile yasta olduklarına dair mesajlar verdiler. Bununla birlikte süreç boyunca yas icrasında bulunan ve çoğunluğu erkeklerden oluşan aktörler adeta nöbetleşe yas icra ettiler. Tıraş olmayarak, bakımsız görünerek, giydikleri simsiyah kıyafetlerle devlet erkânının yasta olduğu imajını veren aktörler bir iki gün sonra tıraş olmuş halde başka programlara katılırlarken, nöbeti devralan bir başkası sakallı ve bakımsız görünümüyle arz-ı endam etmeye başlamıştı. Böylece sembolik olarak devletin yas icrası gerçekleştirilmiş oluyordu. Özellikle 19 Şubat 2023 tarihi, yani depremin on dördüncü günü ile on sekizinci günü olan 23 Şubat tarihlerinde ekrana çıkıp açıklama yapan bakanların verdikleri görüntüler bu anlamda çarpıcı olmuştur. Benzer

şekilde, depremin ve aynı zamanda yasin on dördüncü gününde felaketin boyutlarına dair açıklama yapan iki bakanın da tıraş olmadığı, sakal bırakmaya başladıkları ve bakımsız göründükleri gözlerden kaçmadı. Yasta oldukları imajını veren bakanlar özellikle yasin sembolü olan koyu renkli kıyafetlerinin yanı sıra gerek konuşurken kullandıkları sözlerle ve gerekse bedenleri ve duruşları ile matemi yansıtmaya çalışıyorlardı. 19 Şubat tarihinde tıraşsız bir şekilde ekrana çıkan bakanların aradan geçen dört günün sonunda sakallarının iyice uzadığı ve siyah kıyafetlerinin yanı sıra daha bakımsız bir imajla ekrana çıktıkları gözlenmişti.

Pek çok kültürde olduğu gibi bizim kültürümüzde de siyah renk ölümün ve yasin sembolüdür. Yas süreci boyunca açık renkli kıyafetler yerine siyah renkli kıyafetler tercih edilir, kendine bakım yapılmaz, saç-sakal tıraş olunmaz ve eğlenilmez. Bundan dolayı siyasi aktörler yasta olduklarının bir göstergesi olarak yas sürecinde özellikle sakal bırakıp, bakımsız, makyajsız bir şekilde ve simsiyah kıyafetleriyle ekranlarda görünmüşlerdi. Deprem felaketinin ardından görünür olma noktasında geciken devlet erkânı, acının ve üzüntünün belirtisi olarak tıraşsız, bakımsız görünerek ve üzüntülerini belli edecek şekilde giyinerek yas sürecini bedenleri aracılığıyla performe etmişlerdi. Diğer bir deyişle, tüm siyasi aktörler yasta olduklarının bir göstergesi olarak bedenlerini simgesel bir araç olarak kullandılar. Böylece bu performans sayesinde ilk günlerde yaşanan gecikmelerin, aksaklıkların, ihmallerin sorumluluğunu almayan devlet tarafından topluma yas tutulduğu, matem içinde bulunduğu imajı verilmiş oldu.

Afet ve savaş gibi durumlar, siyasi aktörlerin sosyal roller üstlenerek toplumdaki imajlarını olumlu yönde geliştirmeleri için uygun zemin ve fırsatları sunar. Gerçekleşen afet sonucunda oluşan yıkım ve can kaybı fazla olduğunda ise

ortaya çıkan bu olumsuz duruma karşı olumlu bir imaj sunmak ve hükümetin meşruiyetini tehlikeye sokmamak için, felaketin sorumluluğu “kader planı”na bırakılıp imkânlar dahilinde afetin etkileri hafifletilmeye çalışılır. Bu yapılırken elbette irili ufaklı her çaba herkesin duyup görebileceği formlara sokulur ve daha fazla görünür olma kaygısı hep öne çıkar. Levent’in (2023) de aktardığı gibi, afetlerin dramatik sunumunda merkezde genellikle siyasi liderler rol alır ve kriz yönetimi boyunca liderler krizleri açıklar. Aktörler meşruiyetlerini korumak ve vatandaşların desteğini kazanabilmek için kısa süre içinde olay yerine gelip basın açıklamaları yaparak duygusal sahneye ve yas ritüellerine uygun olarak hareket ederler. Örneğin yaşanan afet nedeniyle hissedilen acı ve ölüme dair sembolik göstergeler devreye sokulur. Bu göstergelerin sembolik olarak ifade bulduğu alanlardan birisi de bedenın ta kendisidir.

Gösteri Toplumunda Yas

Günümüzde imajın baskın olduğu toplumu “gösteri toplumu” olarak adlandıran Debord (2022, s.37), modern endüstriye dayanan toplumun rastlantısal ya da yüzeysel olarak gösterisel değil, gösterisi yanlış olduğunu söyler. Gerçek ile sahtenin, doğal ile yapayın iç içe geçtiği gösteri toplumunda, her şey yerini bir imaja ya da temsile bırakmakta ve her şey görüntüler üzerinden değerlendirilmektedir

(Aydın, 2020). Bedenlerimiz de gösteri toplumunda bu temsiliyetin bir aracı ve bir alanı olarak kullanılmaktadır.

Gösteri dünyasına dönüşen günümüz toplumunda beden adeta yas tutma sürecinin, matemin sahnelendiği bir gösterge alanına dönüşürken bu süreçte beden üzerinde ve beden aracılığıyla yapılan uygulamalar da bunun anlatı aracına dönüşmüştür. Ve görsel medya da bu anlatının topluma iletilmesindeki en güçlü araçlardan biridir. Ülkemizde yaşanan deprem felaketinden sonra devlet erkânı ve siyasi aktörler görsel medyayı ve “bedenlerini” kullanarak gösteri toplumuna yaraşır bir yas icrasını gerçekleştirmiş oldular. Mart ayı itibarıyla deprem gündeminin yerini seçim gündemine bırakmasıyla ise beden üzerinden verilen yas göstergeleri tamamen ortadan kalktı.

Siyasi çıkarların ve hırsların hâkim olduğu bir seçim sürecine girilip deprem gerçeğinin göz ardı edilmesiyle yasin bir göstergesi olarak giyinilen siyah kıyafetler yerini renkli takım elbiselere, yasta olunduğunun bir göstergesi olarak uzatılan saç ve sakallar yerini yeniden tıraşlı, temiz bir görünüme bıraktı. Yas sürecinin önemli günlerinden biri olan kırkıncı günde bazı siyasi platformların ve partilerin çağrısıyla meydanlarda anma düzenlenip mumlar yakılmış olsa da bu çok ufak çaplı gerçekleştirildi. Hükümet yetkilileri ve siyasi aktörler hayatlarına

devam ederken yaşadıklarının, kaybettikleri yakınlarının ve yıkıntıların altında kalan hayatlarının acısını ve yasını tutmaya devam eden depremzedeler, kültürlerinin gerektirdiği şekilde bir yas ritüeli bile gerçekleştiremediler.

Gösteri çağında ve gösteri toplumu içinde yaşadığımız gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda, hiçbir sembolik yas göstergesinin siyaset ile toplum arasındaki kopuk olan ilişkiyi birleştirmeye yeterli olmadığını bir kez daha deneyimlemiş olduk. Siyaset ile toplumun gerçekleri arasındaki kopukluğa Debord'un (2022, s.43) sözleriyle gönderme yaparak bitirirsek; "Gösteri ayrı olanı birleştirir ama *ayrı* olarak birleştirir."

Kaynaklar

- Aksoy, C. S. (2010). Antropolojide beden sorunsalına bedenleşme teorisinin katkısı. Antropoloji, Sayı 24, s.69-93. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/antropolojidergisi/issue/43247/525286>
- Aydın, S., Erdal, Y. (2007). "Kültüre yaklaşımlar: temel antropoloji kuramları," Antropoloji (ed. Handan Üstündağ) içinde. Anadolu Üniversitesi Yayını, s. 47-65.
- Aydın, A. (2020). Gösteri toplumunun yeni panoptikonu olarak sosyal medya. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 9 (3), 2573-2594. Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/56503/735793>
- Cavanaugh, J. C., Fields, F. B. (2010). Adult development and aging, (6th ed.) Belmont: Wadsworth Cengage Learning, USA.
- Çeltikçi, M., Duyar, İ. (2023). "Giyinmiş dünya: giyim, giysi, süs(lenme) ve moda antropolojisi", Benim Bedenim, Benim Giysim (ed. Kalınkara V, Tatman D.) içinde, Baskıda, s. 1-20.
- Debord, G. (2012). Gösteri Toplumu ve Yorumlar. Çev. Ayşen Ekmekçi ve Okşan Taşkent, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Demir, A. (2022). Diyarbakır halk kültüründe ölüme ilgili inanış, adet ve pratikler. Dicle İlahiyat Dergisi, Sayı 1, s.223-251.
- Er, F. D. (2021). Kültürel bir geleneği hatırlamak: bir geçiş töreni olarak yüz yazmak ve yüz yazısı üzerine. Folklor Akademi Dergisi. Cilt:4, Sayı:3, s.464 – 481.
- Ersoy, R. (2002). Türklerde ölüm ve ölü ile ilgili rit ve ritüeller. Milli Folklor, Sayı 54, s.86-101.
- Ertit, V. (2022). Adana Arap Alevilerinde cenaze ritüellerindeki dönüşüm: daha az masraf, daha az külfet. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı 101, s.211-234.
- Genlik, Ö. (2012). Yas Süreci ve Yas Sürecindeki Kişilerin Depresyon ve Anksiyete Düzeylerinin İncelenmesi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- Hacıgökmen, M. A. (2013). Türklerde yaş adeti temelleri ve sonuçları. H. Bahar, M. Toker, M. A. Hacıgökmen, & G. Küçükbezi içinde, Tarihçiliğe Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Nejat Göyünç'e Armağan (s. 393-422). Konya: Selçuk Üniversitesi Matbaası.
- İnan, A. (1986). Tarihte ve Bugün Şamanizm, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3.Baskı, Ankara.
- Karakaş, Ayhan. (2005). Feke Halk Kültürü Araştırması. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi.
- Keskin, Y. Z. (2006). Şanlıurfa halk kültüründe ölüm. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 16, s.7-41.
- Korkmaz, C. B. (2012). Gaziantep'te ölü ve ölüm ile ilgili uygulamalar: Sam Köyü örneği. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt 1, Sayı 3, s.99-110.
- Levent, F. (2023). Afeti sosyolojiyle yeniden tanımak. Sosyal Bilimler ve Sağlık Bülteni, Sayı 6, s.17-26.
- Mauss, M. (2003). "Techniques of the body", The Body: Critical Concepts in Sociology (Andrew Blaikie, ed.) içinde. London, Routledge, s.70-88.
- Örnek, S. V. (1971). Etnoloji Sözlüğü. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: Ankara.
- Yokoo, S. (1967). Death among the Abaluyia. Journal of African Studies, Sayı 5, s.27-50.
- Zara, A. (2011). Yaşadıkça Psikolojik Sorunlar ve Başa Çıkma Yolları. İmge Kitabevi Yayınları.
- <https://hatay.ktb.gov.tr/TR-201509/gelenek-ve-goreneklerimiz.html>
- <https://tr.euronews.com/2023/03/05/kahramanmaras-depremleri-hakkinda-neler-biliniyor>
- <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/deprem-bolgesinde-bulunan-gonullu-isyan-etti-tekbir-getirmeyin-alkis-tutmayin-2051155>

İğne İplikten Saç Kesme Eylemine; Narperi'nin Bileziği

-Bir Eğitim Aracı Olarak Masal-

Esen Armağan Özakbaş

*Çocuk muyduk, yoksa kadın mı?
Bilemedik, dünya yeterince yalın mı?
Büyüttük kendimizi masalda
Biz doğurduk bez bebekten gerçeği*

İnsanın sağlıklı yaşama hakkını tehlikeye sokan her şey bilim ışığıyla incelendiğinde, altta yatan politik sorunlar, eşitsizlikler görünür hale gelir. Halk sağlığı disiplininin görevi, gördüklerine kayıtsız kalmamak, önlenabilir nedenlerle gelişen sağlıksızlığa ve ölüme engel olmaktır.

Beni ikinci bir deri katmanı gibi saran bu *disiplin*, toplumu tanıma, öncelikli sağlık sorunlarını saptama, kimi yaşamsal riskleri, uzağı, çok daha uzağı görme ve sağlam bir girişimle değişim yaratma çabasını gerektirir. Kısacası halk sağlığı disiplini, insan sağlığını ilgilendiren her “Şey”in bilgisidir. Tabii bilgi çoğu zaman mutlu etmez,

sorunları çözme isteğiyle birleşince, huzursuz eder insanı. Bu huzursuzluk, ancak bir girişimle hafifler; şarkının dediği gibi “Bir şey yapmalı”¹.

Gelelim bizi huzursuz eden konulardan birkaçına. Yüzyıllardır, eğitim ve sağlık hakkını kullanmada, siyasi ve ekonomik katılımı, özetle hemen her alanda kadınların erkeklere göre dezavantajlı olduğunu biliyoruz. Yoksulluğun feminizasyonu da cabası. Aslında bu sorunların her biri, nedensellik açısından kaotik bir etkileşim içinde.

1 Moğollar müzik grubunun şarkı sözü.

Ülkemizde 2011 yılında gerçekleşen **Kadın Emegi Konferansı**, kadının çalışma yaşamına katılımındaki engelleri ve çözüm önerilerini tartışırken, temel sorun olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dikkat çekmişti. Derken, **Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri** arasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması da yer alınca, ilgili ülkeler kalkınma planlarına bu yönde çeki düzen verir oldu. Yine de pek çok alanda olduğu gibi, çalışma yaşamında da eşitsizlik verileri pek iç açıcı değil. Örneğin dünya genelinde kadın girişimcilerin oranı %5'i aşmıyor. Ulusal İstihdam Stratejisine göre 2023 yılı için kadınların işgücüne katılım hedefi %41 iken, ancak %36'ya ulaşıldığı ve kadınların en çok tarım sektöründe yer aldığı açıklandı.

Üstelik pandemi gibi bir olağan dışı durumun, eşitsizlikleri ve kadın yoksulluğunu ağırlaştırdığı ortada. Dünya Ekonomik Forumu'nun 2006 yılından bu yana her yıl yayımladığı Küresel Cinsiyet Eşitsizliği raporları açıkça gösteriyor bunu.

Peki yoksulluk, kadına yönelik şiddetin her türü, dönüp dolaşp sosyokültürel bir olgu olan toplumsal cinsiyet rollerine dayalı eşitsizliğe yaslanmıyor mu? Kuşkusuz öyle. Siyasette, iş yaşamında, evde, sokakta, bilimde, sanatta, sporda eşitlik, sadece hukuksal olarak eşit görünmekle değil, yasaların gerçekten uygulanması ve toplumda eşitlik anlayışı yönünde bir kültürel dönüşümle mümkün.

İşte bu bilgilerin verdiği huzursuzluk, “Bir şey yapmalı,” dedirtti ve yönetmen arkadaşım Jale İncekol'un senaryo aşamasında destek olmamı önerdiği yarı kurgu belgesel film projesi çok heyecanlandırdı beni.

Yarı Kurgu Belgesel Film Projesi

Proje, 2021 yazında, Denizli'nin Bozkurt ilçesine bağlı Sazköy'de, yörede yaşayan yirmi kadının gönüllü katılımıyla yaşama geçti. Çeşitli engellerle ilkokul ya da ortaokuldan sonra öğrenimini sürdürememiş, düzenli gelir getiren bir işi olmayan ve hatta daha önce hiç para kazanmamış olan bu kadınların, el sanatları atölyesinden eğitim alarak, atölyede ürettiklerini, yeni kurulan Bozkurt Kadın Kooperatifi aracılığıyla satmaları planlandı. Ayrıca, el sanatları eğitimi dışında masal atölyesi, fiziksel aktivite ve müzik derslerinin de eklendiği programa aktif olarak katılan beş oyuncu ve altı eğitmenin desteğiyle, bir yan çıktı olarak toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmak da amaçlandı. Bu amaca hizmet eden masal atölyesinde kullanılmak üzere, belgesele de adını veren “Narperi'nin Bileziği” masalını yazmak bana düştü.

Atölye çalışmalarına gönüllülükle katılanların günlük yaşamlarında sorun olmayacak biçimde, haftada iki tam gün olmak üzere üç aylık bir program yapıldı. Böylesi bir program, kadınların ev içi görünmez emeğinin, yani yeniden üretim çalışmalarının sürmesini sağlayan ve erkek otoritesini sarsmayan, esnek, yarı-zamanlı çalışma modelini çağırırsa da,

proje boyunca eğitimcilerin söylemi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerekliliğine dayandı. Şunu da unutmamalı, halk eğitimi projelerinde, kabul edilebilirlik, günlük yaşamın örselenmemesi çok önemli. Sihirli bir değnekle dokunup her şeyi bir anda değiştirmek olanaksız ve üstelik hukuksal zeminde toplumsal cinsiyet eşitliği sağlansa bile; kadınların geleneksel cinsiyet rollerinden özgürleşmesi ve toplum tarafından da bu olgunun içselleştirilmesi, ancak uzun soluklu çalışmaların ürünü olabilir.

Katılımcılar, el sanatları öğretmenin kolaylaştırıcılığıyla, yabancı olmadıkları el işlerinde kendilerini geliştirdikleri gibi, ayrıca bez bebek yapımını da öğrendiler. Atölyede bir yandan üretirken, bir yandan da Kadın Kooperatifi aracılığıyla ürünlerini satmaya başladılar ve zaman içinde dikiş nakış üretimlerine, zaten ev mutfaklarında ustalıkla yaptıkları baharat, tarhana, reçel gibi ürünleri de eklediler.

Bu projeye uzun erimde, kadın sorunlarının nedenleri ve çözümlerine dönük kalıcı bir bilişsel farkındalık geliştirmek ve edindikleri yeni beceriler

sayesinde elde ettikleri gelirin, kooperatif aracılığıyla sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlandı.

Belgeselin Kurgusal Yanı ve Eğitici İşlevleri

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı sorunlar ele alınırken, katılımcıların özel yaşamlarına uzanan dertleriyle karşılaşmak kaçınılmazdı. Çünkü atölye çalışması, önceden belirlenmiş konularda farkındalık geliştirmeye dönük söyleşileri de içeren bir etkileşim gerektirmekteydi.

Kişilerin özel yaşamına ilişkin, ev içi görünmez emek, çocuk yaşta evlendirilme, psikolojik ve ekonomik şiddet gibi konular bir bakıma daha rahat konuşulabilirken, cinsel ve fiziksel şiddete gelince genellikle zorluk yaşanır. Ayrıca belgesel filmde özel yaşam bilgilerinin ne ölçüde gün yüzüne çıkarılabileceği önemli bir etik sorun elbette. İşte burada, kurgu yetiştirdi. Filmin belgesel drama oluşu, toplumsal cinsiyet rolleri konusunda izleyenlere daha kolay mesaj verilmesini sağladı. Beş oyuncu için yazılan karakter analizleri ve diyaloglar, kadına yönelik şiddeti her yönüyle kapsayacak biçimde kurgulandı ve gerçeklikten kopmayan, dengeli bir birliktelikle sunuldu izleyiciye.

Özellikle kırsal alanda, kadınların ana konu olduğu her çalışmada, “Sağlık eğitimi” alt başlığı kaçınılmaz biçimde gündemde oluyor. Çünkü sağlığın, bütüncül bakışla, bedensel, ruhsal ve sosyal olarak tam bir iyilik durumu olduğunu bildiğimizde, sağlıklı oluşun belirleyicilerinin ne denli çok ve iç içe olduğunu da görüyoruz.

Alma–Ata Bildirgesi’nde temel sağlık hizmetleri kapsamında “vazgeçilemez” hizmetlerden biri olarak, “bir toplumda yaygın olarak görülen sağlık sorunları, bunların önlenmesi ve denetimi ile ilgili konularda halkın eğitilmesi” yer alır. Eğitim etkinliği, tek taraflı kuru bir bilgi verme işi olmayıp, sosyokültürel farklılıkların da gözetildiği, karşılıklı etkileşimi gerektiren, dinamik bir süreçtir. Sürecin sonunda istenilen, tutum ve davranış değişimi yaratmaktır.

Biliyoruz ki, psikolojik, ekonomik, fiziksel, cinsel boyutlarıyla kadına yönelik şiddet, ciddi ruhsal ve bedensel zararlanmayla sonuçlanan, yaygın görülen, önlenabilir bir halk sağlığı sorunu. Kadın yaşamına biraz yakından mercek tuttuğumuzda, kadına yönelik şiddet zemininde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini her alanda görmek mümkün. O zaman nasıl düşünmeliyiz? Bu konu, gebe izlemi kadar önemli, aşılama kadar önemli, öncelikli bir sağlık eğitimi konusu olarak, örgün, yaygın ve algın eğitimin vazgeçilmezi olmalı.

İşte bu nedenle, masal atölyesinde kullanılan masal yanında, atölyede bez bebek üretim süreci, toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalık geliştirmeye hizmet etmeliydi.

Toplumsal cinsiyet rolü olarak kadınlara uygun görülen özellikler (pasif, sabırlı, şefkatli, titiz, detaycı, dakik, narin...), uzun süren, yinelemeye dayalı, görünmez emek kapsamındaki işlere uygun. Toplumun

kadına uygun gördüğü meslekler de bu anlayışa dayalı. Ancak kadınlar, atölye çalışmasının son aşamasında, toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsızlaşarak, istedikleri mesleklerle var ettiler bez bebeklerini. Kimi doktor, öğretmen, kimi mühendis, dansçı... Ne istediğini bilen, kendinden memnun ve özgüveni yüksek kadınları simgeleyen bez bebekler, masalsı bir objeye, hatta ruh verilen bir kahramana dönüştü katılımcılar için.

Gündelik yaşam deneyimi, feminist teoride ve siyasette her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Kadınların deneyimlerinin önemszenmesi, sosyal bilimlerde görünmez kılınmaları karşısında önemli bir meydan okumadır. İşte bu nedenle, atölye programı dışında, bahçelerde, tarlalarda, avlularda ve ev ortamlarında eğitici ekibin yöre kadınları ve aileleriyle bir araya gelmesi amaçlandı. Bu buluşmalarda, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı eşitsizlikler konuşuldu. Konu, öğrenim hakkı, çalışma hakkı, kadının görünmez emeği, kadına yönelik şiddet ve kendini gerçekleştirmek gibi alt başlıklar üzerinden işlendi. Zamanın etkin kullanılması

ve eğiticilerin söyleşi akışını kolaylaştırmak için, “Nasıl konuşalım bu konuyu?” ve “Neye varır bu söyleşi?” alt başlıklarında bazı ip uçları veren bir tür yönerge hazırlandı ve eğiticilerle paylaşıldı. Ancak söyleşiler, eğiticilerin elinde yazılı bir belge olmaksızın, doğallıkla, içtenlikle gerçekleşti.

Yarı yapılandırılmış bir söyleşi hazırlığı, söyleşi sırasında çift yönlü bir iletişimle, söyleşi akışını birlikte saptamaya, en güncel ve kişisel sorunlarını gündeme getirmelerine de olanak tanıdı. Yaşamına eleştirel gözle bakmayı, sorgulamayı sağlayan sorularla geliştirilen söyleşi, onların tutum ve davranışları, inançları ekseninde o sırada yeniden yapılandırılarak içten ve yararlı bir etkinliğe dönüştürülebildi.

Bir Eğitim Aracı Olarak “Narperi'nin Bileziği”

Masal

Masal, sözlü kültürün bir parçası olmakla birlikte, bir “edebi tür” olarak özgürce kullanılabilen bir ideolojik aygıt, toplum katılımlı projelerde eğitim amaçlı ya da herhangi bir konuda farkındalık geliştirmek üzere yararlanmaya elverişli bir anlatı türü. Çünkü, “yer, zaman ve kişi belirsizliği” kullanışlı bir durum. Toplumlarda, en ağır politik baskıları yaşarken bile masal aracılığıyla dertlerini anlatabilmişlerdir. Sadece toplumun aynası olmayıp, aynı zamanda hemen her yaş grubunda, temel yaşam sorunlarına çözüm buldurucu, bir anlamda dönüştürücü işlevi de olan masal, bir yazım türü olarak desteklenmelidir.

Masalda, olağandışı olay ve varlıklar merak uyandırır, keyiflendirir. Böylelikle, kuramsal olarak sıkıcı

olabilecek pek çok konu, masal aracılığıyla zevkli bir söyleşi ortamında tartışılabilir.

Elbette masalda kullanılan dil çok önemli. Çünkü dil, gerçeği yalnızca kaydeden değil, aynı zamanda yaratan bir araç. Dil cinsiyetli, söylem de öyle. Feminist bakış açısına göre masallar, toplumsal cinsiyetin üretiminde öncelikli bir rol oynamaya devam ettiğine göre yazınsal tür olarak masal, halk eğitimi ve toplumsal dönüşüm için kaynak ve olanak olarak değerlendirilebilir.

1950'lerden bu yana, kurmaca ve kurmaca dışı metinlerin toplumsal cinsiyetin oluşturulmasında, kurulu düzenin sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığına değinilmekte ve kadın kimliğinin görünürlüğü açısından "Kendine ait bir edebiyat" konusunun altı önemle çizilmektedir.

"Kendine ait bir edebiyat" tartışmaları, bir eğitim aracı olarak yeni bir masal yazmaya kalkışırken, "Kendine ait bir masal kurgusu" kavramına götürdü beni.

Toplumsal cinsiyet rollerinin yaşama geçmesi, *rolün öğrenilmesi, toplumsallaşma ve içselleştirme* süreçlerini kapsarken, bunun sürekliliğini ve yeniden üretilmesini sağlayan, pek çok etmen yanında, toplumsal cinsiyeti sorunlu işleyen sanat ve özellikle edebiyat alanı göz ardı edilmemeli. Beauvoir'e göre kadın, edebiyatta bir imge ve mit olarak bolca yer alıyor, ama sonuçta bir nesne olarak kalıyor, sanat tarihinde hiçbir zaman özne olamıyor. Masallarda da böyle.

Klasik masalarda kadın ve erkek, toplumsal cinsiyet rolleriyle uyumlu biçimde konumlandırılır; kadınlar daha çok evdedir, bekârsa beyaz atlı prensi ya da şehzadeyi beklemektedir. Masallardaki bu özellikler, var olan toplumsal cinsiyet rollerinin kuşaktan kuşağa aktarımına hizmet eder. At, erkeğe yakıştırılır ve "at, avrat, silah" üçlüsü, erkeğin gücünü temsil etmektedir. Ataerkil sistemin masallara izdüşümünde önemli bir simgedir at. Oysa Narperi'nin Bileziği masasında kadın, terzilik yaparak kazandığı parayla at satın almakta ve at sırtında çevre köylere gitmektedir. Ayrıca, masaldaki iki kadın karakterin de hayali, beyaz atlı prensle evlenmek değil, dünyayı gezmektir.

Masalarda ödül ya da "Mutlu son", genellikle bağımlı kadın tiplerine sunulurken, Narperi'nin Bileziği'nde tersi olmuştur. Çok çalışarak ustalaştığı terzilik, Narperi'nin altın bileziğidir; Böylelikle özgüveni artmış, mutlu olmuş, onunla evlenmek isteyen pek çok genci reddetmiş, sonunda beğendiği kişi ile evlenmiştir.

Projede Masal Atölyesi Nasıl Gerçekleşti?

Masal atölyesi, deneyimli bir anlatıcı tarafından Narperi'nin Bileziği masasının anlatılması ve ardından masala ilişkin söyleşiye yer verilen iki oturumda gerçekleşti. Mekân olarak köy ilkokulunun bahçesi kullanıldı.

Masal anlatımından sonra gerçekleşen söyleşinin kavramsal çerçevesi, masal karakterleri ve olay örgüsü konusunda hep birlikte akıl yürütmeyi sağlayacak

sorularla önceden hazırlandı ve masal anlatıcısı tarafından bir ön hazırlık yapılmış oldu. Böylelikle, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, özellikle ev içi emek ve eşit öğrenim hakkından yararlanamama ve meslek edinememe üzerinden tartışıldı. Masal ekseninde yürüyen söyleşilerde, ağırlıklı olarak meslek sahibi olmanın ve para kazanmanın kişisel ve sosyal yönden çıktılarının neler olabileceği üzerinde duruldu. Herkesin kendi yaşamından örnekler vererek sesli düşünebildiği bir etkileşim ortamı yaratıldı.

Masalın kurgusu, yer yer klasik özellikler içermekle birlikte, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve eşitlik üzerine sorular sormaya, akıl yürütmeye uygun kapılar açtığından, sadece masalın anlatıldığı gün değil, sonraki günlerde de eğitici ekibin kolaylaştırıcılığıyla, masal kahramanları üzerinden toplumsal cinsiyet eşitliği sorunlarının tartışılması sürdürüldü. Karşılıklı bilgi ve deneyim paylaşımı, özgürce düşündüklerini söyleme olanağı sunuldu katılımcılara.

Son Söz

Devlet, din, öğrenim kurumları, medya ve çalışma yaşamından aileye uzanan pek çok oluşum, toplumsal cinsiyet kavramının yeniden üretildiği yerler olarak hem eşitsizliklerin kaynağı hem de çözüm bulmada kilit noktası konumunda. Bu bağlamda, toplumun her kesimine erişebilmek ve toplumsal cinsiyet rollerinin eşitsizliğe neden olmayacak biçimde yeniden üretimini sağlayacak anlayışı benimseten eğitimler vermek değerli.

Kırsal bölgede kadın sorunlarına dikkat çekerken, kadını üretime ve haklarını savunmaya yönelten bu çalışma, çok katmanlı bir “kadını güçlendirme projesi” oluşuyla önemli. Sinema sanatına konu edinilmesi de büyük kitlelere erişerek toplum bilinçlenmesine katkı sunmayı görev bilen sanatçı sorumluluğu.

Çalışma boyunca, eğitmenler ve atölyede eğitim alan kadınlar arasındaki dinamik etkileşimle, karşılıklı bilgi ve deneyim aktarımı herkesin yararına oldu. Etkinlik sonunda alınan sözlü geribildirimler, böylesi bir iletişimin dönüştürücü gücünün, toplumsal cinsiyet rollerine eleştirel bakış aralığını genişlettiğini gösterdi. Tartışmasız biçimde, belli bir

konuda farkındalık ve tutum değişikliği yaratmak için, bire bir insan ilişkisi ve emek verilerek kurulan iletişim çok değerli.

Biliyoruz ki, kadınların görünmeyen emeği, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı iş bölümü, patriyarkal yapının temel dayanaklarından. Karşılıksız kadın emeği, erkeklerin el koyduğu emek. Kooperatif aracılığıyla, ilk kez emeklerinin karşılığını somut olarak gören kadınlar, elde ettikleri geliri yönetmenin özgüvenlerini arttırdığı yönünde geribildirimler verdiler. Ayrıca, COVID-19 salgını döneminde, masal atölyesi, müzik, fizik aktivite gibi etkinliklerin kaynaştırıcı gücüyle sosyalleşmek, ruhsal açıdan destekledi onları. Toplumsal cinsiyet rollerine dayalı eşitsizlik ve bağlantılı sorunlar konusunda farkındalıkları arttı. Bu sonuca varmak için ön test ve son test karşılaştırması mı yaptık? Hayır. Bu da kadı kızının kusuru olsun. Peki ne yaptık? Şöyle bir başımızı çevirip 59. Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde, Narperi'nin Bileziği filmi özel gösteriminden sonra sahneye çıkan Bozkurt'lu kadınlara baktık. Baş örtülerini hemen oracıkta çıkarıp, kameralar önünde saçlarından birer tutam kestiklerini ve "Hepimiz Mahsa Amani'yiz!" diye haykırdıklarını gördük.

Kaynaklar

- Sağlık Eğitimi ve Sağlığı Geliştirme – Şevkat Bahar Özvarış – Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı 2001
- Kadın Roman Kahramanları – Toplumsal Cinsiyet, Edebiyat Sosyolojisi ve Roman Okumaları / Aziz Şeker/ Nika Yayını, 2021
- Multidisipliner Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları / Tuğba Akdal / Literatürk Akademia, 2020
- Varlığında Yokluğunda Kadın / Hayriyem Zeynep Altan / Hümanist Yayını, 2019
- Masallar ve Toplumsal Cinsiyet / Melek Özlem Sezer / Kor Yayını
- Toplumsal Cinsiyet , Farklı Disiplinlerden Yaklaşımlar / Derya Altun, Huriye Toker/ Nika Yayını, 2017
- Kadının Görünmeyen Emeği / Gülnur Acar Savran, Nesrin Tura Demiryontan / 2. Basım Yordam Kitap, 2008
- Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları / Feryal Saygılıgil / 3. Baskı Dipnot Yayını 2022
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Subat-2023-49371>

Oğuz Dicle

Hem Kitap Hem Film: “Uçurtma Avcısı”

Bülent Kılıç

Afganistanlı Khaled Hosseini tarafından kaleme alınan ve 2003 yılında yayınlanan “Uçurtma Avcısı” romanı yayımlandıktan sonra tüm dünyada en çok satan kitaplar arasına girdi. 70 ülkede yayımlandı. 2006 ve 2007 yıllarında Penguin/Orange Okuyucu ödülleri kazandı. Türkiye’de 2004 yılında Everest Yayınları tarafından yayınlanan roman, 2007 yılında yönetmen Marc Foster tarafından filme çekildi.

Uçurtma Avcısı üç ana bölümden oluşuyor. Roman kahramanı Emir’in, Kabil’de çocukluğunu geçirdiği yıllar; ABD’ye göç etmeleri (burada yetişkin hale gelmesi) ve son olarak tekrar Kabil’e dönmesi ve Taliban döneminde yaşadıkları. Roman arka planda Afganistan’ın monarşi dönemi, darbe yılları, Rusya tarafından işgali, Taliban iktidarı ve ABD tarafından bombalanması gibi tarihsel gerçekleri barındırırken, ön planda “arkadaşlık”, “dostluk”, “sadakat”, “yalan” ve “ihnet” gibi insani duygular

“Yeniden iyi biri olmak mümkündür”

ele alınıyor. Ayrıca etnik kökenler, ırkçılık, gelenekler, din, mezhep, sınıf farkı, yoksulluk ve göçmenlik gibi kavramlar işleniyor. Hem güncel tarihi sevenler hem de değişik kültürlerin evrensel insani değerleri nasıl ele aldıklarını merak edenler için mükemmel bir kitap.

Roman temelde bir baba-oğul romanı. Afganistan’ın önde gelen etnik grubu Sünni Peştunlara bağlı bir ailede zengin bir ailenin çocuğu olarak yetişen Emir, annesini kendisini doğururken kaybetmiştir. Evin hizmetçiliğini yapan Şii Hazara etnik grubundan Ali (karısı kendisini terketmiştir) ve oğlu Hasan ise evin işlerini görmektedir. Hasan, Emir’le yaşıt olduğu için birlikte büyürler ancak birisi zengin ve Peştun iken öbürü yoksul bir Hazara çocuğudur. Ancak baba iki çocuğa da her zaman eşit mesafede davranmaktadır.

Emir ile babası arasında sürekli bir gerilim vardır. Baba bir yandan çocuğunu disiplinli bir şekilde

yetiştirmeye çalışırken, bir yandan da ona ahlaki öğütler vermektedir. Ancak Emir'in korkaklığı ve gerektiğinde yalan söylemeyi bir alışkanlık haline getirmesi, babanın oğluna "erkekliği" ve "ahlaki" öğretme çabalarıyla zıtlıklar ve gel-gitler yaratmaktadır. Babası Emir'e "senin sorunun, kavgalarını senin yerine hep başkalarının yapmış olması" demektedir. Bu durum Emir'in de bir yandan içine kapanık olmasına ve bir yandan da kendini sürekli babasına karşı ispat etme çabasına yol açmaktadır. Babanın Emir'e günah kavramıyla ilgili verdiği öğüt romanın da ana temasını oluşturmaktadır:

".... yalnızca bir günah vardır, tek bir günah. O da hırsızlıktır. Onun dışındaki bütün günahlar, hırsızlığın bir çeşitlemesidir. Bir insanı öldürdüğün zaman bir yaşamı çalmış olursun. Karısının elinden bir kocayı, çocuklarından bir babayı almış olursun. Yalan söylediğinde, birinin gerçeğe ulaşma hakkını çalarsın. Hile yaptığın, birini aldattığın zaman doğruluğu, haklılığı çalmış olursun..."

Emir'in en büyük özelliği ise çok kitap okuması, Şehrazat, Rumi, Hayyam, V Hugo, J Verne gibi yazarların eserlerini iyi düzeyde bilmesidir. Nitekim daha 12 yaşındayken öyküler de yazmaya başlamıştır. Emir'in bazı özellikleri yazarın da yaşam öyküsüne benzemektedir. Khaled Hosseini de gerçek yaşamda bir Afgan diplomatın oğludur. O da roman kahramanı gibi zengin bir yaşam sürmüş, darbeden sonra ABD'ye göç etmiş ve yazarlık yapmaktadır. Hosseini, romanda Emir'in bu ironik durumunu ve ülkesine yabancılaşmasını, tekrar bir yetişkin olarak Afganistan'a döndüğü kitabın son bölümünde şöyle anlatmaktadır:

“..Kendimi ülkemde bir turist gibi hissediyorum diye açıkladım arabayı kullanan Ferit’e. Ferit alaylı bir şekilde güldü, sigarasını arabanın camından fırlattı, toprak yolda güçlüklerle ilerleyen, üstü başı perişan, yaşlı bir adamı gösterdi; omuzuna çalı çırpıyla dolu kocaman bir çuval vurmıştu. İşte gerçek Afganistan bu, Ağa Efendi. Benim bildiğim Afganistan. Sen burada her zaman bir turisttin, yalnızca haberin yoktu...”

Romanın ilk bölümünde iki çocuk arasında gelişen arkadaşlık Afganistan’a özgü bir uçurtma şenliğinde doruk noktasına ulaşıyor. Emir’in kendisini babasına da kanıtlama fırsatı veren yarışmada Emir tüm rakip uçurtmaları tek tek saf dışı bırakıyor. Uçurtmasıyla havada yaptığı manevralarla rakip çocukların uçurtmalarının ipini kestiğinde yere düşen uçurtmaları ise diğer çocuklar birbiriyle yarışarak toplamaya çalışmaktadır ve romanın ismi de buradan gelmektedir. Son düşen rakip uçurtmayı zaferinin bir anısı olarak almak isteyen Emir, Hasan’a seslenir:

“Hasan, Getir onu!”

Sokağın köşesini dönmek üzereydi; lastik botları yerden kar öbekleri kaldırıyordu. Durdu, döndü. Ellerini ağzının iki yanına götürdü. “Bin tane iste, senin için yakalayayım!” dedi. Sonra o bildik Hasan gülümsemesiyle gülümsedi, köşeyi dönüp, gözden yitti. Onu bir kez daha böylesine tasasız, böylesine içten gülümserken ancak yirmialtı yıl sonra, solmuş bir Polaroid fotoğrafta gördüm.

Ancak Hasan'ın arkadaşlığı, dostluğu ve sadakatına karşılık Emir'de ihanet, yalancılık ve korkaklık vardı. Baba oğul her ikisinin de hayatındaki bu günahlar ve gizli sırlar, onların tüm yaşamları boyunca ruhen işkence çekmesine yol açacaktı. Her ikisi de en yakınlarına ihanet etmiş, yalan söylemiş ve günah işlemişti. Bu günahların tanığı olan, babasının en yakın arkadaşı ve iş ortağı Rahim Han yıllar sonra Emir'i, Amerika'dan Afganistan'a çağırırken; *“Gel, yeniden iyi biri olmak mümkündür. Afganistan'a yapacağın bu yolculuğun acılarına bir son vereceğine eminim”* demiştir.

Afganistan'da darbe sonrası yıkılan monarşi ve ardından Rusya'nın işgali ile baba oğul, 1981 yılında insan kaçakçılarının elinde önce Pakistan'a sonra ABD'ye kaçarlar. Göçmenler ABD'de kendi kültürlerini (evlilik töreni, kadın-erkek ilişkileri, komşuluk vb) yaşatmaktadır ancak aynı zamanda Afganistandan kaçan eğitimli kesimin (öğretmen, diplomat, doktor ve mühendislerin) sıradan işleri yapmaktan kaynaklanan acı yoksullukları da bir gerçektir. Bununla birlikte yoksulluk, Afganistan'da çok daha derindir. Açlık kronikleşmiştir, mayına basıp yaralanmak, ölmek olağan olmuştur. Bacağı olmayan bir adam, en değerli şeyi olan takma bacağını, çocuklarına ekmek alabilmek için satabilmektedir. Afganistan'daki en önemli sağlık sorunları romanda şu şekilde işlenmektedir: Hasan'ın babası ve evin hizmetkârı Ali, çocukluğundan kalma polio sekellidir. Oğlu Hasan ise doğuştan konjenital anomalilidir (dudak-damak yarığı). Emir'in annesi doğum sırasında kan kaybından ölmüştür. Hasan'ın ilk çocuğu da ölü doğumdur. Hem doğurganlık hem de anne ölümleri çok yüksektir. Bu durum özellikle kadın ve çocuk sağlığının ülkenin en büyük sorunu olduğunu göstermektedir. Tütün ve uyuşturucu kullanımı yaygındır. Emir'in babası akciğer kanserine, ortağı Rahim Han ise tüberküloza yakalanır. Tüm bu hastalıklara karşın halkın en büyük ilacı ise “dua etmek”, “nazar bozmak”, “namaz kılmak” ve “ağıt yakmak” gibi eylemlerdir.

Emir'in 2001 yılında tekrar Afganistan'a döndüğü yıllar Taliban'ın Kabil'de ve Afganistan'da belli bölgelerde iktidarda olduğu yıllardır. Bu bölümde Taliban'ın tüm çirkinlikleri en acı biçimde yer almakta:

“Ahlak ve İffet Bakanlığı” ile kadınların baskı altına alınması, sadece alışveriş yaparken sesi yüksek çıktı diye devriye gezen ahlak polisince kadının anında dövülmesi; “Sakal Devriyesi” ile kontrol

sırasında yakalanan sakal bırakmamış erkeklerin kırbaçlanması, dövülmesi; kadınların çalışmasının, okumasının yasaklanması; ortalık yerde infaz, recm (taşlama) ile öldürme; çocuklara taciz ve pedofili; etnik temizlik ve Şii Hazaraların katliamı gibi konular ne yazık ki günümüzde de süren Taliban eylemleri. Bu durum romanda Rahim Han tarafından “Taliban insan olmamıza izin vermiyor” sözleri ile özetleniyor. Çünkü Taliban müziği, kadın sesini, futbol maçlarındaki tezahüratı, kadının görünümünü vb insana ait her şeyi yasaklıyor. Taliban’ın anlatıldığı son bölümde romanın en kötü karakteri, Hitler hayranı, sadist ve gaddar bir pedofili olan Assef herkese açık yerlerdeki infazlarla ve etnik temizlikle ilgili görüşlerini şöyle açıklıyor:

“İnfazlar en görkemli gösteri türüdür. Çarpıcı, heyecanlandırıcı, meraklandırıcı. En iyi yanı da kitlesel eğitim sağlaması, tabii..... Afganistan çöple kirletilmiş muhteşem bir malikaneye benziyor, birinin o pislikleri temizlemesi gerek.... Kapı kapı dolaştık. Oğlanları, erkek çocukları topladık. Oracıkta, ailelerin gözü önünde vurduk. Görmeleri için. Kim olduklarını, ait oldukları yeri unutmamaları için. O anda Allah’ın işini yaptığını bilmek. Soluk kesici inan”.

Roman elde ettiği büyük başarı sonrasında Hollywood'un da ilgisini çekti. Film, son bölümdeki bazı değişiklikler hariç, romanı büyük ölçüde beyaz perdeye aktarmış durumda. Fakat kanımca 128 dakikalık film bence romanın muhteşem dilinin gölgesinde kalıyor; bu nedenle okurlarımızın önce kitabı okuyup sonra filmi izlemelerini öneririm.

Romanda tekrar Afganistan'a giden Emir'e, Afganlı Vahit şöyle diyor: *"Yazar mısın? Belki Afganistan'ı yazarsın, böylece dünyaya Talibanın ülkemize neler yaptığını anlattırın"*.

Khaled Hosseini belki de bu öğütü tutarak romanında Afganistan'ı ve Taliban'ı tüm derinliğiyle anlatıyor. Sürpriz sonu, sırları, gizemli kahramanları ve insana dair her şeyle Khaled Hosseini tam bir yazarlık dersi veriyor; üstelik "yaratıcı yazarlık" derslerinden yaptığı alıntılarla. "Uçurtma Avcısı" tüm halk sağlığı çalışanlarının ve edebiyat düşkünü amatör yazarların mutlaka okuması gereken bir roman. 440 sayfalık kitap akıcılığı nedeniyle okumaya başlayınca çok kısa süre bitirilebiliyor, filmi izlemek ise sadece iki saatinizi alacaktır.

Son olarak yazar Khaled Hosseini ABD'de yaşayan ve yaşamını sadece yazarlık yaparak sürdüren bir meslektaşımız (tıp doktoru). Tüm halk sağlığı çalışanlarının özellikle günümüzdeki Afganistan Taliban iktidarı gerçeğinin ışığı altında, yirmi yıl önce yayımlanmış olan bu romanı mutlaka okumalarını ve ardından filmi de izlemelerini öneririm.

Pandemi Sürecinde Tüm Kuşakların Hikayesi Yeniden Yazıldı

Mikail Batu

Öncelikle kısaca kendinizden bahsedermisiniz?

İğdir'da dünyaya gelip lise öğrenimime kadar İğdir'da yaşadım. İğdir dünyada üç ülkeye sınırı olan tek il olduğu için uluslararası bir şehirde büyüdüm. Sonrasında ODTÜ Tarih bölümüne girip okurken yüreğimin iletişim fakültesi için çarptığını anladım. Üniversite hayatım Ege Üniversitesi çatısı altında başladı ve devam etmekte. 2014-2015 yılları arasında Londra Westminster University of Business School'da misafir öğretim üyesi olarak araştırma çalışmaları yaptım. İletişimde insan ve toplum odaklılığa inandığım için de 2018 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyoloji Bölümünü uzaktan eğitimle bitirdim. Kuşaklararasılık, aile içinde kuşaklararası iletişim, algı yönetimi, dijital ortam

çalışmaları, kültürlerarası iletişim, toplumsal cinsiyet konularında ulusal uluslararası düzeyde ödül almış ve yayınlanmış bildirilerim, makalelerim ve projelerim bulunmakta. Halen Ege Üniversitesi İletişim Fakültesinde Öğretim Üyesi olarak çalışmaktayım ve Maltepe Üniversitesi'nde de tam burslu olarak sosyoloji alanında doktora eğitimim devam etmekte. Evliyim ve Yusuf Oğuz isminde bir oğlum var.

1. Kuşaklararasılık konusunda çalışan bir uzman olarak bize X, Y ve Z kuşaklarının en belirgin özelliklerini anlatır mısınız?

Kuşaklar tüm toplumu ilgilendiren sosyo-kültürel, ekonomik, politik, teknolojik ve benzeri farklı alanlardaki gelişmeler temelinde insanları daha iyi anlamak için oluşturulan bir sınıflandırmadır.

Öncelikle kuşakların literatürde nasıl birbirinden ayrıldığını belirtmekte fayda görüyorum. X, Y, Z ve daha öncesinde olan sessiz kuşak ile bebek patlaması kuşaklarından bahsetmek mümkün. 1965-1980 arasında doğanlar X Kuşağı, 1981-2000 yılları arasında doğanlar Y Kuşağı ve 2001 sonrası doğanlar ise Z kuşağı olarak bilinmekte. Ancak kuşakları böyle keskin bir şekilde birbirinden ayırmak da çok doğru değil. Bu durum sadece literatür zorunluluğu nedeniyle. Ek olarak farklı ülkelerde aynı isimdeki kuşaklararası da yine sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerden dolayı bazı farklılıklar söz konusu. Gelelim kuşaklararası farka. Örneğin X kuşağının bir önceki kuşak olan bebek patlaması kuşağından ayrılmasının nedeni, 2. Dünya Savaşının toplumsal etkilerinden yavaş yavaş uzaklaşılması, diğer yandan çevreci hareketlerin artması, petrol ambargoları, Vietnam ve Ortadoğudaki Savaşlar, İran Devrimi gibi küresel çapta etkiye sahip olayların yaşanmasına şahit olmaları veya bu olayları yoğun şekilde hisseden ebeveynlerle büyümeleridir. Bahsedilen toplumsal olaylar nedeniyle X kuşağı, 1970'lerdeki ekonomik krizleri yaşayan aileleri nedeniyle boşanmış ebeveynleri çevrelerinde görmeye başlayan, iş değişikliğine daha sıcak bakan, işkoliklikten nispeten uzak, kendine yeten, genel olarak iyi eğitim alamamış ama eğitimin önemine

inanılan insanlardan oluşmaktadır. 80 sonrası doğan Y kuşağı yeni iletişim teknolojilerinin ve liberal ekonomik politikaların yayılmaya başladığı bir dönemde büyümüşlerdir. Genel olarak uzun süreli konularda tatminsizliklerinden bahsedilebilir. Hem sokakta hem de sanal ortamda sosyalleşmeyi görmüş bu kuşak, sorgulayıcı ve girişimci bir ruha sahiptir. Önceki kuşağa göre evlenme oranları düşük, ebeveynleriyle veya yalnız yaşama oranları yüksektir. Ve Z kuşağı. Tabir yerindeyse “teknolojinin içine doğan” Z Kuşağı için bencil, yalnız, tüketici gibi acımasız yorumlar yapılmaktadır. Oysa Z kuşağını teknolojinin geliştiği bir dönemde dünyaya gelmesi nedeniyle dijital kuşak olarak sıfatlandırmak en doğrusu olacaktır. Yeni iletişim teknolojilerini çok fazla kullandıkları için yerelden uzaklaşabilen, çok kültürlülüğe alışkın, otoriteye karşı, daha cesur, daha girişimci bir yapıya sahiptirler. Pratik düşünce, yaratıcılık ve bir şeye kolay ulaşma onlar için çok önemlidir. Bu kuşağın ebeveynleri ile de farklı iletişimleri vardır. Diğer bir ifade ile ebeveynleri ile az iletişim kuran özelliklerinden bahsedilebilir.

2. Sosyal katılım yönünden baktığımızda toplumsal açıdan bugün hangi kuşağı daha başarılı buluyorsunuz?

Bu durum hangi konuda ele alındıkları ile ilişkili. Ayrıca “başarılı” kelimesi göreceli bir kavram.

Bu nedenle başarılı yerine daha ön planda olan diyebiliriz. Örneğin sosyal veya çevre ile ilgili konularda Y kuşağını daha ilgili ve ön planda görmek mümkün. Ancak özellikle söz konusu dijital ortamdan katılım, haksızlığı dile getirme, bir yanlış düzeltme konularında ise Z kuşağının ön planda olduğu söylenebilir. X kuşağı ise bu kuşaklararası daha gözlemci, organize edici ve yönlendirici özellik göstermektedir. Bunun elbette hayat tecrübesi ve yaşla doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.

3. Bu üç kuşağın bir arada bulunduğu ortamları ele alırsak kuşak çatışmalarının en yoğun yaşandığı konular hangileridir? Çözüm önerileriniz nelerdir?

Kuşakları hangi ortamda ve nasıl ele alacağımıza bağlı olarak sorunun yanıtı değişebilir. Örneğin bir ailede bu kuşakları ele alırsak kan bağından dolayı davranış ve iletişim şekilleri değişecektir.

Bir okul, toplu taşıma veya başka bir sosyal ortamda ele alırsak elbette yine farklı kavramlardan bahsetmek mümkün olacak. Kuşak çatışmalarının temel nedeni, kuşakların yaşam tecrübeleri ile ifade edilebilir. Bu durum ise biyolojik yapımız ve zaman ile doğrudan ilişkili bir gerçektir. Bu konuda sorunların büyümemesi, çözüm odaklı olmak için empati kurabilmek, diyalogsal iletişimde bulunmak ve sabır gösterebilmek gerekmektedir. Empati yeteneğimizi geliştirmemiz çok önemli. Elbette yapılacaklar konusunda daha çok iş büyüklerle düşmektedir. Z kuşağının geleneksellikten uzaklığı ve cesaretini Y kuşağı törpüleyebilir ve Y kuşağının tatminsiz bir şekilde kendini ve gerçeği arayışını X kuşağı sakinleştirebilir. X kuşağını ise bebek patlaması kuşağına havale edebilirim.

4. Aile içi iletişimde kuşakların ebeveyn-çocuk-aile büyükleri arasındaki farklılıklar uzlaşmaya evrilebilir mi?

Evrilmek dışında başka bir seçenek yok aslında. Eğer bir arada yaşıyorsak ve akıl sahibi canlılar isek bunun sorumluluğu tüm kuşaklardaki bireylere ait. Uzlaşa da yine empati, doğru iletişim ve sabır gerektiriyor.

5. Pandemide sizce kazanan kuşak hangisi ya da hangileri oldu?

Bu konuda birçok çevrenin farklı yanıt olduğunu biliyorum ama konuya toplumsal ilişkiler, etkileşimi sürdürme, yeni hayata ayak uydurabilme ve ayakta kalabilme açılarından yaklaşırsak bana göre kesinlikle daha çok X kuşağı. Ancak sosyal hayatını sürdürme ve eski düzenlerini bozmama konusunda ise Z kuşağı. Dijital teknolojilere aşina Z kuşağı, pandemi ile birlikte beklenmeyecek ölçüde hızlı bir şekilde uzaktan eğitime geçti. Demografik özellikler inanılmayacak derecede çok olmasına ve mutlaka sıkıntılar yaşanmasına rağmen sonuç hiç de kötü değil. Özellikle bu süreçte Y kuşağına büyük iş düştü. Çünkü bir yandan Z kuşağını kontrol ederken diğer yandan X kuşağını desteklemeye ve onların yanında olmaya çalıştılar. Aynı şeyi aslında X kuşağı da Y kuşağı için yaptı. Yani daha önceden görülmemiş ölçüde ve farklı şekilde toplumsal bir tedirginlik ve hassasiyet oluştu. Bunun nedeni toplu bir bıkkınlık olsa gerek. Çünkü daha önceki

toplumsal alışkanlıklarımızın neredeyse tamamını değiştirmek zorunda kaldık. Ancak hatırlamamız gereken, bu konuda küresel olarak bir mücadele içinde olduğumuz ve tarihte yaşanan pandemilerin de öyle ya da böyle geçmiş olması. Kısaca biraz daha dikkatli olarak daha çok sabretmemiz gerekiyor.

6. Pandeminin de hızlandırdığı dijital dönüşüm sürecini eğitim ve iş hayatı açısından ele alırsak bu konularda şu anki sosyal uyumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Mükemmel. Elbette birçok sıkıntıdan bahsedebiliriz. Ancak tüm küreyi aylar içinde etkisi altına alan ve en gelişmişinden gelişmemişine kadar hiçbir ülkenin tam hazır olmadığı bir hastalık var ortada. Bu anlamda gelişmemiş ülkelerde bile hızlı çözüm üretilmesi veya üretilmeye çalışılması takdir edilecek bir durum. Ofiste bulunmanın her masa çalışanı için zorunlu olmadığı batı ülkelerinde, evden çalışma (home office) diğer bir ifade ile işe gitmeyerek çalışma yadsınacak bir durum değil. Ancak ülkemizde çok yaygın olmayan bu duruma farklı sektörler hızlı uyum sağladı. Kurumların maliyetleri belki azaldı ve kar maksimizasyonu yeniden farklı kavramlar üzerinden düşünölmeye başlandı. İş dünyasında 9-5 mesai saatlerinin zorunlu olmadığı ve iş sürecinin profesyonel bir

şekilde devam edebileceği görüldü. Eğitim konusunda ise elbette mecburi olan bu duruma hazırlıksız yakalanmak veya bazı sıkıntıların yaşanması kaçınılmazdı. Türkiye bu konuda bilim kurulunu kuran ve hızlı kararlar alarak özellikle 2020 ilkbahar aylarında hastalığın yaygınlaşmasını yavaşlatabilmiş bir ülke. Aynı dönemde komşumuz İran veya İtalya, İspanya gibi Avrupa ülkelerinde rakamlar oldukça üzücüydü. Yeni dönemde ise Milli Eğitim Bakanlığının konuya hassasiyetle yaklaşması, fırsat eşitliğini korumaya ve mağduriyeti önlemeye çalışması yine üzerinde önemle durulması gereken konular. Unutmamamız gereken nokta şu ki dünyada hiçbir ülke pandemi sürecini eğitim ve iş hayatı bakımından sorunsuz yaşamıyor. Önemli olan bunu en az sorunla ve fırsat eşitliğini koruyarak atlattık. Bu konuda yerel bazda sıkıntılar olsa bile Türkiye başarılı ülkeler arasında yer alıyor.

7. Son dönemde tüm kuşakların hikâyesi yeniden yazıldı diyebilir miyiz? (Örnek verebilir misiniz?)

Son dönemde tüm gezegenin ve sistemlerin hikâyesi yeniden yazıldı ve yazılmaya devam ediyor. Dolayısıyla kuşakların da hikâyesi yeniden yazıldı denilebilir elbette. X kuşağı dijital ortamı daha çok kullanmaya, Y kuşağı komşusunu daha çok düşünmeye, Z kuşağı evinin önündeki hayvanların aç ve susuzluğunu daha çok gidermeye başladı.

Son olarak şunu belirtmemiz gerekiyor, bizler bu gezegende kısıtlı ömür aralığına sahip akıllı canlılarız. Eğer ki ruhumuz bu

dünyaya tekamüle ermeye geldiyse engelleyemediğimiz pandemiden kendimiz, toplumumuz ve ülkemiz için hangi tecrübelerin çıkarılabileceğini yeniden düşünmeliyiz. Çünkü zaman akıyor ve hafızamızda kalanlar sadece bize ait oluyor. Gerisi hoş bir seda.

Küresel Isınma ve İklim Değişikliği ile İlgili Yayınlanan Tezler

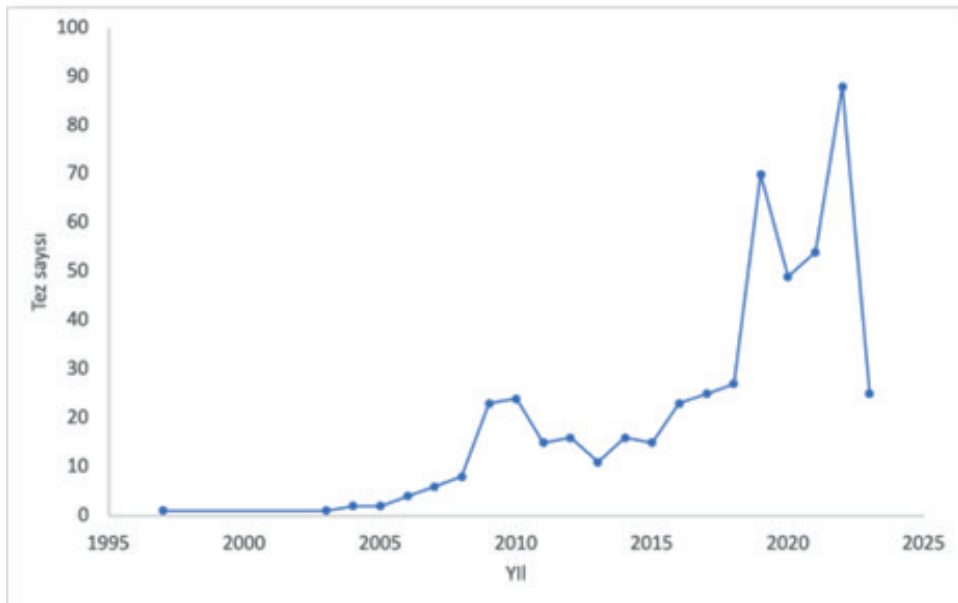
Ahmet Furkan Süner, Ahmet Can Bilgin

Küresel Isınma, İklim Değişikliği konularında yayınlanmış tezler Ulakbim tez tarama ağından taranmıştır. Tarama 28.07.2023'te "Gelişmiş Arama" sekmesinden şu seçenekler kullanılarak yapılmıştır: Aranacak kelime, Aranacak alan: Tümü, Arama tipi: sadece yazılan şekilde, Grup: Sosyal

Toplam 1175 teze ulaşılmıştır. Tarama sonucunda kullanılan sözcükler ve buna göre bulunan tez sayıları şunlardır: Küresel ısınma (469), iklim değişikliği (706).

Yinelenen (202 tez) ve ilgisiz tezler ayıklandıktan sonra geri kalan tez sayısı 505'tir. Bunların 395'i yüksek lisans (%78,2), 109'u doktora (%21,6), 1'i sanatta yeterlilik (%0,2) tezidir.

Konu ile ilgili ilk tez 1997 yılına aittir. Tezlerin %54'ünün 2019 yılı ve sonrasında olması dikkat çekicidir (Grafik 1).

Grafik 1. Küresel Isınma-İklim Değişikliği ile ilgili tezlerin yıllara göre dağılımı

Tez tarama bölümünde belirtilmiş konulara göre değerlendirildiğinde öne çıkan başlıklar şunlardır: Ekonomi 98, Kamu Yönetimi 95, Uluslararası İlişkiler 89, Coğrafya 54, Eğitim ve Öğretim 61, İşletme 46, Siyasal Bilimler 33, Maliye 23, Ekonometri 17, Sosyoloji 15, Hukuk 16, İngiliz Dili ve Edebiyatı 9.

Yukarıdaki tarama TIP grubunda yapıldığında toplam 40 teze ulaşılmıştır. Tarama sonucunda kullanılan sözcükler ve buna göre bulunan tez sayıları şunlardır: Küresel ısınma (12), iklim değişikliği (28). Bu tezlerden ilgisizler ayıklandığında 12 tez kalmıştır. Bu tezlerin hepsi 2000’li yıllarda yapılmıştır (2009:1; 2016:1; 2017:2; 2020:1; 2021:3; 2022:2; 2023: 3).

Konulara göre seçilmiş örnek tezler şunlardır:

ARKEOLOJİ

ÇAĞLAYAN BAL 2019 **4,2 ka iklim olayının batı Anadolu’daki etkisi: Paleoçevresel ve arkeolojik bir değerlendirme** Yüksek Lisans
BURHAN GÖZ 2019 **8.2 Ka iklim değişikliğinin Anadolu’daki kültürel etkileri** Yüksek Lisans
BEKİR TATAR 2022 **Son Buzul-Holosen sürecinde Anadolu neolitğinde iklim değişimleri ve etkileri** Yüksek Lisans

COĞRAFYA

M. MURAT KÖLE 2012 **Ankara örneklemini üzerinde iklim değişikliğinin su kaynakları yönetimine etkisi** Doktora
BELMA BARAK 2009 **İç Anadolu Bölgesi’nde küresel ısınma sürecinde yağış ve sıcaklık verilerinde meydana gelen değişimler ve eğilimler** Yüksek Lisans
DERYA EVRİM KOÇ 2016 **Bolkar Dağları’nın bitki örtüsü ve iklim değişikliği** Doktora
SEMANUR COŞKUN 2022 **Bursa kentinde su kıtlığının iklim değişikliği ve nüfus senaryoları açısından makine öğrenmesi kullanılarak incelenmesi** Yüksek Lisans
SAVAŞ ÇAĞLAK 2021 **İklim değişikliğinin biyoklimatik konfor şartları üzerine etkileri ve olası sonuçları** Doktora

MEHMET AKALIN 2013 **İklim değişikliğinin insan sağlığına olası etkileri: Ankara ölçeğinde sağlık çalışanlarının bu konudaki farkındalık düzeylerinin araştırılması** Doktora

AYŞEN SATIR 2011 **Ülkemizde ve dünyada yaşamdaki kalkınmanın sürdürülebilirliği çerçevesinde iklim değişikliği göstergeleri ve etkileri** Doktora

ÇALIŞMA EKONOMİSİ

CEM ERGUN DURMAZ 2022 **Küresel iklim değişikliğinin yoksulluğa etkisi: Durum çalışması deseninde bir inceleme** Yüksek Lisans

ŞENOL TURAN 2014 **Küreselleşen dünyada sürdürülebilir kalkınmanın önemi** Yüksek Lisans

FATMA KARAKUŞ KAÇMAZ 2020 **Bir sosyal politika sorunu olarak küresel iklim değişikliği: Türkiye Akdeniz ikliminde bir alan araştırması** Doktora

OLCAY BESNİLİ MEMİŞ 2022 **Küresel iklim değişikliğinin işgücü piyasasına etkisi: Türkiye’de işsizlik üzerine ampirik bir değerlendirme** Doktora

NAZMİ TARIM 2019 **İklim değişikliğine bağlı göçlerin Avrupa Birliği’ne üye ülkeler ve Türkiye’de sosyal güvenlik sistemlerine etkileri** Yüksek Lisans

DİN

AYŞE BÜŞRA AYDEMİR 2022 **Yetişkinlerde iklim değişikliği endişesi, dini başa çıkma ve dindarlık ilişkisi** Yüksek Lisans

EĞİTİM VE ÖĞRETİM

HÜLYA DEMİR 2019 **2018 Sosyal bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında iklim değişikliği** Yüksek Lisans

SEVİLAY OKTAY 2022 **Argümantasyona dayalı etkinliklerin 9. sınıf öğrencilerinin küresel ısınma ve iklim değişikliğine yönelik görüşlerine ve argüman kurma becerilerine etkisi** Yüksek Lisans

CEREN ÖZDEMİR 2010 **Biyoloji ve fen bilgisi öğretmen adaylarının küresel ısınma konusundaki görüşlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi** Yüksek Lisans

BELMA BARAK 2018 **Dünyada ve Türkiye’de iklim değişikliği eğitimi’nin incelenmesi ve bir eğitim modeli önerisi** Doktora

DENİZ ATEŞ 2015 **Gelecek zaman perspektifi, çevresel tutumlar, bilgi düzeyi algısı, işbirliği özyeterliliği ve cinsiyetin üniversite öğrencilerinin küresel iklim değişikliğine ilişkin inançları ve davranış niyetlerini yordamadaki rolü** Doktora

GÜLÇİN ERDOĞAN 2007 **Çevre eğitiminde küresel ısınmanın öğrenilmesinde proje tabanlı öğrenmenin etkisi** Yüksek Lisans

BURCU MELTEM ARIK AKYÜZ 2021 **Eğitimi iklim krizine hazırlamak: Türkiye'nin yükseköğretim öncesi ulusal iklim değişikliği eğitim politikasına iklim paydaşlarının görüşlerine dayalı eleştirel bakış** Yüksek Lisans

AYŞE CEREN ATMACA AKSOY 2022 **Fen bilgisi öğretmen adaylarının küresel ısınma konusundaki kavram yanılgılarının belirlenmesi** Doktora

ELİF AYDOĞAN 2020 **İklim değişikliğinin sağlık üzerine etkilerine yönelik bir mobil uygulama tasarımı ve uygulamanın kullanılabilirliği** Yüksek Lisans

MERYEM AKBULUT 2019 **Bir afet olarak küresel iklim değişikliği ve ilkokul öğretmenlerinin küresel iklim değişikliği farkındalığının incelenmesi: Gümüşhane ili örneği** Yüksek Lisans

MERVE KARDAŞ 2019 **Freyer modeline dayalı ders planının küresel iklim değişikliğinin kavramsallaştırılması sürecine etkisi** Yüksek Lisans

EKONOMETRİ

DEMET HAMURCUOĞLU 2009 **Adana ili için iklim değişikliğinin güçlü hafıza modelleri ile incelenmesi** Yüksek Lisans

BURAK İLGÜZ 2023 **İklim değişikliğinin sosyoekonomik etkilerinin modellenmesini geliştirmek için bir çerçeve** Doktora

ABDUL BAGHI NABIYEV 2018 **2007 yılındaki enerji bağımsızlığı ve güvenliği yasasının Amerika Birleşik Devletlerinde yenilenebilir enerji tüketimi üzerinde etkisi** Yüksek Lisans

ERKİN CİHANGİR KARATAŞ 2022 **Küresel ısınmanın kullanılabilir su kaynakları üzerindeki etkisinin ekonomi politiği: Türkiye-Almanya örneği** Doktora

MUSTAFA ÖZÇAĞ 2011 **İnsan kaynaklı iklim değişikliği ve ekonomik büyüme: Türkiye üzerine bir analiz** Doktora

DAMLA OR CEYHAN 2017 **İklim değişikliğinin tarımsal üretim üzerine etkisi ve tarım üretimi ve enflasyon: Panel veri seti analizi** Yüksek Lisans

EKONOMİ

MEHPARE KORKMAZ 2023 **Ekonomi politik açıdan iklim krizi ve yenilenebilir enerjinin geleceği** Yüksek Lisans

AZRA HADZİİBRİSEVİC 2009 **İklim değişikliği ekonomisi** Yüksek Lisans

MUSTAFA CANER TİMUR 2014 **İklim değişikliklerinin sürdürülebilir kalkınma üzerine etkisi** Yüksek Lisans

MEHMET SAYA 2016 **Küresel iklim değişikliğinin sektörel düzeyde ve Türkiye tarım sektörü üzerindeki etkilerinin incelenmesi** Yüksek Lisans

AYGÜN AKTAŞ 2020 **İklim değişikliği sorunu ve iklimin finansmanı** Yüksek Lisans

HASAN DUDU 2013 **İklim değişikliği, tarım ve ticaret politikası: Bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde bir hgd analizi** Doktora

FİKRİ KORUM 2022 **İklim değişikliğine rağmen kapitalizmin kurallarına göre işleyen bir ekonomide sürdürülebilir büyüme mümkün mü?** Yüksek Lisans

DOUNGAHIRE ABDOUL KARIM ZANHOUCO 2021 **İklim değişikliğinin Afrika'da hanehalkı refahına etkisi** Doktora

AYKUT BAŞOĞLU 2014 **Küresel iklim değişikliğinin ekonomik etkileri üzerine model denemesi ve ekonometrik bir analiz.** Doktora

OĞUZ TURAL 2022 **İklim değişikliğinin Türkiye'de tarımsal üretim ve verimlilik üzerine etkisi** Doktora

ERKİN CİHANGİR KARATAŞ 2022 **Küresel ısınmanın kullanılabilir su kaynakları üzerindeki etkisinin ekonomi politikası: Türkiye-Almanya örneği** Doktora

HALKLA İLİŞKİLER

KEMAL GÜNAY 2022 **Halkla ilişkiler ve iklim değişikliği: Bakanlıkların ve STK'ların Twitter üzerindeki halkla ilişkiler faaliyetlerinin karşılaştırılması**Doktora

SİNEM ÖZMEN 2009 **Kurumsal imaj ve itibarın geliştirilmesinde sosyal sorumluluk kampanyalarının rolü: Küresel ısınma üzerine Türkiye'den bir örnek 'doğa için garanti kampanyası'** Yüksek Lisans

NİLÜFER GEYSİ 2022 **İklim değişikliği iletişimi: İletişimsel eylem, aktivizm ve çevreci davranış üzerine bir çalışma** Doktora

HUKUK

MERVE KILIÇ 2019 **Avrupa Birliği'nde iklim mültecilerinin hukuki statüsü ve hukuki koruma** Yüksek Lisans

NESLİHAN ÖZKERİM GÜNER 2018 **İklim değişikliği nedeniyle devletlerin sorumluluğu** Doktora

BÜŞRA UYAR 2021 **İnsan haklarına ekolojik yaklaşım çerçevesinde iklim mülteciliği** Yüksek Lisans

ALİ KEREM KAYHAN 2016 **Uluslararası Hukukta atmosferin korunması ve devletlerin sorumluluğu** Doktora

ASUDE ÖRÜKLÜ 2017 **İklim değişikliğinin insan haklarına etkisi konusunda özel sektörün sorumluluğu** Yüksek Lisans

SEDA YURTCANLI DUYMAZ 2019 **İklim değişikliği, afetler ve insan hakları: Çevresel zorunlu göç** Doktora

BENGÜ BELLEK 2019 **Avrupa insan hakları yaklaşımının iklim değişikliği ile ilgili politikaların etkinliğindeki önemi** Yüksek Lisans

İŞLETME

GULTAKIN GAHRAMANOVA 2022 İklim değişikliği açıklamalarının sermaye yapısına etkisi: BIST imalat sektörü üzerine bir uygulama Yüksek Lisans

ÖZGÜR TÜTÜNCÜ 2008 Küresel iklim değişikliğinin işletme stratejileri üzerindeki etkileri ve bir uygulama Yüksek Lisans

GÖKHAN ÖZEN 2008 Küresel ısınma sürecinde örgütsel performansın sürdürülebilir kılınması açısından işletmelerde eko-verimlilik çalışmaları: örnek uygulamalar Yüksek Lisans

DAMLA OR CEYHAN 2017 İklim değişikliğinin tarımsal üretim üzerine etkisi ve tarım üretimi ve enflasyon: Panel veri seti analizi Yüksek Lisans

ESMA ACAR 2019 Küresel iklim değişikliği ile mücadele aracı olarak karbon vergisi ve etkinliği Yüksek Lisans

MUSTAFA ÖZÇAĞ 2004 Sürdürülebilir kalkınma sürecinde iklim değişikliği ve Türkiye analizi Yüksek Lisans

EKREM TURAN 2017 Küresel ısınmanın sektörler bazında oluşturduğu risk sendromları ve çözüm yolları: Kuşadası bölgesi yiyecek içecek işletmelerinde bir uygulama Doktora

ZAHİDE YILMAZ 2009 İklim değişikliği risklerinin sigorta sektörüne etkileri açısından incelenmesi Yüksek Lisans

KAMU YÖNETİMİ

MİTHAT EKİCİ 2022 Bir kamu politikası olarak Türkiye'nin iklim değişikliği politikası Doktora

AKIN AKYIL 2021 Küresel iklim değişikliği ve Türkiye'de yerel yönetimler perspektifinden durum değerlendirmesi Yüksek Lisans

TUĞBA KARTAL 2018 Ulusaldan yerele Türkiye'de iklim değişikliği politikaları ve uygulamaları: Kayseri örneği Yüksek Lisans

ELİF DİLARA KABA 2020 İklim değişikliğine dirençli kentler oluşturulmasında yerel politikaların rolü Yüksek Lisans

MURAT ARTUÇ 2021 İklim değişikliğinin etik boyutları çerçevesinde uyum ve uyum etiği Doktora

YILMAZ BAŞAR ÖZER 2022 İklim kriziyle mücadelede kentsel iklim yönetişimi: Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin rolü ve iklim eylem planları Doktora

BEYZA ÇELEBİ 2021 Kentlerde iklim değişikliği yönetişimi ve yerel yönetimlerin rolü: Londra, Sao Paulo ve İstanbul örnekleri Doktora

İCLAL EREN 2012 Küresel iklimin korunması çalışmaları kapsamında Kyoto Protokolü ve yerel yönetimlerin rolü Yüksek Lisans

SEDA İMAMOĞLU 2020 **Merkezi yönetimin politikaları bağlamında iklim değişikliğinin Türkiye’de sektörel bazda değerlendirilmesi** Yüksek Lisans

HATİCE GÖK 2023 **İklim değişikliğinin çevresel etkileri ve iklim değişikliği politikalarında yerel yönetimlerin rolü** Yüksek Lisans

SEVİL KÖSE 2022 **İklim değişikliğiyle mücadelede yerel yönetimlerin rolü ve yeşil yeni düzen** Yüksek Lisans

KORKMAZ YILDIRIM 2017 **Yerel iklim değişikliği yönetimi: Türkiye büyükşehir belediyeler örneği** Doktora

MALİYE

RECEP ASLAN 2013 **İklim değişikliğini önlemede kullanılan bir mali enstrüman olarak emisyon ticareti** Yüksek Lisans

ÖZLEM KÜÇÜK 2012 **Karbon vergisinin Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye’deki uygulamasının değerlendirilmesi** Yüksek Lisans

AYSEL ARSLAN 2021 **Küresel ısınmaya bir çözüm olarak yeşil şehirler ve yeşil altyapı sistemleri: Kamu maliyesi açısından bir değerlendirme** Yüksek Lisans

GÜRCAN AL 2009 **Küreselleşme sürecinde ekolojik sorunların çözümünde karbon vergilerinin rolü** Yüksek Lisans

EDA ÖZLEYEN 2022 **Karbon vergisi bakımından uluslararası işbirliği ve karbon azaltımında etkinlik** Yüksek Lisans

EMRE DEMİR 2009 **Küresel ısınma ve vergi politikaları: Türkiye örneği** Yüksek Lisans

FATMA YAPICI SAPANKAYA 2021 **Küresel iklim değişikliğiyle mücadelede sübvansiyon politikaları: Türkiye enerji sektörü üzerine bir inceleme** Doktora

MEHMET MURAT AKBELEN 2019 **Karbon vergileri ve emisyon ticareti sistemleri, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik devletleri örneklerinden hareketle Türkiye’de uygulanabilirliği** Doktora

TUĞÇE TORUSDAĞ 2023 **İklim değişikliğinin Türkiye’de sigorta sektörü üzerine etkilerinin incelenmesi** Yüksek Lisans

İŞİL ENGİN 2019 **İklim değişikliği ile mücadelede mali politikalar** Yüksek Lisans

DOĞU SEVER 2015 **Karbon ticaretinin Türk vergi mevzuatı çerçevesinde değerlendirilmesi** Doktora

MÜZECİLİK

BANU ÖZYURT AKPARA 2022 **İklim değişikliği, çevresel sürdürülebilirlik ve müze mimarisi** Yüksek Lisans

PSİKOLOJİ

SELEN SENA SOYGÜL 2022 **İklim değişikliği endişesinin anksiyete depresyon belirtileri ve çevresel tutumla ilişkisi ve bu endişeyi yordayan faktörler** Yüksek Lisans

GÜLAY KARAMAN 2022 **Üniversite öğrencilerinde görülen travmatik stres belirtilerinin iklim değişikliği kaygısı ile ilişkisinin incelenmesi** Yüksek Lisans

SAHNE VE GÖRÜNTÜ SANATLARI

ONUR BİROL 2022 **Toplumsal duyarlılık oluşturmada belgesel film: Kurak Sanatta Yeterlik**

MERVE ÇAY 2020 **Animasyon ve ekoeleştirir: Hayao Miyazaki dengeyi tekrar bulmak** Yüksek Lisans

NAZİFE EBRU GÜNEY 2019 **İklim kurgu filmlerinde göç olgusu** Yüksek Lisans

SİYASAL BİLİMLER

ŞİFA DURAN 2022 **Yeni bir sosyo-ekolojik sorun olarak iklim göçü** Yüksek Lisans

ELİFE SÜLÜN ÖKTEN 2022 **Canlı merkezci çevre etiği çerçevesinde küresel ısınma ve hayvan hakları** Yüksek Lisans

ESRA BALCI 2022 **Ekolojik krizi kapitalist sistem içerisinde çözme (yeşil kapitalizm) arayışlarına karşı bir alternatif olarak ekososyalizm düşüncesi** Yüksek Lisans

ZEYNEP KILIÇ 2007 **Avrupa Birliği çevre politikası ve çevre sivil toplum kuruluşları lobi faaliyetleri** Yüksek Lisans

AYTEKİN IŞIK 2021 **BM 2030 hedefleri ve çevreci hareketin siyasal söylemlere etkisi: Glasgow zirvesi 2021** Yüksek Lisans

ELİFHAN ERŞAN TAN 2022 **Sosyoekonomik seviyesi yüksek bireylerin iklim değişikliğine dair farkındalığı, vaatleri ve beklentileri: Ankara Çankaya ilçesi örneği** Yüksek Lisans

ERSEL KORUK 2020 **Gerçeklik-ötesi çağı hegemonya ve iklim krizi üzerinden anlamak** Yüksek Lisans

ULAŞCAN ŞEYHAN 2021 **Küresel iklim değişikliğine global ENGÖlerin etkileri** Yüksek Lisans

HİLAL ERİLTER 2021 **İklim kaynaklı göçün tanınmasında uluslararası örgütlerin rolü: Avrupa Birliği'nde söylem analizi, 2010-2020** Yüksek Lisans

ONUR ASLAN 2020 **Post-politika'da post-truth'un değeri: İklim değişikliği konusu** Yüksek Lisans

BURCU İSKENDER DÜĞENCİOĞLU 2019 **Avrupa'da radikal sağ popülizm ve iklim politikaları: Almanya için Alternatif (AFD) örneği** Yüksek Lisans

EZGİ KOVANCI 2019 **İklim krizi bağlamında toplumsal cinsiyet tartışması ve Türkiye Doktora**

MİNE CEBECİ ALSALEH 2021 **Avrupa Birliği çevre politikası çerçevesinde Avrupa 2020 stratejisinde iklim değişikliği ve çevre hedefleri** Yüksek Lisans

SOSYOLOJİ

- GÖKHAN TUNCEL 2016 İklim değişikliklerinin Türkiye coğrafyasına toplumsal ve siyasal etkileri Yüksek Lisans
- ELHADJI IDI ISSOUFOU ADAMOU 2021 Batı Afrika'da iklim değişikliği ve göç: Nijer bağlamının sosyolojik analizi Doktora
- MOZHARUL ISLAM 2016 Fiziksel ve sosyal çevre üzerine iklim değişikliğinin etkileri: Bangladeş kıyı bölgesinde adapte olma süreci üzerine bir çalışma Doktora
- İBRAHİM BULUT 2017 İdeoloji olarak sinizm: İklim değişikliği ve Giddens paradoksu Yüksek Lisans
- DUYGU DİDEM USLUCA 2019 Sivil itaatsizlik, temsiliyet, iklim hareketleri şiddetsiz iklim hareketlerinin pozitif etkisi, #yokolusisyanı Yüksek Lisans
- MERVE SUZAN ILIK 2017 Yeni bir küresel problem, eski bir başa çıkma mekanizması: Antropojenik iklim değişikliği kaynaklı göç ve Türkiye Yüksek Lisans
- MÜBERRA KAYMAZ 2019 Uluslararası göç ve iklim değişikliği: Rejim kompleksi yaklaşımı çerçevesinde bir değerlendirme Yüksek Lisans
- HASAN KALYONCU 2023 Çevre ve din: Dinlerde çevre anlayışının sosyolojik analizi Doktora

ŞEHİRCİLİK VE BÖLGE PLANLAMA

- FATMA MELTEM KARAMAN 2022 Türkiye'nin taraf olduğu iklim anlaşmalarının karşılaştırmalı analizi ve olası etkileri Yüksek Lisans
- DİREN KOCAKUŞAK 2016 İklim değişikliği ile mücadele: Kent ölçeğindeki iklim değişikliği eylem planlarının eleştirel değerlendirilmesi Yüksek Lisans
- İSMAİL KAYA 2019 Afetler politikasında dönüşüm: Türkiye'de iklim değişimine uyum yaklaşımlarının değerlendirilmesi Yüksek Lisans
- ERKAN AĞIRALAN 2022 Kentlilerin iklim değişikliği algısı: İstanbul örneği Doktora
- ÇİĞDEM TUĞAÇ 2017 Türkiye için iklim değişikliğine dayanıklı kentsel planlama modeli önerisi: Eko-kompakt kentler Doktora
- DOĞANCAN KURBAN 2023 İklim değişikliği karşısında kentlerin eylem planları: AB ve Türkiye kentleri Yüksek Lisans

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

SİBEL UĞURLU 2020 **Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarının ekoeleştiri bağlamında incelenmesi** Yüksek Lisans

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

PINAR BAL 2007 **Avrupa Birliği üyeliği perspektifinde Türkiye'nin küresel iklim değişikliği rejimi içerisindeki yeri** Doktora

SEVİM DEMİR HEIDERY 2020 **İklim değişikliği ve Arap isyanları** Yüksek Lisans

IRMAK ZENGİN 2015 **Küresel iklim değişikliği rejiminin oluşturulmasında hegemonik güçlerin önemi** Yüksek Lisans

MJELLMA MORINA 2021 **Küresel politika için bir sınama: İklim değişikliği** Yüksek Lisans

MURAT ÖMEROĞLU 2006 **Uluslararası toplumunun iklim değişikliği ve ozon tabakasının incelenmesi karşısındaki tutumu ve değişen 'güvenlik' anlayışı** Yüksek Lisans

AYŞE GÜNEŞ GÜVEN 2006 **1997 Kyoto protokolü ve uluslararası çevre politikalarına etkileri** Yüksek Lisans

FATİH BİLAL GÖKPINAR 2020 **21. yüzyılda yeni bir güvenlik sorunu: İklim mültecileri** Yüksek Lisans

SELMA ŞEKERCİOĞLU 2016 **Avrupa Birliği iklim değişikliği politikasının oluşumu ve sivil toplum örgütleri** Doktora

BENGÜ ÇELENK 2022 **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde iklim değişikliği ve güvenlik söylemlerinin yapılandırılması ve kurumsallaşması** Doktora

EZGİ KOŞAN 2019 **İklim değişikliği politikası yapımında iç ve uluslararası faktörlerin rolü** Doktora

İLHAN SAĞSEN 2015 **Küresel iklim değişikliği politikasında farklılaşan bir aktör olarak Avrupa Birliği** Doktora

ZEHRA AŞKINSENA İLKILIÇ 2022 **Küresel iklim değişikliğiyle mücadeleye ilişkin uluslararası belgelerde güvenlik kavramının incelenmesi** Doktora

GÖKTUĞ KIPRIZLI 2022 **Ortak kimlik oluşumu ve BRICS iklim değişikliği politikasının yakınlaşması** Doktora

MAŞİDE ALAZTUĞ 2021 **Paris İklim Anlaşması'nda ülkelerin öncelikleri sorunu: Türkiye örneği** Yüksek Lisans

BANU BAYRAMOĞLU 1997 **İklim değişikliği ve uluslararası organizasyonlar: Çevresel işbirliğinin etmenleri** Doktora

EMRAH SOFUOĞLU 2019 İklim değişikliği ve politik istikrarsızlık arasındaki ilişki: MENA ülkeleri örneği (1985:01-2016:12) Doktora

GÖKÇE NUR SAYIN 2022 Küresel ısınma kaynaklı iklim mülteciliğinin Türkiye'ye yönelik muhtemel hareketlerinin risk değerlendirmesi Yüksek Lisans

TIP grubunda tezler.

ALİ ÖZGÜR GÜLEY 2009 Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi öğrencilerinin küresel ısınma hakkındaki bilgi düzeylerinin ölçülmesi Yüksek Lisans Halk Sağlığı

ŞEYDA ÇAKIROĞLU 2023 İstanbul'daki Aile Hekimliği asistanlarının iklim değişikliği ve sağlık konusuna ve iklim değişikliğini önlemede yapılması gerekenlere yaklaşımlarının değerlendirilmesi Tıpta Uzmanlık Aile Hekimliği

AYŞEN ÖZMEN 2021 İklim değişikliğinin insan sağlığına etkileri ve sağlık sisteminin iklim değişikliğine uyumu: Uluslararası hastalıkların sınıflandırılması (ICD) Yüksek Lisans Halk Sağlığı

DİDEM TAHKOL 2023 Hemşirelik öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma tutumları ve iklim değişikliğine yönelik bilgi düzeyleri Yüksek Lisans Halk Sağlığı

DOZDARIN SÜĞÜT 2022 Kadın sağlığına yönelik iklim değişikliği kaygı ölçeğinin geliştirilmesi Yüksek Lisans Halk Sağlığı

MERVENUR ÖZEL 2020 Diyetisyenlerin iklim değişikliği ve çalışma alanına etkileri konusundaki bilgi düzeyi ve farkındalıklarının araştırılması Yüksek Lisans Beslenme ve Diyetetik

ESRA ÇELİK 2021 İklim değişikliğinin sağlık etkileri konusunda belediyelerin bilgi düzeyi ve farkındalığının artırılması, yerel iklim değişikliği planlamalarında iklim değişikliğinin sağlık etkileri bölümünün yer alması için bölüm yazım kılavuzu hazırlanması Tıpta Uzmanlık Halk Sağlığı

MUHAMMED MÜSENNA ARSLANYILMAZ 2017 Ankara'da bir okulda öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin iklim değişikliği ile ilgili farkındalık ve bilgi düzeyini geliştirmeye yönelik müdahale çalışması Tıpta Uzmanlık Halk Sağlığı

DAMLA KISRIK 2022 İklim değişikliğinin maternal fetal sağlığa etkilerine yönelik farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi Yüksek Lisans Kadın Hastalıkları ve Doğum

AHMET BURAK AYTAZ 2021 Geriatrik hastalarda mevsimsel sıcaklık artışının acil servis başvuruları ve tıbbi sonuçları üzerine etkisi Tıpta Uzmanlık Geriatri

ŞEYMA BETÜL YÜKSEL 2017 Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi çalışanlarının karbon ayak izi saptanması Tıpta Uzmanlık Aile Hekimliği

MUSTAFA BOĞAN 2016 İklim değişiklikleri, çöl tozları ve hava kirliliğinin insan sağlığı üzerindeki etkilerinin araştırılması Tıpta Uzmanlık İlk ve Acil Yardım

Bu sayıda emeği geçenler

Abmet Can Bilgin

Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakóltesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı

Abmet Furkan Süner

Arş. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakóltesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Abmet Soysal

Emekli Öğretim Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakóltesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Ayşegül Aydoğan Atakan

Gazeteci

Bülent Kılıç

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakóltesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Elif Dönmez

Dr. Öğr. Üyesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Hemşirelik Fakóltesi, Onkoloji Hemşireliği Anabilim Dalı

Esen Armağan Özakbaş

Uzm. Dr., Halk Sağlığı Uzmanı

İzet Duyar

Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi, Antropoloji Bölümü

Mevsim Demir

Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Antropoloji Bölümü

Mikail Batu

Doç. Dr. Ege Üniversitesi İletişim Fakóltesi, Kurumsal İletişim Anabilim Dalı

Nuray Özgülnar

Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakóltesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi

Bu sayıda emeği geçenler

Oğuz Dicle

Prof. Dr., Dokuz Eylul Üniversitesi Tıp Fakültesi Radyoloji Anabilim Dalı

Özden Erdem

Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Hemşirelik Bölümü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı

Temmuz Gönç Şavran

Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Yılmaz Selim Erdal

Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Antropoloji Bölümü

HALK SAĞLIĞI ve SOSYAL BİLİMLER ÇALIŞMA GRUBU HASUDER Sosyal Bilimler ve Sağlık Bülteni (SoSa)

Yazı Kabul Kuralları

Gönderilen yazılar Baş Editör, Editör Kurulu ve Düzenleme Kurulu tarafından benzerlik (intihal), biçim, yazım kuralları ve SoSa bülten amaçlarına uyum açısından içerik değerlendirmesi yapıldıktan sonra basıma uygun olanlar sıraya konularak yayımlanır. Yazılarınızı aşağıdaki formata uygun hazırlayıp, intihal açısından kontrol edip sosabulthenasuder@gmail.com adresine gönderebilirsiniz.

1. Yazılar Word formatında (.doc/.docx) en fazla 2500-3000 kelime olarak gönderilmelidir.
2. Yazı başlığı metin ile birlikte gönderilmeli ve dokümanın en başında ayrıca belirtilmelidir. Örn: “Başlık: Yazı Hazırlama Kuralları”
3. Yazar/yazarlar isimleri ile kurumları arasında virgül konarak başlıktan hemen sonra eklenmelidir. Her yazar için satır başı yapılmalıdır.
Örn: “Yazarlar:
Ceren Doğa, Dokuz Eylül Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı
Ahmet Acar, Türk Tabipleri Birliği”
4. Bütün dokümanda aynı yazı tipi kullanılması zorunludur. Yazılar herhangi bir yazı tipi (Calibri, Arial, Times New Roman vb.) kullanılarak gönderilebilir.
5. Tüm dokümanda yazı tipi boyutu 12 punto olmalıdır.
6. Yazı metni içindeki konu başlıkları (varsa) kalın (bold) karakterde satır başı yapılarak yazılmalıdır.
7. Metin içindeki önemli sözcükler, dikkat çekmek amacıyla kalın (bold) olarak yazılabilir.
8. Yazarlar isterlerse, metin içinde çerçeveli bir kutu sınırlarında, konu ile ilgili bir ayrıntıyı açıklayabilirler, bir cümleyi öne çıkartabilirler. (Örneğin, bir deneyim, bir alıntı paylaşılması vb.)
9. Metin içine fotoğraf, şekil, grafik, tablo eklenebilir.
10. Tablo, şekil ve fotoğraflar metin içindeki sıraya göre Arabi rakamlarla numaralandırılmalıdır. Her tablo, şekil ve fotoğrafın tek başına anlamı olan ve hemen altına yerleştirilmiş bir başlığı olmalıdır.
11. Fotoğraf, şekil, grafik benzeri ekler en az 72 dpi çözünürlük standardında olmalıdır. Bu eklerin Word dosyasından ayrı olarak da gönderilmeleri tercih edilmektedir. Fotoğraf, şekil, grafik benzeri ekler başkalarından alıntı ise izin alınarak, kaynak gösterilerek gönderilmelidir.
12. Kaynak gösteriminde APA 7 standartları (<https://apastyle.apa.org/>) kullanılmalıdır.
 - Tablo, şekil ve fotoğrafların hemen altında belirtilmelidir.
 - Metnin sonunda kaynaklar listesi bulunmalıdır.

Fotoğraf: Nuray Özgülnar, Kardamila, Chios, Temmuz, 2013

f/9, 1/320, 105 mm, Multiple Exposure

ISSN: 2822-2490